
Az Egyház a mai Világban

AZ EGYHÁZ A MAI VILÁGBAN

A II. VATIKÁNI ZSINAT

AZ EGYHÁZ A MAI VILÁGBAN

«Gaudium et Spes»

LELKIPÁSZTORI KONSTITÚCIÓ

ZSINATI BIZOTTSÁG
RÓMA
1967

Imprimatur:

E Vicariatu Urbis,

die 8 maii 1967

Aloisius Traglia Card. Vicarius.

A Konstitúció szövegét dr. Wöllner Ferenc S.O.Cist. fordította.

A címlapot Prokop Péter tervezte.

Az **Egyház a mai világban** c. lelkipásztori konstitúció két részből áll, mégis egyetlen egész.

A Konstitúció azért « lelkipásztori », mert arra törekszik, hogy — tantételekre támaszkodva — kifejtse az Egyház viszonyát a világhoz és a modern emberhez. Ezért sem az első rész nem nélkülözi a lelkipásztori, — sem a második a tanító és magyarázó szándékot.

Az első részben az Egyház kifejti tanítását az emberről, az ember környezetéül szolgáló világról, és a maga viszonyáról mindkettőjükhöz. A másodikban viszont a mai élet s az emberi társadalom különféle szempontjait veszi szeműgyre, éspedig főként azokat a kérdéseket és problémákat, amelyek korunkban — az említett szempontokból — a legfontosabbaknak tűnnek. Következésképpen a második részben tárgyalt — a keresztény tanítás elveiből folyó — anyag nemcsak maradandó elemeket tartalmaz, hanem esedékeseket is.

A Konstitúciót tehát az általános hittudományi értelmezési szabályok szerint kell értelmezni, mégpedig tekintetbe véve — főként a második részben, — hogy azok a körülmények, amelyekhez a tárgyalt anyag természetszerűen hozzákapcsolódik, változékonyak.

BEVEZETÉS

A II. Vatikáni zsinat immár lezárt művét két kimagasló tény jellemzi: az Egyház titkának és üdvtörténeti szerepének újszerű meghatározása és a lelkipásztori jelleg. A zsinatot mindkét esetben az a szándék vezette, hogy kiemelje az Egyházat abból a társadalmi lezártságból, amelybe az utolsó századok folyamán kényszerítette bele a reformáció és ellenreformáció következtében elmélyülő szakadás és a laicizmusnak az élet összes területeire kiterjedő hatása. A tanok tisztasága és az egyházi fegyelem megőrzése vagy helyreállítása érdekében hosszú időn keresztül szükségesnek látszott éles határt vonni az egyházi tekintélyt elismerő s az azt visszautasító keresztények között s megtiltani közöttük minden érintkezést, legalábbis vallási és családi téren. Ennek az lett a következménye, hogy a katolikus Egyház a Tridenti zsinat utáni századokban a tantételek és a fegyelem szempontjából — de főként a liturgia, a papnevelés és a házassági erkölcs területén — a többitől nyilvánvalóan megkülönböztethető egységes társadalmi csoportként jelentkezett és élte a saját keresztény életét. Szinte tudomást sem vett az egyéb keresztény csoportokról, mert « eretnek » jellegük miatt a velük való együttműködést saját tagjaira nézve mindenképpen veszélyesnek tartotta.

Az Egyház ugyanígy önmagába zárult társadalmi téren is, mert a modern világ politikai, gazdasági és kultúrális tekintetben mindinkább kivonta magát az Egyház középkori gyámsága alól, és a maga önálló útjára lépett. A laicizálódás e természetes folyamata az időnként fellépő újítások egyházellenes éle és az egyházi személyek gyakori meg-

nemértése következtében gyakran forradalmi formát öltött, s ez csak fokozta az Egyháznak védelmi állásba húzódását és társadalmi lezártságát.

Az idők egyik jele korunkban éppen abban nyilatkozik meg, hogy az emberiség minden tekintetben, mind gazdasági és társadalmi, mind pedig kultúrális téren a természetes és történelmi fejlődésből fakadó különbségeket tiszteletben tartó, magasabb egységre törekszik, hogy így megőrizve a különböző nemzeti, helyi vagy társadalmi csoportokban rejlő értékeket előmozdíthassa az általános emberi fejlődést.

Az Egyháznak — XXIII. János pápa szavai szerint: « az idők jeleit kutatva » — előbb vagy utóbb rá kellett ébrednie arra, hogy a történelem jelen korszakában élve ki kell lépnie társadalmi elzárkózottságából, és rá kell térnie az egység helyreállításának útjára. Ez az út két irányba vezet: egyrészt a keresztény egyházi közösségekkel és egyéb vallási alakulatokkal fennálló kapcsolat elmélyítése, másrészt a modern kultúra különféle területein felmerülő értékeknek egyházi hagyományokkal való összhangba hozatala felé.

A zsinat eme szándékainak és kortörténeti fontosságának megfelelően a négy egymást követő ülésszak végén kihirdetett szövegek két gondolat és törekvés körül csoportosulnak: Egyik részük az új egyházképet s a belőle következő megújulás szervezeti formáit határozza meg. Így az Egyházról szóló hittani konstitúció (Lumen gentium), *a vallásszabadságról, az ökumenizmusról, a nem-keresztény vallásokról szóló nyilatkozat, s a különféle fegyelmi jellegű határozatok. Másik részük az Egyháznak a mai világban kialakított és kialakítandó állásfoglalásáról szól, például az ún. « lelkipásztori konstitúció », s a laikusok apostoli működését meghatározó dekrétum.*

« *Az Egyház a mai világban* » (Gaudium et spes) *című lelkipásztori konstitúció tehát szerves része a teljes, nagy zsinati műnek, sőt annak egyik tengelyévé, mégpedig horizontális tengelyévé vált. A vertikális tengelyt ugyanakkor*

az Egyház természetéről szóló hittani konstitúció képezi a többi, kiegészítő nyilatkozattal és határozattal egyetemben.

A zsinati alkotás e szerkezete azonban nem egy pillanat műve volt, hanem hosszú és fáradságos viták és tanácskozások eredménye. Csak fokozatosan vált nyilvánvalóvá, hogy ez a helyes út, — de akkor mind hatalmasabb átütő erővel. A kettős irány kétségtelenül megtalálható már XXIII. Jánosnak a zsinatról alkotott alapelképzelésében. Az 1961 december 25-én nyilvánosságra hozott Humanae salutis *kezdetű apostoli konstitúció (AAS 54 - 1962) már kifejezetten kitér erre a két alapgondolatra, de az egész zsinati műnek és az egyes zsinati szövegeknek még hosszú utat kell megtenniök, mígnem az előkészítő bizottságok munkájából kiindulva elérik a végső kidolgozás szakaszát, elnyerik a zsinat jóváhagyását és a pápai kihirdetést.*

Éppen ezért minden zsinati szöveg megértését a keletkezés történetének ismeretével kell elkezdeni. Csakis a fejlődési folyamat egyes szakaszain keresztül tudunk rámutatni arra, hogyan nyerték el az egyes részek jelenlegi helyzetüket és a többi szöveghez viszonyított fontosságukat.

A SZÖVEG KELETKEZÉSÉNEK TÖRTÉNETE

« Az Egyház a mai világban » (Gaudium et spes) *című lelkipásztori konstitúció fejlődési folyamatában öt szakaszt különböztethetünk meg.*

Az előkészítő munka.

Az első szakaszt az előkészítő bizottságok munkája képezte. Ezt a két esztendőt felölelő munkát (1960-62) bizonyos értelemben még a szétszórtság és a tapogatódzás jellemezte. A központi előkészítő bizottság a zsinat kezdetén mintegy hetven különböző szövegtervet terjesztett a zsinati atyák elé. Ezek meglehetősen hagyományos köntösben ugyan, de az egyházi tanítás és fegyelem majdnem minden

kérdését felölelték, s igyekeztek azokat a modern kor igényeihez alkalmazni. Így e szövegek között kettő is található, amely közvetlenül a társadalmi élet kérdéseit tárgyalta a pápai enciklikák szellemében és nyelvén. (De ordine sociali - A társadalmi rendről; De communitate gentium et pace - A népek közösségéről és a békéről). *Ezen kívül a 70 szövegtervből egy a keresztény házasságról, egy másik a keresztény erkölcsiségről, végül egy harmadik a laikusok társadalmi szerepéről és feladatairól szólt.*

Bár a zsinati atyák e szövegeket a maguk egészében már az első ülésszak végén elvetették, az egyes kérdésekre vonatkozó szövegezések mégis tovább éltek, s új formát öltöttek az újjászervezett zsinati anyagban. Érdemes megjegyezni, hogy a társadalmi rendről szóló szövegtervezetből már kezdettől fogva kiemelkedett az emberi személy jogainak erőteljes hangsúlyozása a jelen kor társadalmiasodó folyamatában, továbbá az ember teremtő és termelő munkájának értékelése, az emberi közösség nemzetközi méretű kiépítésének szükségessége, az erőszak legyőzése igazsággosággal, szeretettel és szabadsággal, s ennek következménye: a béke keresztény fogalmának kidolgozása.

Az előkészítő bizottság vitáinak fő tárgyát már ebben a munkaszakaszban is a keresztény házasság modern átértékelése, valamint a nemzetközi erőszak elítélése s a béke melletti erélyes állásfoglalás szükségessége képezte. Ez a vonal végig követhető mind az öt munkaszakaszon keresztül.

Az egész zsinati anyag átszervezésének folyamatára döntő befolyást gyakorolt Suenens bíborosnak 1962 december 4-én, a 33. általános ülésen elhangzott felszólalása. A zsinati atyák előtt elmondott beszédében XXIII. János pápa szándékaira hivatkozva lefektette a zsinati anyag újjáalakításának két alapelvét: Ecclesia ad intra *és* Ecclesia ad extra *— az Egyház önmagában, s az Egyház külső vonatkozásában. Ezzel adva volt a két új tengely: a zsinat főtémájának az Egyháznak kell lennie, de két vonatkozásban. Egyrészt ki kell alakítani az új, a mai történelmi helyzetnek*

megfelelő egyházképet, úgy ahogyan önmagában, isteni eredetében és belső szerkezetében hitünk tárgya. Másrészt meg kell mutatni a mai világhoz való viszonyában, egységre irányuló törekvésében, úgy ahogyan a mai ember lelkéhez közel áll, és úgy hogy a mai kor embere felismerhesse benne egyéni és közösségi üdvösségének útját.

Ezzel a felosztással, amely a zsinati atyáknál általános tetszést aratott, adva volt a zsinati munka további iránya, de egyúttal egy teljesen új szövegterv alapgondolata is, aminek a későbbi « Az Egyház a mai világban » című lelkipásztori konstitúcióban kellett testet öltenie. A szövegtervek számának lényeges lecsökkentése következtében ez az új és utolsó tervezet a 17. schéma nevet kapta, s e néven vált tanulmány és vita tárgyává a zsinati bizottságokban az első és a második ülésszak közötti időben. És ezzel második szakaszába lépett a szöveg keletkezési története.

Új szempontok érvényesülése.

Az új alapgondolat és az új irányelvek azonban még nem biztosították, hogy az egyes kérdések tárgyalása is valóban új szempontok szerint fog végbemenni. Az egész anyagban tulajdonképpen csak az első fejezet volt új, amely az ember istengyermeki hivatását állította a tárgyalás központjába. Ezzel kifejezésre jutott a későbbi szövegezések egyik alaptétele, amely szerint az új szöveg-tervezetnek elsősorban az emberről kell beszélnie, ha meg akarja teremteni az Egyház és a világ közötti párbeszéd alapját. Ebben a szövegben egy keresztény antropológia elemi formája rajzolódik ki, ami a későbbi szövegezések alkalmával még sok átalakuláson megy keresztül, mígnem kikristályosodik a jelenlegi alakra a végleges szöveg első három fejezetében. Az elv azonban ettől kezdve már nem változott: a kiindulópontnak az embernek kell lennie, aki a megtestesült Igében, Krisztusban éri el tökéletessége csúcspontját. Antropológikus kezdet, krisztocentrikus kiteljesedés lett az

a két sarokpont, amely közé be kellett építeni az ember egyéni és társadalmi életére vonatkozó erkölcsi irányelveket.

Ez a feladat a zsinati munkának ebben az időszakában természetesen még csak nagyon tökéletlenül sikerült. A többi fejezet az ember személyi méltóságáról, a keresztény házasságról, a kultúráról, a gazdasági és a társadalmi rend keresztény irányelveiről, s a nemzetközi közösség szerkezetéről és feladatairól tárgyalt. Ezek a fejezetek nagyrészt az előzetes szövegtervezetből merítették anyagukat, éppen ezért kevéssé álltak összhangban az új terv alapgondolatával. Az első lépés azonban mégis megtörtént.

Ekkor merült fel a bizottságon belül az a gondolat, hogy a fent jelzett feladat megvalósítása érdekében két különböző szövegre volna szükség: az egyik csupán az Egyház és a modern világ között kiépítendő párbeszéd alapelveit fektetné le, a másik viszont függelék formájában összefoglalná az Egyház álláspontját a különféle társadalmi kérdésekkel kapcsolatban. Ennek a javaslatnak megvolt a maga gyakorlati fontossága is. Sokkal valószínűbbnek látszott, hogy az alapelveket kidolgozó egységes szöveg megnyerheti a zsinati atyák tetszését, mint az, hogy a részletesebb és pontosabb tudományossággal körülírt fogalmakkal dolgozó függelék vita tárgyává válhat a 2500 főt számláló gyülekezetben. A javaslat tehát konkrétan azt jelentette, hogy két szöveget kell szerkeszteni. Az egyik volna maga a zsinati szöveg, a másik pedig a zsinati szöveghez függelékként csatolt magyarázat, amit a zsinati atyák általános gyülekezete nem vitatna meg és nem is hagyna jóvá teljes apostoli tekintélyével.

A kidolgozás döntő szakasza.

Ez a terv ténylegesen tetszésre is talált, s ekkor lépett a szöveg harmadik fejlődési szakaszába, amely bizonyos értelemben döntő fontosságúvá vált. 1963 nyarán, még a második ülésszak kezdete előtt Suenens bíboros ugyanis azzal a céllal hívta meg érseki székhelyére, Malines-ba a zsinati teológusok egyik kiváló csoportját (Cerfaux, Philips,

Thils, Delhaye, Dondeyne, Moeller, Congar, Rahner, Rigaux, Tucci), hogy állítsanak össze egy rövid zsinati szövegtervet az Egyház helyzetéről és szerepéről a mai világban. E munka eredményét a zsinati atyák nagy része a második ülésszak folyamán kapta kézhez, de az nem képezte beható vita tárgyát, és mint egyéni kezdeményezés majdnem teljesen feledésbe is merült volna, ha a hittani bizottság az utolsó pillanatban nem határozza el, hogy Guano livornoi püspök elnöklete alatt külön albizottságot létesít azzal a feladattal, hogy az említett teológusok által kidolgozott tervet figyelembevéve szerkesszen egy új hivatalos szöveget, amely aztán a harmadik ülésszak vitájának tárgyát képezheti.

Az új szövegterv, amely most már a 13. schéma nevet viselte (az összeegyeztető bizottság ugyanis időközben ismét összevont néhány tervezetet) az új munkacsoport (tagjai: Höring, Sigmond, Clorieux, Tucci) szerkesztésében hamarosan el is készült, és 1964 február elején Zürichben az említett püspöki albizottság elé is került megvitatásra. A szöveg eredetileg francia nyelven íródott, hogy ezzel is közelebb álljon a modern problémák nyelvi kifejezéséhez, és négy fejezetre osztva állította a világ közvéleménye elé, hogyan fogja fel az Egyház a maga helyzetét a modern világ mozgalmas történelmi folyamatában.

A szövegterv abból az alapfelfogásból indult ki, hogy az Egyház nem e világból való ugyan, mégis ebben a világban van, s ezért sorsa bizonyos értelemben elválaszthatatlan tőle. Bár tényleges, társadalmilag körülírható határai nem esnek egybe a világ határaival, tagjai — akár papok, akár laikusok, — mégis a világ történelmi folyamatában élnek, osztoznak örömeiben és reményeiben, szenvedéseiben és gondjaiban. (Innen az első két szó: Gaudium et spes*). Itt jegyzendő meg, hogy ezekben a zsinati szövegekben a « világot » nem abban a bibliai értelemben kell venni, amely szerint az a gonosz szellem hatalma alatt áll, aki igyekszik lépten-nyomon megakadályozni Krisztus művét. Az emberi és az üdvösség-történetnek ez a dualisztikus és drá-*

mai szemlélete a keresztény hagyományban eléggé gyakori, de nem az egyetlen. Állandóan megtalálható a másik álláspont is, amely szerint « úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta érte » (Jn. 3), vagyis, hogy a világ Isten szeretetének és Krisztus megváltó győzelmének tárgya. A Megváltás gyümölcse még akkor is kiterjedt az egész világra, ha a személyes bűn és a bűn következményei továbbra is az emberi történés tényezői maradnak. E két szemlélet mindegyike a keresztény tanításban gyökerezik. Mindkettő elismeri, hogy a Megváltás « már » megtörtént, de egyúttal azt is, hogy az « még nem » teljesedett be tökéletesen. Az első azonban sokkal inkább drámai és eszkatologikus s a hangsúlyt mindenekelőtt a « még nem »-re helyezi; a második viszont a « már »-t hangsúlyozza, s ezért a Lélek titokzatos működését és a megváltott ember győzelmét igyekszik felfedezni minden emberi erőfeszítésben és értékmegvalósításban. Ha a 13. schémát bizonyos értelemben túlzott optimizmussal lehet vádolni, ennek alapja nem más, mint a megváltott ember optimizmusa a megváltott világgal szemben, — azzal a világgal szemben, amely ténylegesen « az emberi történés színpada », ahogyan azt a zsinati szöveg meghatározza.

Az új szövegterv második alapgondolata az, hogy az Egyház mind Krisztustól kapott lelki hatalmával, mind a keresztények kegyelmi közösségének erejével és értékeivel az egész emberiség szolgálatában áll. Az Egyház éppen ezért nem a kiválasztottak bezárkózott csoportja, hanem a keresztényeknek a világ felé kitáruló közössége, amely világba helyezett kovászként tanúságot tesz az emberek istengyermeki hivatásáról, mindenki számára magában hordozza az Isten kegyelmi eszközeit és kész arra, hogy egyetemesen összefogva minden jóakaratú emberrel együtt dolgozzék az emberibb s az istengyermeki méltóságnak jobban megfelelő világ kiépítésén.

A szövegtervet alkotó négy fejezet ebben a szellemben tárgyalja az Egyház és a világ viszonyát. Az első az ember teljes istengyermeki hivatását vázolja. E hivatás főként a

Megváltásban való részvételre szól, egyként kiterjed tehát az emberibb világ felépítésének feladatára, és az ember kegyelmi részességére Isten életében. A második fejezet ugyanebben a szellemben az Egyház isteni küldetését vizsgálja. Ez elsősorban az emberek kegyelmi felemelésére irányul, hogy az első fejezetben kifejtett módon megvalósíthassák istengyermeki hivatásukat. Az Egyház e küldetés teljesítése során nem óhajt az emberi hatalmak segítségére támaszkodni, hogy annál inkább nyilvánvalóvá váljék benne Isten hatalma; csak működési szabadságának tiszteletbentartását kívánja meg mindenkitől.

A harmadik fejezet a keresztények kötelességeit elemzi, akiknek kovászként, keresztény felelősségtudattal, a földi javak birtoklásában nem elmerülve, vagyis a szegénység szellemében, mindenki felé feltárultan kell működniök a világban, hogy így testvéri párbeszéd révén épülhessen ki mindenegyes új történelmi korszakban az ember személyi méltóságának megfelelő társadalmi életforma. Végül a negyedik fejezet röviden összefoglalja a legsürgősebb teendőket: az ember személyi jogainak mind igazibb elismerését, a házasság és a család megújítását, a gazdasági és a társadalmi rend emberibb felépítését, a béke megteremtését és megőrzését. Az utolsó pontok részletes kifejtése azonban már a függelék tartalmát képezte.

Ez a szövegterv a bizottsági viták után ténylegesen a harmadik ülésszak elé került (ez volt egyébként az első nyomtatott szöveg), s beható tárgyalás anyagává vált. A tárgy újszerűsége és szokatlan formája miatt a zsinatnak fokozatosan kellett hozzászoknia, hogy ilyen témákról is vitatkozzék. A kedvező és ellentétes vélemények erősen megoszlottak. Ennek ellenére az általános zsinati gyülekezet elvileg elfogadta a szövegtervezetet, mint további tanulmány és vita alapját, de egyrészt alaposabb teológiai kifejtést kívánt, másrészt azt, hogy a függelékeket lerövidített formában újra bele kell illeszteni a zsinati szövegbe. Az ülésszakok közötti időben tehát tovább folyt a munka, és a

szöveg ismét új alakot öltött; belépett fejlődésének negyedik szakaszába.

A szöveg végleges kialakulása.

A szövegterv ekkor kapta meg végleges szerkezetét. A harmadik ülésszak vitáival párhuzamosan McGrath panamai segédpüspök elnöklete alatt már egy külön albizottság is dolgozott, amely az «idők jeleinek» különös tanulmányozását tűzte ki céljául. Ennek a munkának lett az eredménye az új bevezetés, amely kibővítette az előző tervezet bevezetésének gondolatait, s az új tervnek analitikus, tényeket elemző kiindulópontot adott. A szöveg fő része azonban a függelékeknek a zsinati szöveggel való egyesítése folytán stílusban és tartalomban két, egymástól meglehetősen elütő részre oszlott. Az új szerkesztő csoport (Haubtmann, Moeller, Hirschmann, Tucci) a harmadik ülésszak vitái folyaman felmerült kívánságok szerint teljesen átdolgozta az előző 13. schémát és ez az anyag képezte az új szövegterv első részét, amely így kb. kétszer olyan hosszú lett, mint az előző. Első három fejezetében az emberről igyekszik keresztény szempontból meglehetősen teljes képet adni, az emberi személy hivatása, közösségi és történelmi dimenziója képezi e fejezetek tárgyát. Csak a negyedik fejezet foglalkozik tulajdonképpen az Egyház helyzetével és küldetésével a mai világban. Ennek következtében a szöveg sokkal tanszerűbbé vált. Az előző terv majdnem kizárólagos lelkipásztori jellege ugyan nem tűnt el az új tervből, de a részletesebb hittani meghatározások és magyarázatok folytán kétségtelenül letompult.

A második rész foglalta magába a függelékek lerövidítéséből és átdolgozásából eredő öt fejezetet: a keresztény házasságról, a kultúráról, a gazdasági és a politikai rendre vonatkozó keresztény szempontokról, végül a népek közösségének kiépítéséről, vagyis a békéről. A munka üteme mindinkább meggyorsult.

Utolsó simítások.

A zsinat lezárási határidejének közeledtével gyors ütemben követte egymást az egyes szövegek átdolgozása. Az említett új tervezet a negyedik ülésszak elején került a zsinati atyák asztalára, s a viták ismét bőséges anyagot szolgáltattak a bizottságoknak a további kiegészítő munkára. A szövegterv alapszerkezete a továbbiakban már változatlan maradt, az egyes kérdéseket illetően azonban még heves viták keletkeztek.

Ezeknek az utolsó simításoknak lett az eredménye az ötödik tervezet, amely sikerrel kiállta az utolsó, veszélyesnek igérkező szavazásokat is és — 1965 december 7-én elnyerve a legfelső pápai jóváhagyást — nyilvános kihirdetésre került. Ebben az utolsó szakaszban főleg három kérdésről folyt még éles vita: az ateizmus elítélésének módozatairól, a házasság lényeges értékeinek a mai kor igényei szerint történő értelmezéséről és a modern háború feltétlen elítéléséről.

A szöveg olvasásánál mindig szem előtt kell tartani azt a tényt, hogy a zsinat a világ minden részére kiterjedt Egyházat képviselte, és annak állásfoglalását tükrözte. De éppen azért, mivel az Egyház a világban él, és az evangéliumi igazság fényét hordja magában, figyelembe kell vennie a helyi hagyományok különböző értékeit és a nagy, általános problémáknak a helyi viszonyokra történő alkalmazását. Ez az oka annak, hogy egyes szövegezések — talán éppen a legégetőbb kérdésekkel foglalkozók — túlságosan általános jellegű fogalmazás benyomását keltik, és nyitva hagyják a problémát a különböző, helyi megoldási lehetőségek érdekében. Aki a történelemben mindenütt csak két, egymással szöges ellentétben álló irány versengését látja, és az egyiket szükségképpen jónak, a másikat minden körülmények között elvetendőnek ítéli, az önkényesen leegyszerűsíti a valóságot és nem képes megérteni a fejlődés sokoldalúságát.

Ebben a pontban már csak a végső szöveget vesszük tekintetbe, úgy ahogyan az a zsinaton történt kihirdetés után a világ közkincsévé vált. A keletkezési folyamat ismerete azonban mindig is nélkülözhetetlen marad ahhoz, hogy kielégítő választ adhassunk az egyes problémák szerkezeti helyzetének kérdésére.

Az idők jelei.

A bevezetés alapgondolata a 4. pontban jut kifejezésre: « Az Egyháznak mindenkor az a kötelessége, hogy megvizsgálja, s az Evangélium fénye segítségével értelmezze az idők jeleit ».

Ez a kifejezés, amely eddig meglehetősen ismeretlen volt a teológiában, először XXIII. János pápa enciklikáiban, mégpedig főként a Pacem in terris *kezdetű körlevélben jelent meg, és kapott többé-kevésbé pontos értelmet. Az idők jeleinek kutatása szükségképpen történelmi szemléletet ad az Egyháznak, ami eddig annyira hiányzott a teológiából. Aki viszont megérti a történelem jeleit, az tudja, hogy az igazság, noha általános érvényű, mindig is az emberhez szól, aki a történelem folyamatában él, küzd, fogalmazza meg igényeit és vágyait, valósítja meg emberi létének tökéletességét. Így megtörténik, hogy egy általánosnak vélt igazság, főként ha a társadalmi struktúrák összefüggéseire vonatkozik, a történelmi változások folyamán csak egy meghatározott formában mondható ki, míg más történelmi helyzetben az igazságnak ilyen kijelentése még « nem érett meg », sőt inkább más értelmű fogalmazást kíván. Ebben az összefüggésben használta XXIII. János az idők jeleinek értelmezését, mint az igazságra mutató valóságot: pl. az igazságos háborúról szóló hagyományos tan elvont értelemben nem vesztette el ugyan érvényét, az idők jele azonban arra mutat, « hogy mindinkább az értelemmel ellenkezőnek*

látszik a nemzetközi életben az érdekellentétek kiegyenlítésére és a sérelmek orvoslására a modern háború erőszakához folyamodni». Hasonló értelemben kívánja a zsinati szöveg mindenegyes felvetődő kérdésnél felismerni és értelmezni az idők jeleit, hogy az evangéliumi fény világánál lemérhesse értékeiket és a nemzedékek égető létkérdéseire saját történelmi helyzetüknek megfelelően tudjon válaszolni.

A dialógus alapja az ember.

Ha az Egyház párbeszédre akar lépni a világgal, vagyis ha közös alapot keres a világban élő legkülönfélébb hagyományú és meggyőződésű emberekkel, azt kétségtelenül leginkább az ember létkérdései körül találhatja meg, amelyek — a nagy tömegek látszólagos közömbössége ellenére — a valóságban, «lelke mélyén» mindenkit érdekelnek. Ezért foglal el a zsinati szövegben akkora helyet, három fejezetet, az ember hivatásának és különböző létdimenzióinak megvitatása.

Amióta az ember emberré lett, és ameddig ember marad, lényegi összetételében nem változik meg, de történelmi és kozmikus helyzetében annál inkább. Éppen ezért ebben a vonatkozásban is igen fontos az Egyház számára az idők jelének felismerése. A mai ember a tudomány és a technika fejlődése folytán olyan tevékeny szerepet tud betölteni a világmindenségben, amilyenről még nem is oly régen alig mert volna álmodni. Ebből következik, hogy a természetről alkotott fogalma egészen új távlatokba állítja feladatainak és cselekvési szabadságának értelmezését. A természet az elmúlt századok embere számára adottság volt. Hogy védekezhessék szeszélyei ellen, igyekezett megismerni törvényeit, változásait. Saját élete szolgálatában azonban csak a legszűkösebben használhatta fel. Az ember tehát sokkal inkább a természet passzív részének érezte magát, mint manapság, és megváltoztathatatlannak mutatkozó törvényeiben közvetlenül Isten szavát vélte felfedezni.

A mai ember számára a természet törvényeinek kutatása elsősorban arra szolgál, hogy megismerje belső összefüggéseiket, meg nem határozottságukat, és így tevékenyen belenyúlhasson a természet folyamatába. Ha a mai tudományos szemléletben felnőtt ember érintkezésbe lép a természettel — történjék ez a világmindenségben, vagy magában az emberben — mindig arra törekszik, hogy emberi céljainak megfelelően átalakítsa, és az emberi értékek megvalósításának szolgálatába állítsa azt. A természet éppen ezért többé nem « szent » előtte. Tudja, hogy megváltoztathatja testi-lelki folyamatainak menetét, felszabadíthatja az anyag legkisebb részében is felhalmozott szörnyű energiákat, s velük tetszése szerint alkothat vagy pusztíthat.

Rendkívül fontos tehát, hogy ez az ember — a kinyilatkoztatás szava szerint — ismét felfedezze magában az Isten képmását, amit mai történelmi helyzetében talán mélyebben megérthet, mint valaha. Ha meg is növekedett hatalma a természet felett, feladata ugyanaz maradt: hogy megismerje és szeresse Teremtőjét, és az Ő dicsőségére használja fel hatalmát a teremtmények felett (Vö.: 12. p.). Éppen ezért szükséges, hogy mindinkább tudatában legyen a személyes, testi-szellemi létében rejlő értékeknek, amelyek helyes megvalósítása marad szabadságának fő feladata. De gyengeségéről sem feledkezhetik meg, mert az Evangélium fényénél látnia kell, hogy a bűn nem tűnt még el a világból, és a halál, Krisztus megváltó halálának következtében, a bűnön aratott győzelem végső kapúja lehet, ha az Isten képére teremtett és a Krisztus által megváltott ember az Isten szeretetében horgonyozza le szabadságát.

Az emberi lét közösségi dimenziója arra hívja fel állandóan és mindenegyes ember figyelmét, hogy a nagy emberi feladatokat csak az embertársakkal együtt, mindenki személyi méltóságát tiszteletbentartó, igazságos társadalmi szerkezetekben lehet megvalósítani, és hogy nincs igazi istenszeretet embertársi szeretet nélkül vagy annak ellenére.

Végül: az emberi tevékenység alkotó jellege nincs ellentétben a teremtményi léttel. Ellenkezőleg, minél nagyobb hatalmat nyer az ember a természet fölött, Isten tervében annál inkább a teremtő munkatársának érezheti magát. A zsinati szöveg szerint tehát a történelem középpontjában az ember áll, aki felhasználva a tudományos és társadalmi fejlődés adta lehetőségeket, s mindinkább felszabadulva a szükségletek sorsszerű függése alól szabadon alakítja ki emberi életét, s így megdicsőíti Teremtőjét, aki őt saját képére alkotta.

Az ateizmus problémája.

Az első fejezet végén három rövid pont foglalkozik a modern ateizmus problémájával, amely az ember teremtményi mivoltáról, nagyságáról és gyengeségéről szóló részhez csatlakozik. Az ateizmusra vonatkozó megfontolásokat kétségtelenül nem is lehetne a zsinati szövegbe jobb helyen beilleszteni, tekintve, hogy a modern, főként nyugati ateizmus az ember látszólagos érdekeinek védelmében száll síkra az Isten ellen. A nem-hívők nagy része számára csakis az ember az egyetlen fogható valóság, s e tény elvakító hatása alatt mindinkább elhomályosodik az Isten fogalma, mint az emberi létezés alapélménye. A modern ateizmus alapvonásán, — amely az elmúlt századok racionalizmusában gyökerezik, és lényegében az emberi szellem önállóságának túlértékelése — egyáltalán semmit sem változtat, hogy az Istent kifejezetten tagadó, vagy az Isten létét el nem ismerő állásfoglalás a lét ellentmondó tapasztalataira támaszkodó kétely és közömbösség eredménye-e, vagy igazi « humanista » hitből fakad, vagy pedig a társadalmi forradalom szükségszerű függvényeként jelentkezik.

Az kétségtelen, hogy az istenhit tagadásának elterjedésében nem kis szerepet játszott a történelmi fejlődés folyamatában elmaradt társadalmi és politikai szerkezeteknek az egyházi hagyományokkal és strukturákkal való túlságos

összefonódása, s egyes egyházi körök meg nem értése a modern kultúra iránt. Ebben az értelemben nyugodtan mondhatjuk, hogy mindkét oldalon van mit megbánni és helyreigazítani. Mégsem lehet ezeket a tényeket a hitetlenség kizárólagos, szinte természetes okának tekinteni. Ahogyan az istenhit sohasem lesz senki számára teljes mértékben nyilvánvaló, éppen úgy az istentagadás sem támaszkodhatik sohasem meggyőző érvelésre. Az Isten melletti vagy Isten elleni döntés végeredményben mindig emberi állásfoglalás eredménye, amelynek gyökerében megtalálható az emberi szabadság önelhatározása annak minden belső és külső feltételével együtt.

Az Egyháznak természeténél fogva vissza kell utasítania az istentagadás bármely formájának jogosultságát. Ez azonban nem jelenti, hogy nem óhajt párbeszédre lépni a nem-hívő emberekkel is. Ellenkezőleg, akarja ezt, hogy jobban megértse hitetlenségük indítékait, és az igazi emberi értékek közös igenlése alapján együttműködjék velük az emberibb világ kialakításában.

Ezekhez a megfontolásokhoz kapcsolhatjuk még azt is, amit a zsinati szöveg a negyedik fejezetben tárgyal, vagyis az Egyház hivatását a mai világban. Minél inkább megértjük az Egyház és a világ kölcsönhatását mind a múltban, mind a jelenben, annál inkább elkerülhetjük vagy lebonthatjuk az Egyházról alkotott téves képzetek és előítéletek szövevényét, és megóvhatjuk az Egyházat a számára igen káros magábazárkózottságtól. Kétségtelen, hogy a világ mindenkor sokat kapott az Egyháztól, mint az Isten kegyelmi kiáradásának eszközétől, és a keresztény közösségeknek Isten jelenlétéről tett tanúságától. De az Egyháznak is folytonosan tanulnia kell a történelmi folyamatban élő és küzdő emberektől, mert a Lélek az egész emberi történelemben működik, és különböző formákban nyilatkozik meg. A tudományos szemlélet fejlődése, a történelmi mozgalmak átalakító ereje nem maradhat hatás nélkül sem a hitbeli reflexió elmélyítésére, sem az Egyház társadalmi szerkezetének szükséges korszerűsítésére.

A házasság és a család méltósága.

A második részben tárgyalt kérdések közül különösen két fejezet képezte beható tanulmány és alapos vita tárgyát. Az első, amely a házasság és a család emberi méltóságáról szól, és az utolsó, amely az Egyház ezidőszerinti állásfoglalását tükrözi vissza a béke és a háború kérdésében.

A házasságról szóló fejezet határkővé vált az e kérdésre vonatkozó egyházi tanítás és teológiai reflexió fejlődéstörténetében. Korszakot zár le, s egy új korszakot nyit meg. Annak az utolsó harminc év alatt közzétett és megvitatott irodalomnak az eredménye, amely igyekezett meghatározni a házastársi szeretet lényeges helyét a házassági értékek rendjében, és egyúttal kiindulópontjává válhat a házastársi felelősségtudat — most már bizonyos értelemben új utakon — történő elmélyítésének, s összeegyeztetésének a hagyományos tanokkal.

A házasélet a modern ipari társadalomban a hagyományos társadalmi szerkezetek felbomlása után mindenütt mélyreható krízisjelenségeket mutat. Ezek: a házassági kötelék könnyelmű és gyakori felbomlása, a szabadszerelem széleskörű elterjedése, a házastársi szeretet lealacsonyítása az önzés révén, a gyermek életére törő bűntények elhatalmasodása.

A zsinati szöveg nem tárgyalhat mindezekről a problémákról, éppen ezért figyelmét elsősorban a házasság két lényeges értéke, a házastársi szeretet és a termékenység, vagyis a gyermeknemzés viszonyára és természetes összhangjára irányítja. A házastársi szeretetnek természeténél fogva termékenynek kell lennie. A gyermeknemzés viszont csak akkor igazán emberi tett, ha a házastársi szeretetből ered, hiszen ezt a szeretetet nem rombolja le, hanem még inkább táplálja.

A házastársi és szülői felelősség keresztény fogalma nem egyéb, mint a házaséletből fakadó kötelességek tudatos vállalása és hűséges teljesítése. Ennek a felelősségvállalásnak az egész házasélet tartamára és minden szempontjára ki kell

terjednie. Következőleg a gyermeknemzésre irányuló döntésnek közös akaratból kell megszületnie, de tekintetbe kell vennie az Isten iránti kötelezettség teljesítése mellett a házastársak személyes javát, a születendő gyermek, a társadalom és az Egyház érdekét, amibe a gyermeknek később bele kell illeszkednie. Ezeket a szempontokat végeredményben csak a szülők ismerik közvetlenül és behatóan, ezért a döntés is egyedül őket illeti.

A zsinati szöveg itt megáll, és azt hangsúlyozza, hogy a házassági terv alkalmazásának módozatait illetően további tanulmányokat kell folytatni. Ezeket az Egyház legfelsőbb és hivatalos helyen maga is előmozdítja. A keresztény lelkiismeretnek minden esetben nagylelkűségre és bizalomra van szüksége, hogy összhangban tudja tartani a sokszor ellentétesnek látszó igényeket, és ne rombolja le az egyik oldalon azt, amit a másikon meg akar menteni és fel akar építeni.

A háború és a béke.

A kultúráról, a gazdasági és a politikai rendről szóló fejezetek sok értékes megfontolást tartalmaznak, és azt bizonyítják, hogy az Egyház szándéka töretlen a világgal folytatandó párbeszéd felvételére. A zsinati szöveg ezekben a kerdésekben sokkal inkább csak távlatot nyit, mint hogy kérdésekre felelne. Az Egyház és a világ párbeszédében, továbbá az Egyház missziós hivatása gyakorlásában döntő fontosságú az emberi kultúra sokoldalúságának, valamint a helyi kultúrák emberi és társadalmi értékének tudatosítása, és ezért a fejezetek lényeges részét képezik ennek a lelkipásztori konstitúciónak.

A világ közvéleménye azonban különleges érdeklődéssel várta a zsinat állásfoglalását a béke és a háború kérdésében, ami röviden az utolsó fejezetben található.

Az Egyház tanítása e kérdésben elsősorban a békéről szól. A béke győzelem az önkényes hatalmi erőszak fölött. Olyan érték az ember számára, amire állandóan töreked-

nie kell, amit azonban nem tud egy csapásra megvalósítani, sem állandóan megőrizni, hacsak nincsen rá felkészülve szellemileg és a társadalom szerkezetében. Éppen ezért szükséges, hogy a béke mindenekelőtt az egyes emberek lelkében, az emberi közösségek egymás iránti viszonylatában uralkodjék, mígnem kiterjedhet az egész világra. A gyűlölet és az erőszak önkényes alkalmazásának összes formáit le kell győzni, mielőtt az ember a háború teljes kiirtására gondolhatna.

Az Egyház sohasem tartotta jogosultnak a háborút, mint a hatalmi célok megvalósítására törő önkényes erőszak politikai eszközét. A hagyományos teológia azonban — ha szabad így mondani — a mindennapi élet használatára mégis kidolgozott egy kazuisztikát, amely az önvédelmi elv vagy az igazságtalanul megsértett jogok visszaállításának joga alapján meghatározza, hogy a politikai hatalom milyen esetekben nyúlhat a háború erőszakához.

A zsinat a XXIII. János által kitűzött utat követve azt követelte, hogy a háborút fokozatosan ki kell küszöbölni, mert nem oldja meg a népek érdekellentéteit. A modern «totális» háború alapelvében is, következményeiben is annyira embertelen, hogy erkölcsileg semmiképpen sem igazolható. De a külső béke a kölcsönös megfélemlítés elve alapján sem tartható fenn huzamosan. Ezért a zsinat nyomatékosan kéri a világi hatalmak felelőseit, hogy egyrészt vessenek véget a felszerelés fokozatos kiterjedésének, másrészt olyan szervezetet adjanak a nemzetközi életnek, amely hatékonyan meg tudja akadályozni azt, hogy egyes hatalmak az önkényes erőszakhoz folyamodjanak politikai céljaik megvalósítása érdekében.

A béke megalapozása és megőrzése, a békét fenyegető veszélyek és okok kiküszöbölése kétségtelenül az emberiség elsődleges feladatai közé tartozik, mert minél inkább eggyé válik az egész világ, a belső feszültségek kirobbanásai annál inkább veszélyeztetik az egész emberiség létét. De mindenekelőtt az a szükséges, hogy sokan legyenek a világban, akik hisznek a béke lehetőségében, az emberiség jövő-

jében. XXIII. János pápa egymaga is elég volt a történelem egy rövid korszakában, hogy ezt a békébe vetett hitet táplálja az emberekben. A zsinat az ő nyomába lépett, hogy az egész világ püspökeinek nevében megerősítse és tanúsítsa a világban ezt a hitet, amely Krisztus megváltó erejére támaszkodik.

P. SIGMOND RAJMUND O.P.

ELŐSZÓ

1. Az Egyház bensőséges kapcsolata a népek családjával.

Az öröm és a reménység, a fájdalom és a szorongás, ami a modern idők emberét, főként a szegényeket és a szenvedőket eltölti, öröm és reménység, fájdalom és szorongás Krisztus tanítványai számára is. Lelkükben mindaz visszhangra talál, ami igazán emberi. Hiszen közösségük azokból tevődik össze, akiket Krisztusban egyesülve a Szentlélek vezet az Atya Országa felé tartó vándorútjukon, és akik azt a feladatot kapták, hogy mindenkihez juttassák el az üdvösség üzenetét. Ezért e közösség mélyen átérzi, hogy valóban bensőséges kötelék fűzi az emberi nemhez és az emberiség történelméhez.

2. Kikhez szól a Zsinat?

A Második Vatikáni Zsinat az Egyház misztériumának mélyreható tanulmányozása után már nemcsak az Egyház fiaihoz, nem is csak a Krisztus nevét megvallókhoz intézi szavát, hanem fenntartás nélkül mindenegyes emberhez, és mindenkinek ki akarja fejteni, hogyan fogja fel az Egyház jelenlétét és tevékenységét a modern világban.

Az emberek világát tartja tehát szeme előtt, vagyis az emberiség egyetemes családját azzal a mindenséggel együtt, amelyben életét leéli. Azt a világot, amely az emberi történelem színtere, s amit az ember iparkodása, kudarca és győzelme jellemez; azt a világot, amelyet a keresztények hite szerint a Teremtő szeretete hozott létre, s az is tartja fenn; azt, amely a bűn szolgaságára jutott ugyan, de a keresztrefeszített és feltámadt Krisztus a Gonosz hatalmát megtörve felszabadította, hogy aztán Isten terve szerint átalakuljon és elérkezzék beteljesedéséhez.

3. Az ember szolgálata.

Manapság ugyan, találmányai és hatalma láttán, lelkes csodálat szállja meg az emberiséget, mégis gyakran nyugtalanítják azok a szorongató kérdések, amelyek a modern világ fejlődésére, az embernek a mindenségben betöltött helyére és feladatára, az egyéni és közös törekvések értelmére, sőt az ember s a mindenség legvégső céljára vonatkoznak. A Zsinat — tanúja és hirdetője Isten Jézus Krisztusban összegyűjtött teljes népe hitének — úgy bizonyíthatja tehát a legékesszólóbban szolidaritását, tiszteletét és szeretetét a teljes emberi család iránt, amelyhez hozzátartozik, hogy párbeszédet kezdeményez vele a különféle problémákról, ezekre rávetíti az Evangélium fényét, és az emberiség rendelkezésére bocsátja azokat az üdvözítő erőket, amelyeket a Szentlélek vezette Egyház kapott Alapítójától. Hiszen üdvözíteni kell az emberi személyt, a társadalmat pedig meg kell újítani. Az ember szolgál tehát ennek az egész fejtegetésnek vezérfonalául, mégpedig az ember mint egység és egész, szívével és lelkiismeretével, értelmével és akaratával, testestől-lelkestől.

A Szent Zsinat ezért, íme, meghirdeti az ember magasztos hivatását, és bizonyságot téve a benne elültetett isteni magról, felajánlja az emberiségnek az Egyház őszinte együttműködését egy olyan mindenkire kiterjedő testvériség megteremtéséhez, amely e magasztos hivatásnak megfelel. Az Egyházat nem hajtja semmiféle evilági becsvágy. Csak azt óhajtja, hogy a Vígasztaló Szentlélek vezérletével annak a Krisztusnak a munkáját folytathassa, aki azért jött a világra, hogy tanúságot tegyen az igazságról (1); aki azért jött, hogy üdvözítsen, nem pedig, hogy ítélkezék; aki azért jött, hogy szolgáljon, nem azért, hogy neki szolgáljanak (2).

---

(1) Vö.: Jn. 18, 37.

(2) Vö.: Jn. 3, 17; Mt. 20, 28; Mk. 10, 45.

BEVEZETŐ FEJTEGETÉS

AZ EMBER HELYZETE A MODERN VILÁGBAN

4. Remény és szorongás.

Az Egyháznak e feladat végrehajtása érdekében mindenkor az a kötelessége, hogy megvizsgálja, s az Evangélium fénye segítségével értelmezze az idők jeleit; mégpedig úgy, hogy minden nemzedéknek megadhassa a korszerű választ azokra az örök emberi kérdésekre, amelyek a jelen s a jövendő élet értelmét, és a kettő kölcsönös viszonyát illetik. Szükséges tehát, hogy megismerjük és megértsük a világot, amelyben élünk, de várakozásait, vágyait s gyakorta drámai jellegét is. A mai világ néhány fontosabb jegye az alábbiakban körvonalazható.

Az emberi nem manapság történetének új korszakába lépett, amelyben a mélyreható és gyors változások fokozatosan az egész földkerekségre kiterjednek. A változásokat az ember intelligenciája és teremtő tevékenysége idézi elő, de ezek vissza is hatnak rá, egyéni és közös értékítéleteire és vágyaira, a dolgokat és az embert illető cselekvésmódjára. Úgyhogy bizony valódi társadalmi és kultúrális átalakulásról beszélhetünk, amely beáramlik a vallásos élet területére is.

Mint minden növekedési válság, ez az átalakulás is súlyos nehézségeket vet fel. Így, bár az ember kitágítja hatalma határait, magán a hatalmon mégsem képes mindig úrrá lenni. Mindent megtesz, hogy egyre mélyebben behatoljon lelke rejtekébe, önmaga felől mégis bizonytalannak látszik. Lassankint mind több és több fényt derít a társadalmi élet törvényeire, tétovázik viszont abban, hogy milyen irányt szabjon a társadalmi folyamatnak.

Az emberiség még sohasem halmozott fel ekkora gazdagságot, ilyen gazdasági lehetőségeket és ekkora hatalmat. Mégis éhínség és nyomor sújtja a föld lakóinak számottevő részét, és hatalmas tömegek írástudatlanok. Az ember még sohasem volt ennyire érzékeny szabadságára, a társadalmi és szellemi rabszolgaságnak mégis mind újabb és újabb válfajai születnek. A világ élénken átérzi önnön egységét, s benne az egyesek a szükséges szolidaritásban gyökerező kölcsönös függésüket, ugyanakkor a harcban álló erők elszántan ellenségeskedő darabokra szaggatják; fennáll továbbra is a politikai, a társadalmi és a gazdasági, a « faji » és az ideológiai meghasonlás, és nem csökkent a mindent földig rombolni képes háború veszélye sem. Jóllehet fokozódik az eszmék cseréje, a fontos fogalmakat kifejező szavak különböző értelmet vesznek fel aszerint, hogy melyik ideológia használja őket. Végül odaadóan keresik a tökéletesebb evilági berendezkedést, de anélkül, hogy evvel a lelki fejlődés is lépést tartana.

E bonyolult körülmények akadályozó hatása miatt számos kortársunk nem tudja megtalálni az örök értékeket, továbbá nem képes összehangolni azokat a legújabb felfedezésekkel. Ha tehát a világ folyásáról töprengenek reménység és szorongás között hánykolódnak, s nyugtalanság vesz erőt rajtuk. E folyamat tehát választ követel az embertől.

5. Gyökeres változások.

A jelenlegi szellemi megrázkódtatás s az életkörülmények átalakulása egy a világban beállt gyökeres fordulattal függ össze. E fordulatot az idézi elő, hogy a szellemi képzés terén egyre nagyobb jelentőségre tesznek szert a mennyiségtani, fizikai és antropológiai tudományok, a tevékenység területén pedig az előbbi tudományok származéka, a technika. Ez a tudományos felfogás a korábbitól eltérő veretet ad a kultúrának és a gondolkodásmódnak. A technika oly nagy léptekkel halad, hogy átalakítja a föld arculatát, sőt már a földön kívüli térség meghódítására törekszik.

Az emberi értelem valamiképpen az időre is kiterjeszti uralmát: a múltra a történelmi ismeretek, a jövőre pedig a kutatás és tervezés révén. A biológiai, a lélektani és a társadalomtudományok haladása nemcsak az ember önismeretének elmélyítését tette lehetővé, hanem ahhoz is eszközöket szolgáltat, hogy a technikai módszereket igénybevéve a társadalmi életet közvetlenül is befolyásolhassa. Az emberiség ugyanakkor egyre nagyobb gondot fordít arra, hogy előrelássa és szabályozza népessége szaporulatát.
A történelem mozgása annyira felgyorsult, hogy az egyes ember már aligha képes vele lépést tartani. Az emberi közösség sorsa eggyé válik, s nem forgácsolódik többé széjjel egymástól független történésekre. Az emberiség így a dolgok statikus rendjének fogalma helyett azok dinamikus és evolúciós felfogására áll át. Ebből újabb hatalmas problémaköteg keletkezik, ami új analízist és szintézist kíván.

6. Változások a társadalmi rendben.

Manapság a hagyományos, helyi közösségek — patriarkális családok, nagycsaládok, törzsek, faluközösségek, s a különböző csoportosulások — életében és a csoportokon belül kialakult viszonyokban — a mondottak következményeként — kiterjedt változások észlelhetők.

Fokozatosan elterjed az ipari típusú társadalom. Ez egyes népeknél a bőség gazdasági rendjéhez vezet, mélységesen átalakítva a társadalmi élet százados felfogását és körülményeit. Fokozódik a kedv és a törekvés a városi életformára, részint mivel szaporodik a városok száma, és növekszik népességük, részint mivel a városi életmód a falu világára is átterjed.

Az új és egyre tökéletesebb társadalmi tájékoztató eszközök elősegítik az eseményekről való értesülést, az eszmék és érzelmek rendkívül gyors és egyetemes elterjesztését, amivel számos láncreakciót indítanak el. Nem szabad lebecsülni azt sem, hogy különféle okok emberek tömegeit hajszolják emigrációba, akik arra kényszerülnek, hogy változtassanak életmódjukon.

így szűntelenül szaporodnak az embert embertársához fűző kötelékek. A « társadalmiasulás » maga is újabb kapcsolatok létesítésére kényszerít, ugyanakkor mégsem segíti elő a személyiség arányos érettségét és az igazán személyes kapcsolatok kialakulását, azaz a « személyiséggé válást ».

Ez a fejlődés azoknál a nemzeteknél mutatkozik meg a legszembetűnőbb módon, amelyek már részesülnek a gazdasági és a technikai haladás előnyeiben; mozgatja azonban a fejlődés útján járó nemzeteket is, amelyek az iparosodás és a városiasodás jótéteményeit a saját országuk számára is elő akarják teremteni. E népek — elsősorban azok, amelyek ragaszkodnak ősi hagyományaikhoz — egyúttal arra is indíttatva érzik magukat, hogy érettebb és személyesebb formában éljenek szabadságukkal.

7. Lélektani, erkölcsi és vallási változások.

A gondolkodásmód s a struktúrák átalakulása gyakran, — és elsősorban a fiatalokban — kétségeket ébreszt a hagyományos értékek iránt. Sokszor elégedetlenek, sőt nyugtalanságuk lázadásba torkollik, és jelentőségük tudatában mind sürgetőbben követelik helyüket a társadalom életében. Ennélfogva manapság a szülők és nevelők elé feladatuk végrehajtása során gyakran súlyos nehézségek tornyosulnak.

Olykor úgy látszik, hogy a hagyományos gondolkodás- és érzésmód, törvények és intézmények nem alkalmazkodtak a jelenlegi helyzethez. Ez súlyos visszásságokat vált ki a viselkedésben, sőt a magatartás szabályaiban is.

Az új körülmények a vallási életet sem kímélik. Az élesebb kritikai szellem megtisztítja a vallást a világ mágikus szemléletétől, a még bújkáló babonáktól, és feltámasztja a hithez való személyesebb és tevékenyebb csatlakozás igényét; sokakban élesedik az érzék Isten iránt. Ugyanakkor azonban egyre nagyobb tömegek szakítanak a vallás gyakorlatával. Isten és a vallás megtagadása, vagy a gyakorlati közömbösség az elmúlt időkhöz mérten ma egyáltalán nem szokatlan s nem is csupán egyedi jelenség; gyakran egyenesen a tudományos haladás és valamiféle új humanizmus

feltételének tekintik. Mindez sokhelyütt nemcsak a bölcselők nézeteiben jut kifejezésre, hanem mélyen behatol az irodalomba, művészetbe, kultúrális és történettudományokba, sőt magába a törvényhozásba is, ezért igen sokan elveszítik tájékozódó képességüket.

8. A modern világ kiegyensúlyozatlansága.

E hirtelen s gyakran rendszertelen fejlődés a világban uralkodó ellentétek mind világosabb tudatával karöltve számos ellentmondást és kiegyensúlyozatlanságot szül, vagy súlyosbbítja a már meglévőt.

A személy lelkivilágában a modern, gyakorlati észjárás gyakran nincsen egyensúlyban az elméleti gondolattal, és képtelen arra, hogy felülkerekedjék ismeretei tömegén, s azokat kielégítő szintézisbe foglalja. A gyakorlati hatékonyságra való törekvés és az erkölcsi lelkiismeret követelményei között ugyancsak nincs meg az egyensúly; de sokszor nincs a közösségi élet feltételei és az egyéni gondolat, vagyis az elmélyedés igényei között sem. Az emberi tevékenység szakosodása és a valóság egyetemes szemlélete között szintén megbillent az egyensúly.

A családokon belül a nyomasztó népesedési, gazdasági és társadalmi tényezők, vagy a nemzedékváltással járó ellentétek, vagy a férfi és a nő között kialakuló új társadalmi kapcsolatok teremtenek feszültséget.

A népfajok, sőt az egyes társadalmi rétegek is szemben állnak egymással; ellentét van a gazdag országok és a kevésbé tehetősek vagy szegények között; a népek békevágya által létrehozott nemzetközi intézményekkel pedig az ideológiai propaganda törekvés, s a népekben és csoportokban élő kollektív önzés szegül szembe.

Mindebből bizalmatlanság és ellenségeskedés, összetűzés és elkeseredés származik, aminek okozója, de áldozata is maga az ember.

9. Az emberiség egyetemes törekvései.

Eközben mégiscsak az a meggyőződés kristályosodik ki, hogy az emberiség nem csak képes és köteles napról napra szilárdabbá tenni a teremtett világ feletti uralmát, hanem olyan politikai, társadalmi és gazdasági rendet is meg tud teremteni, és meg is kell teremtenie, amely egyre jobban szolgálja az embert, és mindenkit s mindenegyes csoportot rásegít arra, hogy méltóságát kifejezésre juttathassa, és tovább nemesíthesse.

Ebből következik, hogy sokan erélyesen követelik azokat a javakat, amelyektől határozott meggyőződésük szerint igazságtalanság vagy helytelen elosztás fosztotta meg őket. A fejlődés útján járó, s a közelmúltban önállóságra jutott nemzetek nemcsak politikai, hanem gazdasági téren is részesedni kívánnak a modern civilizáció áldásaiban, és a világ színpadán szabadon akarják játszani szerepüket. Mégis napról napra nő a szakadék köztük és a gyorsabban fejlődő, gazdagabb nemzetek között, s ezzel karöltve a függő viszony, a gazdasági függés is. Az éhség sújtotta népek felelősségre vonják a bőségben élőket. A nők — ahol ezt még nem érték volna el — jogi és gyakorlati egyenlőséget követelnek a férfiakkal. A munkások és parasztok nem csak alapvető szükségleteiket akarják előteremteni, hanem a munka révén egyéniségüket is ki óhajtják fejleszteni, sőt a gazdasági, társadalmi, politikai és kultúrális élet szervezéséből is ki akarják venni részüket. Az emberi történelem folyamán most első ízben él az emberiségben az a meggyőződés, hogy a kultúra áldásait igenis mindenkire ki lehet, és ki is kell terjeszteni.

Mindeme igények mögött azonban egy még mélyebb és még egyetemesebb törekvés rejlik: az, hogy mindenki és minden csoport emberhez méltó, teljes életre szomjazik, szolgálatába állítva mindazt a mérhetetlen lehetőséget, amit a jelen világ felkínál. Az államok pedig elszánt erőfeszítéseket tesznek, hogy bizonyos formában megvalósítsák az egyetemes közösséget.

Így a mai világ egyként látszik hatalmasnak és törékenynek, a legjobbra, de a legrosszabbra is képesnek; hiszen egyformán nyitva áll előtte a haladás és a hanyatlás, a szabadság és a szolgaság, a testvériség és a gyűlölködés útja. Az ember emellett annak is tudatára ébred, hogy az ő feladata féken tartani a maga támasztotta erőket, amelyek képesek arra, hogy megsemmisítsék, de arra is, hogy szolgáljanak neki. Mindez elgondolkoztatja.

10. Az emberiség mélyenszántó kérdései.

A mai világot kínzó egyensúlyi zavarok valójában azzal a sokkal mélyebben fekvő egyensúlyvesztéssel függenek össze, amely az ember szívében gyökerezik. Számos elem áll ugyanis egymással harcban magában az emberben. Hiszen egyfelől ezernyi módon tapasztalja teremtmény volta korlátait, másfelől azt is érzi, hogy vágyai nem ismernek határt, és magasabbrendű életre hivatott. Sokféle vonzalom környékezi, bennük azonban mindig válogatni s egyesekről lemondani kényszerül. Sőt mivel esendő és bűnös, gyakran azt teszi, amit nem akar, amit pedig szeretne, nem teszi meg (1). Így meghasonlik magában, amiből viszont számos, súlyos társadalmi egyenetlenség származik. A gyakorlati materialisták közül sokan el sem jutnak e drámai helyzet világos felismeréséig, vagy a rájuk nehezedő nyomorúság akadályozza meg, hogy vele szembenézzenek. Sokakat éppen a magyarázatok változatossága nyugtat meg. Ismét mások viszont egyes egyedül az ember erőfeszítésétől várják az emberiség igazi és teljes szabadságát és meg vannak győződve arról, hogy az ember eljövendő uralma a földön szíve minden vágyát betölti majd. Vannak, akik kétségbevonják az élet értelmét, s azok merészségét dicsőítik, akik szerint az emberi lét minden értelmet nélkülöz, és ezért kizárólag saját bátor elszántságuk révén törekszenek azt értelemmel felruházni. A mai világ fejlődése láttán azonban napról nap-

(1) V.ö: Róm. 7,14 kk.

ra többen lesznek, akik újra felteszik, vagy friss érzékenységgel élik át a legalapvetőbb kérdéseket: mi az ember? Mi az értelme a fájdalomnak, rossznak és halálnak, ami e hatalmas méretű haladás ellenére is mind megmarad? Mire jók ezek a búsásan megfizetett győzelmek? Mit nyújthat az ember a társadalomnak és mit várhat tőle? Mi következik a földi élet után?

Az Egyház hittel hiszi, hogy a mindenkiért meghalt és feltámadt Krisztus (2) Szentlelke által megadja az embernek a világosságot s az erőt ahhoz, hogy magasztos hivatásának megfelelhessen; nem adatott az ember számára más név az ég alatt, amelyben üdvözülnie lehet (3). Azt is hiszi, hogy az Úrban és Mesterben található meg az emberi történelem kulcsa, központja és végső célja.

Az Egyház emellett azt állítja, hogy az összes változások mögött sokminden van még ami változatlan, és aminek legmélyebb alapja Krisztus, aki ugyanaz tegnap, ma és mindörökre (4). A Zsinat tehát Krisztusnak, a láthatatlan Isten képmásának, minden teremtmény elsőszülöttjének (5) világosságával szándékozik mindenkihez szólni, hogy fényt derítsen az ember misztériumára, és közreműködjék korunk főbb kérdései megoldásának felkutatásában.

---

(2) Vö.: 2 Kor. 5, 15.
(3) Vö.: Ap. Csel. 4, 12.
(4) Vö.: Zsid. 13, 8.
(5) Vö.: Kol. 1, 15.

ELSŐ RÉSZ

AZ EGYHÁZ ÉS AZ EMBER HIVATÁSA

11. Felelni kell a Lélek illetéseire.

Isten népét a hit élteti, s e hit révén biztos abban, hogy az Úrnak a földkerekséget betöltő Lelke vezérli. E nép arra törekszik, hogy a korunk embereivel együttesen átélt események, igények és óhajok közül kiválogassa azokat, amelyek Isten jelenlétét vagy szándékát jelzik. A hit ugyanis mindent új fénybe borít és felfedi az ember csorbítatlan hivatását célzó isteni szándékot. Így az elmét a teljes értelemben vett emberi megoldások felé tereli.

A Zsinat e világosság segítségével mindenekelőtt a mánapság legnagyobbra becsült értékekre vonatkozó ítéletét óhajtja kinyilvánítani, és szeretné azokat isteni forrásukhoz viszonyítani. Ezek az értékek nagyon is jók, hiszen az Istentől adományozott emberi tehetségből fakadnak. Az emberi szív romlottsága azonban igen gyakran eltéríti őket rendeltetésüktől, ezért meg kell őket a salaktól tisztítani.

Mi a véleménye az Egyháznak az emberről? Mit ítél ajánlatosnak a mai társadalom építéséhez? Mi az ember világegyetemben folytatott tevékenységének végső értelme? E kérdések feleletre várnak. A továbbiakban még sokkal világosabban kinyilvánul majd, hogy Isten népe és az őt körülvevő emberiség kölcsönös szolgálatot tesz egymásnak. Az is kiderül, hogy az Egyház küldetése vallásos jellegű, de éppen ezért a legmagasabb fokon emberi.

I. FEJEZET

AZ EMBERI SZEMÉLY MÉLTÓSÁGA

12. Az Isten képmására teremtett ember.

Hívők és hitetlenek csaknem egybehangzó véleménye szerint a földön mindennek az emberre kell irányulnia, mint közép- és csúcspontjára.

De mi is az ember? Sok-sok különböző, sőt egymásnak ellentmondó véleményt alkotott már, s alkot magáról. Olykor az abszolút mérték szintjére emeli magát, máskor meg a kétségbeesésig alacsonyítja; ebből származnak kétségei és szorongása. Az Egyház mélyen átérzi ezeket a nehézségeket, és az isteni Kinyilatkoztatással felvértezve válaszolni is képes rájuk. Ebben a válaszban az ember valóságos helyzete körvonalazódik, kiviláglanak belőle az ember gyengeségei, egyúttal viszont méltósága és elhivatottsága is felismerhető benne.

A Szentírás ugyanis azt tanítja, hogy Isten az embert tulajdon « képmására » teremtette, hogy képes legyen megismerni és szeretni Teremtőjét, aki uralkodónak állította minden földi teremtmény fölé (1), hogy Istent magasztalva uralkodjék rajtuk, és használja őket (2). « Mi az ember, hogy figyelemre méltatod, és mi az ember fia, hogy meglátogatod? Kevéssé tetted őt kisebbé az angyaloknál, dicsőséggel és tisztelettel koronáztad meg, és kezednek művei fölé állítottad, lába alá vetettél mindeneket » (Zsolt. 8, 5-7).

Isten azonban nem magányosnak teremtette az embert: mindjárt a kezdet kezdetén « férfinak és asszonynak terem-

(1) Vö.: Gen. 1, 26; Bölcs. 2, 23.
(2) Vö.: Sir. 17, 3-10.

tette » (Gen. 1, 27) őket, s az ő társulásuk lett a személyek egyesülésének első formája. Az ember ugyanis legbensőbb természeténél fogva társas lény, s másokkal való kapcsolatok nélkül nem képes sem élni, sem képességeit kibontakoztatni. Isten tehát látta, — ugyancsak a Szentírásban olvassuk, — hogy « mindaz felette jó volt, amit alkotott » (Gen. 1, 31).

13. A bűn.

Isten igazult állapotba helyezte az embert. Ő viszont a Gonosz sugallatára története kezdetétől fogva visszaélt szabadságával, úgyhogy szembefordult Istennel és célját Istenen kívül akarta elérni. Noha fölismerték az Istent, mégsem dicsőítették Őt mint Istent, oktalan szívük elborult, s inkább a teremtménynek szolgáltak, mint a Teremtőnek (3). Amit az isteni Kinyilatkoztatás felfed előttünk, tapasztalatainkkal is egybevág. Hiszen a szíve mélyét fürkésző ember észreveszi, hogy hajlamos a rosszra, és sok-sok gonoszságba süllyed, ami nem származhatik a jóságos Teremtőtől. Olykor, ha nem akarja Istent végső okként elismerni, lerombolja a végső célra való rendeltetését is. Ezzel azonban megtöri mind benső harmóniáját, mind a többi emberhez s az egész teremtett világhoz fűződő viszonyát.

Az ember tehát meghasonlott magával. Ennélfogva az egész emberi — egyéni vagy közösségi — élet a jó és a rossz, a világosság és a sötétség drámai küzdelmének tűnik. De az ember arra is képtelen, hogy a maga erejéből hatékonyan kivédje a Gonosz ostromait. Ezért mindenki úgy érzi, hogy bilincsbe verték. Ám az Úr maga jött el, hogy megszabadítsa és megerősítse az embert azzal, hogy belsőleg megújítja és kiveti « e világ fejedelmét », aki a bűn szolgaságában tartotta (4). A bűn ugyanis elsorvasztja az embert, s megakadályozza abban, hogy elérje teljes kibontakozását.

---

(3) Vö.: Róm. 1, 21-25.
(4) Vö.: Jn. 8, 34.

E Kinyilatkoztatásban megtalálja végső magyarázatát a mindenki részéről tapasztalt magasztos hivatás és a mélységes nyomorúság is.

14. Az emberi természet.

Az ember test és lélek egysége. Testi mivolta mintegy foglalata az anyagi világ elemeinek, amelyek benne érkeznek el tetőpontjukra, és benne emelik fel szavukat szabadon a Teremtő dícséretére (5). Tilos tehát megvetni az emberi testet. Ellenkezőleg, jónak és tiszteletreméltónak kell tartani, hiszen Isten teremtette, és fel is támasztja majd az utolsó napon. A bűn azonban sebet ejtett az emberen, ezért a tapasztalat a test lázadásairól ad számot. Az ember méltósága tehát maga követeli meg, hogy testével is magasztalja Istent (6), s ne hagyja, hogy az szíve romlott hajlamait szolgálja.

Az ember kétségtelenül nem általtja magát, ha úgy véli, hogy magasabbrendű az anyagi világnál, s nem tekinti magát csupán a természet mozaikdarabjának vagy az emberiség névtelen elemének. Belső világa révén ugyanis túlszárnyalja a mindenséget: ehhez a mélységes felismeréshez akkor jut el, amikor magába száll. Itt vár rá Isten, a szívek vizsgálója (7), és itt teszi meg maga is — Isten színe előtt — sorsdöntő elhatározásait. Ha tehát elismeri magában a szellemi és halhatatlan lelket, egyáltalán nem a fizikai és a társadalmi körülmények keltette csalóka ábrándok áldozata, hanem igenis a dolgok legmélyebb igazságára bukkan.

15. Az értelem méltósága, az igazság és a bölcseség.

Az isteni értelem fényéből részesedő ember nagyon helyesen itéli meg, hogy értelme felülemeli a mindenségen. A századok folyamán szellemi képességeit fáradhatatlanul

---

(5) Vö.: Dán. 3, 57-90.
(6) Vö.: 1 Kor. 6, 13-20.
(7) Vö.: 1 Kir. 16, 7; Jer. 17, 10.

kiaknázva, valóban előrehaladt a tapasztalati tudományok, a technika és a szellemi tudományok terén. Korunkban pedig — főként az anyagi világ kutatásában és leigázásában — egészen kivételes eredményeket ért el. Emellett mégis mindíg mélyebb igazságot keresett, és azt meg is találta. Értelmi ereje ugyanis nem korlátozódik csupán a tapasztalat tényeire, hanem igazi bizonyossággal magáévá tudja tenni a megérthető valóságot is, jóllehet ez az intelligencia a bűn következtében el is homályosult, és meg is gyengült.

Az emberi személyiség értelmes természete a bölcseségben éri el tökéletességét, s az is a célja, hogy erre eljusson. Ez az, ami az emberi szellemet fínom illetéssel az igaz és a jó kutatására és szeretetére vonzza, s e bölcseséggel töltekezve jut el az ember a látható dolgokon keresztül a láthatatlanokhoz.

Korunknak az új felfedezések emberségessé tétele érdekében sokkal nagyobb szüksége van e bölcseségre, mint a korábbi századoknak. Mert hacsak nem támadnak bölcs emberek, a világ jövendő sorsa forog veszélyben. Meg kell viszont jegyezni, hogy számos gazdaságilag szegény, de bölcseségben nagyon is gazdag nép e tekintetben rendkívül nagy segítséget tud nyújtani a többinek.

Az ember a hittel a Szentlélek ajándéka révén még az isteni akarat misztériumának szemléletére és belső átélésére is eljut (8).

16. Az erkölcsi lelkiismeret méltósága.

Az ember lelkiismerete mélyén olyan törvényre bukkan, amit nem maga hozott, amelynek azonban mégis alá kell magát vetnie. Ennek szava szüntelenül arra inti, hogy szeresse és tegye meg a jót, a rosszat viszont kerülje; ha pedig kell, alkalmas pillanatban felhangzik a szív belsejében: ezt itt tedd meg, azt kerüld! Az ember tehát olyan törvény birtokában van, amelyet Isten vésett szívébe, akinek engedel-

(8) Vö.: Sir. 17, 7-8.

meskedni: méltóság; de ez lesz a jövendő ítélet mércéje is (9). A lelkiismeret az ember legtitokzatosabb központja. Az a szentély, ahol egyedül van Istennel, akinek szava a lélek mélyén visszhangzik (10). A lelkiismeretben csodálatos módon ismerszik meg az a törvény, amely az Isten és az embertárs szeretete útján teljesíthető (11). A keresztények a lelkiismerethez való hűség útján csatlakoznak a többi emberhez az igazság felkutatására, s az egyének és közösségek életében felmerülő számtalan erkölcsi probléma helyes megoldására. Minél inkább teret nyer a helyes lelkiismeret, a személyek és a csoportok annál inkább tartózkodnak majd a vaktában tett elhatározásoktól, s arra törekszenek, hogy alkalmazkodjanak az erkölcsiség objektív szabályaihoz. Gyakran mégis előfordul, hogy elháríthatatlan tudatlanság vezeti tévútra a lelkiismeretet; ám méltóságát ekkor sem veszti el. Arról viszont már nem lehet ugyanezt mondani, aki az igaz és a jó keresésével alig törődik, és annyira megszokta a bűnt, hogy lelkiismerete lassacskán csaknem teljesen eltompul.

17. A szabadság kimagasló rangja.

Az ember csak szabadon adhatja magát a jóra. E szabadságot kortársaink igen nagyra értékelik, s szenvedélyesen törekszenek rá: igazuk van. Gyakran azonban fonák módon élnek vele, mintha az felhatalmazás volna bármi, még a rossz megtételére is, csak éppen élvezetet nyújtson. Az igazi szabadság viszont az isteni képmás kiváltságos jele az emberben. Isten ugyanis szántszándékkal « saját belátására bízta őt » (12), hogy önként keresse Teremtőjét, és Hozzá csatlakozva szabadon jusson el a teljes és boldog tökéletes-

(9) Vö.: Róm. 2, 14-16.

(10) XII. PIUSZ, *Rádióbeszéd az irjúság keresztény lelkiismeretének helyes kifejlesztéséről*, 1952. március 23., AAS 44 (1952) 271. old.

(11) Vö.: Mt. 22, 37-40; Gal. 5, 14.

(12) Vö.: Sir. 15, 14.

ségre. Az ember méltósága így megköveteli, hogy tudatos és szabad elhatározással cselekedjék, azaz mély személyes meggyőződéstől indíttatva, nem pedig vak, belső ösztön vagy puszta külső kényszer hatására. Az ember úgy jut el e méltóságra, hogy lerázva a szenvedélyek bilincseit és szabadon választva a jót, halad célja felé, a kellő segédeszközökről pedig leleményes iparkodással gondoskodik. Ezt az Istenre rendelt mivoltot az ember bűntől megsebzett szabadsága bizony csak az isteni kegyelem segítségével tudja igazán megvalósítani. Isten itélőszéke előtt pedig mindenkinek számot kell majd adnia életéről aszerint, hogy jót vagy rosszat cselekedett-e (13).

18. A halál misztériuma.

Az emberi lét rejtélye a halállal szemben válik a legtitokzatosabbá. Az embert nem csak fájdalom, nem csupán a test lassú felbomlása kínozza, hanem még sokkal jobban az örök pusztulás rémülete. Szíve helyes ösztönnel ítéli borzalmasnak, és utasítja vissza személyisége teljes és végérvényes megsemmisülését. Az örök élet magában hordott, s a puszta anyagra visszavezethetetlen magja lázad fel a halál ellen. A technika minden — mégannyira hasznos — erőfeszítése sem képes az ember szorongását elaltatni: a biológiai életkor meghosszabbítása ugyanis semmiképpen sem elégíti ki a vágyakozást a földöntúli életre, amely kigyomlálhatatlanul él szívében.

Ha a halállal szemben csődöt is mond minden elképzelés, az isteni Kinyilatkoztatás birtokában lévő Egyház mégis azt állítja, hogy Isten az embert a földi nyomorúság határait meghaladó, boldog célra teremtette. A keresztény hit emellett még arra is tanít, hogy a testi halál — amitől az ember a bűn nélkül mentesült volna (14) — egy napon vereséget szenved, amikor is a mindenható és könyörületes Megváltó

(13) Vö.: 2 Kor. 5, 10.
(14) Vö.: Bölcs. 1, 13; 2, 23-24; Róm. 5, 21; 6, 23; Jak. 1, 15.

visszahelyezi majd az embert a bűn folytán elveszített üdvösségbe. Isten ugyanis arra hívta meg és hívja az embert teljes természetével egyetemben, hogy a romolhatatlan és örök isteni élet közösségében egyesüljön Vele. Ezt a győzelmet Krisztus vívta ki feltámadásával, tulajdon halálával szabadítva meg az embert a haláltól (15). A megbízható érvekkel együtt felkínált hit tehát minden gondolkozó ember számára feleletlel szolgál a jövendő sorssal kapcsolatos szorongására. Egyúttal azt is lehetővé teszi, hogy Krisztusban egyesüljünk a halál által már elragadott szeretteinkkel, reményt öntve belénk, hogy már megtalálták Istennél az igazi életet.

19. Az ateizmus gyökere és válfajai.

Az emberi méltóság legfenköltebb arculata az Istennel való egyesülésre kapott hivatás. Isten az embert születésétől fogva párbeszédre hívja: hiszen csak azért létezhet, mert Isten szeretetből megteremtette, és mindíg is szeretettel tartja fenn létét; az ember viszont csak akkor él teljesen az igazság szerint, ha szabadon elismeri ezt a szeretetet, és Teremtőjére hagyatkozik. Sok kortársunk mégis egyáltalán nem látja tisztán ezt az Istenhez fűző benső és éltető kapcsolatot, vagy azt kifejezetten vissza is utasítja. Ezért az ateizmus egyike korunk legsúlyosabb tüneteinek, amit gondos tanulmányozásnak kell alávetni.

Az ateizmus szó egymástól messzemenően különböző jelenségeket takar. Amíg ugyanis egyesek kereken tagadják Istent, mások úgy vélekednek, hogy az ember képtelen Róla bármit is állítani; ismét mások olyan módszerrel vetik vizsgálat alá az istenproblémát, hogy a kérdés maga értelmét veszti. Sokan jogosulatlanul áthágják a pozitív tudományok korlátait, és vagy mindent ezzel a tudományos módszerrel kívánnak megmagyarázni, vagy ellenkezőleg, semmiféle abszolút igazságot sem fogadnak el. Egyesek úgy felmagasz-

---

(15) Vö.: 1 Kor. 15, 56-57.

talják az embert, hogy az istenhit elsatnyul bennük; úgy látszik azonban, hogy inkább az ember megbecsülése, mint Isten tagadása iránti hajlamuk következtében. Mások olyan istenképet tákolnak össze, ami semmiképpen sem az Evangélium Istenéé, s így maguk is megvetik. Ismét mások meg sem közelítik az istenproblémát, mert látszólag nem éreznek vallásos nyugtalanságot, s nem is értik, miért kellene a vallással törődniök. Emellett igen gyakran a világban lévő rossz elleni heves tiltakozás torkollik ateizmusba, vagy az a tény vezet hozzá, hogy méltánytalanul valami emberi értéket ruháznak fel abszolút jelleggel, úgyhogy végül Istennek tartják őket. Maga a mai civilizáció is gyakran megnehezíti az Istenhez való közeledést, jóllehet nem önmagában véve, hanem, mert túlságosan belebonyolódik a földi dolgokba.

Biztosan nem mentesek a bűntől, akik szántszándékkal arra törekszenek, hogy eltorlaszolják szívüket Isten előtt, és kikerüljék a vallási kérdéseket, hiszen nem követték lelkiismeretük parancsszavát. Ugyanakkor azonban bizonyos felelősség magukat a híveket is terheli emiatt. Az ateizmus ugyanis egészében tekintve nem önmagából keletkezik, hanem különféle okok hozzák létre, amelyek között helyet kap a vallások — sokhelyütt éppen a keresztény vallás — elleni kritikus reakció. Ennek folytán az ateizmus létrejöttében nem kis részük lehet a hívőknek is, ha azt kell megállapítani róluk, hogy hitük kiművelésének elmulasztásával, a tan helytelen előadásával, vagy vallási, erkölcsi és társadalmi életük fogyatékosságaival inkább elfedik, mintsem felfednék Isten és a vallás igazi arculatát.

20. Az ateizmus mint tanrendszer.

A modern ateizmus gyakran elméleti rendszer formájában is felkínálkozik. Ez — egyéb okoktól eltekintve — annyira felkorbácsolja az emberi autonómia vágyát, hogy nehézséget támaszt az Istentől való mindennémű függéssel szemben. Akik ezt az ateizmust vallják, azok szerint a szabadság abban áll, hogy maga az ember önnön célja, történelme kizárólagos megalkotója és kormányzója: ez viszont

— úgy vélik — nem egyeztethető össze az Úr, a mindenség Teremtője és Végcélja elismerésével, vagy legalább is fölöslegessé teszi a Róla szóló kijelentéseket. E tannak még az a hatalom-érzet is tápot ad, amit a modern technikai haladás kölcsönöz az embernek.

A mai ateizmus válfajai közül nem hagyható figyelmen kívül az, amely az ember felszabadítását elsősorban gazdasági és társadalmi felszabadításától várja. Ez határozottan kijelenti, hogy a vallás természeténél fogva útját állja e felszabadításnak, mivel a jövő és csalóka életben való reménykedésre bíztatva elijeszti az embert a földi társadalom építésétől. Ebből következik, hogy ahol e tan követői hatalomra kerülnek, hevesen támadják a vallást, s az ateizmus terjesztése érdekében — különösen az ifjúság nevelése terén — még az államhatalom kényszerítő eszközeit is igénybe veszik.

21. Az Egyház viszonya az ateizmushoz.

Az Egyház híven Istennel és az emberekkel szemben fennálló kötelezettségéhez, nem állhat el attól, hogy ezeket az ártalmas tanokat és cselekedeteket, amelyek ellentmondanak a józan észnek és az általános emberi tapasztalatnak, s megfosztják az embert veleszületett méltóságától, fájdalommal bár, de teljes határozottsággal el ne ítélje, mint ahogy már korábban is elítélte (16).

Ugyanakkor mégis arra törekszik, hogy kideritse, mik az ateisták lelkében az istentagadás rejtett okai, és az ateizmus által felvetett kérdések súlyosságának tudatában, valamint az emberek iránti szeretettől vezérelve úgy véli, hogy komoly és elmélyült vizsgálatnak kell alávetni azokat.

---

(16) XI. PIUSZ, *Divini Redemptoris*, enciklika, 1937. március 19., AAS 29 (1937) 65-106. old.; XII. PIUSZ, *Ad Apostolorum Principis*, enc., 1958. június 29., AAS 50 (1958) 601-614. old.; XXIII. JÁNOS, *Mater et Magistra*, enc., 1961. május 15., AAS 53 (1961) 451-453. old.; VI. PÁL, *Ecclesiam suam*, enc., 1964. augusztus 6., AAS 56 (1964) 651-653. old.

Az Egyház azt tartja, hogy Isten elismerése egyáltalán nem áll ellentétben az emberi méltósággal, hiszen ez a méltóság éppen Istenben leli alapját, s Benne tetőződik be. Az embert ugyanis a Teremtő Isten helyezte értelemmel és szabadsággal felruházva a társadalomba. Isten gyermekeként pedig magának Istennek közösségére és a boldogságában való részesedésre hivatott. Az Egyház még azt is tanítja, hogy az eszkatológikus remény nem csökkenti a földi feladatok jelentőségét, sőt inkább újabb indítékokkal támasztja alá teljesítésüket. Ha viszont ezzel szemben hiányzik az isteni alap és az örök élet reménye, — amint az manapság gyakran tapasztalható, — ennek az emberi méltóság vallja súlyos kárát, s megoldatlan marad az élet és halál, bűn és fájdalom rejtélye is, ami az embereket igen gyakran kétségbeesésbe kergeti.

Az ember eközben önnönmaga számára is csak homályosan sejtett, megoldatlan kérdés marad. Bizonyos pillanatokban azonban, főként az élet jelentősebb eseményei alkalmával senki sem térhet ki teljesen az említett kérdések felvetése elől, amelyekre kimerítő módon és teljes bizonyossággal csak Isten tud felelni, aki elmélyültebb gondolkodásra és alázatosabb kutatásra szólítja fel az embert.

Az ateizmus orvosságát részben a megfelelő módon előadott tanításban, részben az Egyház és tagjai tiszta életében kell keresni. Az Egyháznak ugyanis az a feladata, hogy a Szentlélek vezérletével szüntelenül megújulva és megtisztulva (17) megjelenítse, és mintegy láthatóvá tegye az Atya Istent és megtestesült Fiát. Ezt elérni elsősorban az élő és érett hit tanúságtételével lehet, amit ráneveltek arra, hogy világosan áttekintse, és le tudja győzni a nehézségeket. E hit mellett a vértanúk tettek és tesznek ragyogó tanúságot. Termékenyítő erejét tehát azzal kell kinyilvánítania, hogy átjárja a hívők egész, még profán életét is, s igazságosságra és szeretetre indítja őket különösképpen a szűköl-

---

(17) Vö.: II. VATIKÁNI ZSINAT, *Lumen gentium*, Dogmatikai Konstitució az Egyházról, I. Fej 8., AAS 57 (1965) 12. old.

ködők iránt. A hívők testvéri szeretete teszi ugyanis leginkább kézzelfoghatóvá Isten jelenlétét, azaz ha egyetértve együtt munkálkodnak az Evangélium hitéért (18), s az egység jeleként mutatkoznak meg.

Jóllehet az Egyház mindenestől elveti az ateizmust, mégis minden hátsó gondolat nélkül azt tanítja, hogy e közös lakóhelyül szolgáló világ helyes felépítéséhez mindenkinek, hívőnek s hitetlennek egyaránt hozzá kell járulnia: ami őszinte és okos párbeszéd nélkül biztosan képtelenség. Az Egyház sajnálkozását fejezi ki amiatt, hogy egyes államok vezetői nem ismerve el az emberi személy alapvető jogait, hívők és nemhívők között igazságtalan megkülönböztetést léptetnek életbe. Hathatós szabadságot követel tehát a hívők számára, hogy Isten templomát is felépíthessék ebben a világban. Az ateistákat viszont udvariasan arra kéri, tanulmányozzák tárgyilagosan Krisztus Evangéliumát.

Az Egyház ugyanis jól tudja, hogy amikor az emberi hivatás méltóságát oltalmazza, üzenete az emberi szív legrejtettebb vágyaival cseng össze, újjáélesztve a reményt azokban, akik már nem mernek hinni magasztosabb sorsukban. Üzenete nem hogy kisebbítené az embert, hanem fejlődése érdekében fénnyel, élettel és szabadsággal táplálja; és csak ez az üzenet képes az emberi szívet kielégíteni: « Magadnak teremtettél bennünket » Urunk, « s szívünk mindaddig háborog, amíg csak meg nem nyugodhatik Benned » (19).

22. Krisztus, az Új Ember.

Az ember misztériuma valójában csak a megtestesült Ige misztériumában ragyog fel igazán. Hiszen Ádám, az első ember, csupán előképe volt az eljövendőnek (20), az Úr

---

(18) Vö.: Fil. 1, 27.

(19) SZENT ÁGOSTON, *Vallomások*, I. 1.: PL 32, 661.

(20) Vö.: Róm. 5, 14., vö.: TERTULLIANUS, *De carnis resurr.*, 6.: « Quodcumque enim limus exprimebatur, Christus cogitabatur homo futurus », PL 2, 802 (848); CSEL, 47., 33. old., 12-13.

Krisztusnak. Krisztus, az új Ádám, az Atya misztériumának kinyilatkoztatásával a maga teljességében mutatja meg az embert az embernek, és felfedi előtte magasztos hivatását. Nem meglepő tehát, hogy az említett igazságok Benne bukkannak forrásukra és Benne is tetőződnek be.

« A láthatatlan Isten képmása » (Kol. 1, 15) (21), Ő a tökéletes ember, aki Ádám leszármazottaiban visszaállította az Istenhez való hasonlóságot, amit az első bűn eltorzított. Mivel az emberi természetet nem semmisítette meg, hanem felvette (22), e természet bennünk is magasztos méltóságra emelkedett. Megtestesülése révén ugyanis az Isten Fia valamiképpen minden emberrel egyesült. Emberi kézzel dolgozott, emberi ésszel gondolkozott, emberi akarattal cselekedett (23), emberi szívvel szeretett. Szűz Máriától születvén valóban az egyik lett közülünk, a bűnt kivéve mindenben hozzánk hasonló (24).

Szabad elhatározással vérét ontva értünk, az ártatlan Bárány kiérdemelte számunkra az életet. Isten Benne engesztelődött ki irántunk, s békített ki minket egymással (25), kiragadott a sátán és a bűn szolgaságából. Így mindegyikünk elmondhatja az Apostollal: az Isten Fia « szeretett engem, s önmagát adta értem » (Gal. 2, 20). Értünk szenvedve nem

---

(21) Vö.: 2 Kor. 4, 4.

(22) Vö.: II. KONSTANTINÁPOLYI ZSINAT, 7. kánon: « Neque Deo Verbo in carnis naturam transmutato, neque carne in Verbi naturam transmutato, neque carne in Verbi naturam transducta », DENZ. 219 (428). - Vö. még: III. KONSTANTINÁPOLYI ZSINAT: « Quemadmodum enim sanctissima atque immaculata eius caro deificata non est perempta (theôtheisa ouk anèrethè), sed in proprio sui statu et ratione permansit », DENZ. 291 (556). - Vö.: KALCEDONI ZSINAT: « in duabus naturis inconfuse, immutabiliter, indivise, inseparabiliter agnoscendum » DENZ. 148 (302).

(23) Vö.: III. KONSTANTINÁPOLYI ZSINAT: « ita et humana eius voluntas deificata non est perempta » DENZ. 291 (556).

(24) Vö.: Zsid. 4, 15.

(25) Vö.: 2 Kor. 5, 18-19; Kol. 1, 20-22.

csak példát adott, hogy nyomdokaiba lépjünk (26), hanem új utat is tört, s ha azon járunk, megszentelődik s új értelmet nyer az élet és a halál.

A keresztény ember, aki hasonlóvá vált a Fiú — a sok testvér között az Elsőszülött (27) — képmásához, elnyeri a « Lélek zsengéit » (Róm. 8, 23), s így képessé válik arra, hogy betöltse a szeretet új törvényét (28). E Lélek — « örökségünk foglalója » (Ef. 1, 14) — révén belsőleg az egész ember megújul a « test megváltásáig » (Róm. 8, 23): « Ha pedig bennetek van annak Lelke, aki föltámasztotta Krisztust halottaiból, Ő, aki Krisztus Jézust halottaiból feltámasztotta, életre kelti a ti halandó testeteket is bennetek lakó Lelke által » (Róm. 8, 11) (29). A keresztényt kétségtelen szükség és kötelezettség hajtja, hogy számos gyötrelem árán harcoljon a rossz ellen, s a halált is elszenvedje; de beavatva a húsvéti misztériumba, Krisztushoz hasonlóvá válva halálában, reménnyel felvértezve halad a feltámadás felé (30).

Ez azonban nem csak a keresztényekre érvényes, hanem minden jóakaratú emberre is, akinek szívében láthatatlan módon munkálkodik a kegyelem (31). Mivel Krisztus mindenkiért meghalt (32), és mivel az ember végső hivatása voltaképpen egy, azaz isteni, azt kell tartanunk, hogy a Szentlélek — csak Isten számára ismeretes módon — mindenkinek felkínálja a húsvéti misztériumhoz való csatlakozás lehetőségét.

Ez, és íly nagy az ember misztériuma, amely a keresztény Kinyilatkoztatásban ragyog fel a hívőknek. Krisztusban

---

(26) Vö.: 1 Pét. 2, 21; Mt. 16, 24; Lk. 14, 27.

(27) Vö.: Róm. 8, 29; Kol. 1, 18.

(28) Vö.: Róm. 8, 1-11.

(29) Vö.: 2 Kor. 4, 4.

(30) Vö.: Fil. 3, 10; Róm. 8, 17.

(31) II. VAT. ZSINAT, *Lumen Gentium*, Dogmatikai Konstitúció az Egyházról, II Fej. 16. AAS 57 (1965) 20. old.

(32) Vö.: Róm. 8, 32.

és Krisztus által tehát megvilágosodik a fájdalom s a halál talánya, amely Evangéliuma nélkül megsemmisít bennünket. Krisztus föltámadt, és halálával lerombolva a halált élettel ajándékozott meg bennünket (33), úgyhogy fiakká válva a Fiúban, így kiáltunk fel a Lélekben: Abba, Atyánk! (34).

(33) Vö.: Bizánci Húsvéti Liturgia.
(34) Vö.: Róm. 8, 15 és Gal. 4, 6; vö. még: Jn. 1, 12. és 1 Jn. 3, 12.

II. FEJEZET

AZ EMBERI KÖZÖSSÉG

23. A Zsinat szándéka.

A mai világ egyik legjellemzőbb vonása, hogy egyre szaporodnak az embereket egymáshoz fűző kötelékek, amelyek fejlesztéséhez a mai technikai haladás is nagyban hozzájárul. Az emberek testvéri párbeszéde azonban mégsem ebben a haladásban teljesedik ki, hanem magasabb szinten, a személyek közösségében, amely kölcsönös tiszteletet kíván meg egymás teljes szellemi méltósága iránt. A keresztény Kinyilatkoztatás éppen e személyi közösség elmélyítéséhez nyújt nagy segítséget, de egyúttal elvezet bennünket a társadalmi élet mélyebb törvényeinek megértéséhez is, amelyeket a Teremtő írt bele az ember szellemi és erkölcsi természetébe.

Mivel azonban az Egyházi Tanító Hivatal újabb okmányai bőségesen kifejtették az emberi társadalomra vonatkozó keresztény tanítást (1), a Zsinat csupán néhány mélyebb igazságról emlékezik meg, s a Kinyilatkoztatás fényével rávilágít gyökerükre. Végül pedig kidomborít néhány, napjainkban nagyobb jelentőségű következményt.

24. Az emberi hivatás közösségi jellege Isten tervében.

Az atyai módon mindenkinek gondját viselő Isten azt akarta, hogy az emberek mind egyetlen családot alkossanak

---

(1) Vö.: XXIII. JÁNOS, *Mater et Magistra,* enciklika, 1961. május 15., AAS 53 (1961) 401-464 old., és *Pacem in terris,* enc., 1963. április 11., AAS 55 (1963) 257-304. old.; VI. PÁL, *Ecclesiam suam,* enc., 1964. augusztus 6., AAS 56 (1964) 609-659. old.

és testvérként kezeljék egymást. Hiszen mindenkit a maga képmására teremtett, « letelepítette az egy őstől származó emberi nemet az egész föld színén » (Ap. Csel. 17, 26), s a cél is egy és ugyanaz, amire meghívást kaptak: Isten maga.

Így az Isten és az embertárs iránti szeretet a legelső és legfőbb parancsolat. A Szentírásból pedig azt tanuljuk, hogy az Isten iránti szeretetet nem lehet elválasztani a felebaráti szeretettől: « ...a többi törvényt mind ez az egy foglalja össze: Szeresd felebarátodat, mint önmagadat ...A törvény tökéletes teljesítése a szeretet » (Róm. 13, 9-10; 1 Jn. 4, 20). Nyilvánvaló, hogy ez igen nagy jelentőségű mind az emberek számára, akik egyre inkább függenek egymástól, mind a világ számára, amely napról napra nagyobb egységbe tömörül.

Amikor pedig az Úr Jézus azért imádkozik az Atyához, hogy « legyenek mindnyájan egyek, amint mi egyek vagyunk » (Jn. 17, 21-22), akkor — betekintést nyújtva az emberi ésszel fölérhetetlenbe — valamiféle hasonlóságot sejttet az isteni személyek egysége és Isten gyermekeinek igazság- és szeretetegysége között. E hasonlóság arra utal, hogy az ember, aki az egyetlen teremtmény, akit Isten önnönmagáért akar, csak az őszinte önátadásban találhatja meg önmagát (2).

25. A személy és a társadalom kölcsönös függő visszonya.

Az ember társas természete nyilvánvalóvá teszi, hogy az emberi személy tökéletesedése és a társadalom fejlődése kölcsönösen függ egymástól. Hiszen a természeténél fogva társas életre szoruló emberi személy (3) az összes társadalmi intézmények kiindulópontja, alanya és végcélja, s ennek így is kell lennie. Mivel tehát a társadalmi élet nem csupán mellékes járulék, az ember a másokkal való érintkezés, kölcsönös szolgálattétel és testvéri párbeszéd útján fejleszti tehetségeit, s így felelhet meg hivatásának.

---

(2) Vö.: Lk. 17, 33.

(3) Vö.: SZENT TAMÁS, *Etika*, 1. Könyv, 1 Lecke.

Az ember kibontakozásához szükséges társas kötelékek egyike-másika szorosabb összhangban van belső természetével; például a család és a politikai közösség; a többit viszont inkább szabad elhatározással teremti meg. Korunkban különféle okok folytonosan szaporítják a kölcsönös kapcsolatokat és a függő viszonyokat, így változatos köz- és magánjogi jellegű társulások és intézmények keletkeznek. Jóllehet ez a társadalmiasodásnak nevezett folyamat nem mentes a veszélyektől, az emberi személyiség értékeinek megszilárdítása és a jogok védelme szempontjából mégis nagyon jelentős (4).

Bár az ember hivatása betöltésében, még vallásos hivatása betöltésében is sokat köszönhet a társadalmi életnek, az is tagadhatatlan, hogy az a társadalmi környezet, amely gyermekkorától kezdve körülöleli, s életterét képezi, gyakran eltéríti a jótól és a rosszra csábítja. Kétségtelen, hogy a társadalmi rendben oly gyakran kirobbanó válságokat részint magukban a gazdasági, politikai és társadalmi alakzatokban rejlő feszültség idézi elő. Mélyebb gyökerük azonban az emberi gőg és egoizmus, ami a társadalmi környezetet is megfertőzi. Ha viszont a bűn következtében megbomlik a dolgok rendje, akkor a rosszra való hajlammal született ember újabb bűnök elkövetésére talál ösztönzést, amit csakis a kegyelemmel támogatott odaadó erőfeszítéssel lehet legyűrni.

26. A közjó elősegítése.

A kölcsönös függés egyre szorosabbá válik, s lassankint az egész világot átszövi. Ennek az a következménye, hogy a közjó — vagyis a társadalmi életfeltételeknek az az együttese, amely mind a csoportoknak, mind az egyéneknek lehetővé teszi tökéletességük teljes és akadálytalan eléré-

(4) Vö.: XXIII. JÁNOS, *Mater et Magistra*, enciklika., AAS 53 (1961) 418. old.; vö. még: XI. PIUSZ, *Quadragesimo Anno*, enc., 1931. május 15., AAS 23 (1931) 222. és kk.

sét — manapság egyre inkább világtávlatokra terjed ki, és így az egész emberi nemre tekintettel lévő jogokat és kötelezettségeket is tartalmaz. Mindenegyes csoportnak számításba kell vennie a többi szükségleteit és törvényes igényeit, sőt az egész emberi család közös javát is (5).

Egyúttal azonban növekszik a személyiség kimagasló méltóságának tudata is. E méltóság valóban kijár az embernek, hiszen fölötte áll minden dolognak, jogai és kötelezettségei pedig egyetemesek és sérthetetlenek. Az ember számára tehát hozzáférhetővé kell tenni mindazt, amire a valódi emberi élethez szüksége van: élelmet, ruházatot, lakást, az életforma szabad megválasztása s a családalapítás jogát; jogot a neveltetéshez, a munkához, a becsülethez, a tisztelethez, a megfelelő tájékoztatáshoz; jogot arra, hogy lelkiismerete helyes zsinórmértéke szerint cselekedhessék, jogot a magánélet védelmére s az igazi szabadságra, — még vallási téren is.

A társadalmi rendnek és a haladásának tehát mindíg meg kell hajolnia a személy java előtt, mert hiszen a dolgokat a személyeknek kell alárendelni, nem pedig megfordítva. Maga az Úr is erre utalt, amikor kijelentette, hogy a szombat van az emberért, nem pedig az ember a szombatért (6). Ezt a rendet szüntelenül tovább kell fejleszteni, igazságra kell alapozni, igazságossággal építeni és szeretettel éltetni; a szabadság tekintetében pedig egyre emberibb egyensúlyra kell szert tenni (7). Mindezek érdekében meg kell új'tani a gondolkodásmódot, és széleskörű társadalmi reformokat kell bevezetni.

Az idő futását csodálatos gondviseléssel irányító és a föld színét megújító Isten Lelke jelen van e fejlődésben. Az Evangélium kovásza pedig csillapíthatatlan igényt támasztott és támaszt az emberi szívben a méltóság iránt.

---

(5) XXIII. JÁNOS, *Mater et Magistra,* enc. AAS 53 (1961) 417. old.

(6) Vö.: Mk. 2, 27.

(7) Vö.: XXIII. JÁNOS, *Pacem in terris,* enciklika, AAS 55 (1963) 266. old.

27. A személyiség tisztelete.

A sürgető, gyakorlati következményekre térve, a Zsinat határozottan állást foglal az embert megillető tisztelet mellett: embertársában tehát kivétel nélkül mindenkinek « másik énjét » kell látnia; tekintettel kell lennie mindenekelőtt a másik életére, s az élet méltó leéléséhez szükséges eszközökre (8), nehogy hasonlóvá váljék ahhoz a gazdaghoz, aki ügyet sem vetett a szegény Lázárra (9).

Napjaink parancsoló kötelessége, hogy mindenkinek felebarátjává váljunk, s hatékony szolgálatban részesítsük, akár mindenkitől magárahagyott öreg, akár hontalan, akár törvénytelen származású, aki hibáján kívül nem önnön bűnéért lakol; akár éhező, aki az Úr szavával rázza fel lelkiismeretünket: « Amit a legkisebb testvéreim közül egygyel is tettetek, velem tettétek » (Mt. 25, 40).

Ami pedig magával az élettel áll ellentétben, az gaztett a szó szoros értelmében: így a gyilkosság bármilyen fajtája, a fajirtás, a magzatelhajtás, az eutanázia, sőt maga a szándékos öngyilkosság is; továbbá az, ami sérti az emberi személy épségét, vagyis a megcsonkítás, a fizikai vagy erkölcsi kínzás, a lelki kényszerítő eszközök alkalmazása; ugyancsak az is, ami az ember méltóságát sérti, mint az embertelen életkörülmények, önkényes bebörtönzés, deportálás, rabszolgaság, prostitúció, nő- és leánykereskedelem, de még azok a lealacsonyító munkakörülmények is, amelyek a munkást pusztán hasznothajtó eszköz gyanánt, nem pedig felelősségtudattal rendelkező személyként kezelik. Ezek s a többi hasonló gaztettek egyrészt megmételyezik az emberi civilizációt, másrészt azonban sokkal inkább elkövetőiken ejtenek szégyenfoltot, semmint a jogtalanságok elszenvedőin, de messzemenően ellentmondanak a Teremtőt megillető tiszteletnek is.

---

(8) Vö.: Jak. 2, 15-16.
(9) Vö.: Lk. 16, 19-31.

28. Az ellenfelek tisztelete és szeretete.

Azokat is tisztelni és szeretni kell, akik társadalmi, politikai vagy akár vallási dolgokban másként vélekednek vagy cselekszenek, mint mi magunk; mennél nagyobb emberséggel és szeretettel igyekszünk gondolkodásmódjuk mélyére hatolni, annál könnyebb lesz felvenni velük a párbeszéd fonalát.

E szeretet és jóakarat azonban egyáltalán nem tehet közömbösökké az igaz és a jó iránt. Sőt, Krisztus tanítványát épp a szeretet készteti arra, hogy az üdvözítő igazságot minden embernek hirdesse. Mindíg is különbséget kell azonban tenni a tévedés és a tévedő között, aki személyes méltóságát még akkor is megőrzi, ha hamis vagy elégtelen vallási ismeretek vonnak hályogot szemére (10). Isten az egyedüli bíró, Ő az, aki a szívekben fürkész: tilos tehát, hogy mi mondjunk ítéletet bárki belső bűnösségéről (11).

Krisztus tanítása még az elszenvedett igazságtalanságokkal szemben is megbocsátást követel (12), s a szeretet új törvénye által előírt parancsot minden ellenségünkre kiterjeszti: «Hallottátok a parancsot: Szeresd felebarátodat és gyűlöld ellenségedet! Én pedig azt mondom nektek: Szeressétek ellenségeiteket, tegyetek jót haragosaitokkal, és imádkozzatok üldözőitekért és rágalmazóitokért» (Mt. 5, 43-44).

29. Az emberek lényegi egyenlősége és a társadalmi igazságosság.

Tekintve, hogy minden értelmes lelkű és Isten képmására teremtett embernek azonos a természete és a származása, és Krisztus által megváltottan ugyanannak a hivatásnak és isteni rendeltetésnek birtokosa, mindinkább el kell ismerni valamennyiük alapvető egyenlőségét.

---

(10) Vö.: XXIII. JÁNOS, *Pacem in terris.*, AAS 55 (1963) 299. és 300. old.

(11) Vö.: Lk. 6, 37-38; Mt. 7, 1-2; Róm. 2, 1-11; 14, 10-12.

(12) Vö.: Mt. 5, 43-47.

Igaz ugyan, hogy a testi erő, az értelmi és az erkölcsi képességek különbözősége folytán nem lehet mindenkit egy szintre helyezni. Mégis le kell győzni, sőt ki kell küszöbölni minden megkülönböztetést, amely akár társadalmi vagy kulturális alapon, akár a nem, a faj, a bőr színe, a társadalmi helyzet, a nyelv vagy a vallás alapján a személy alapvető jogaiba gázol. A megkülönböztetés ellenkeznék Isten terveivel. Bizony igen sajnálatos, hogy a személy alapvető jogait még nem szavatolják mindenütt. Ugyanez az eset akkor is, ha a nőt megfosztják az élettárs vagy az életforma szabad megválasztásának lehetőségétől, vagy attól a neveltetéstől és kultúrától, amit a férfiak számára biztosítanak.

Az egyenlő személyi méltóság továbbá azt is megköveteli, hogy a fennálló méltányos különbségek ellenére mindenki emberibb körülmények közé és azonos életszínvonalra jusson. Az egyetlen emberi család tagjai vagy népei között fennálló, kirívó gazdasági és társadalmi egyenlőtlenségek ugyanis botrányt keltenek, ellentétben állnak a társadalmi igazságossággal, az ember személyi méltóságával, és a társadalmi és nemzetközi békét is akadályozzák.

A magán és közintézmények arra törekedjenek tehát, hogy az ember méltóságát és célját szolgálják; elszántan küzdjenek a társadalmi és politikai szolgaság minden válfaja ellen, s egyúttal ügyeljenek arra is, hogy az ember alapvető jogait minden politikai kormányzat tiszteletben tartsa. Ezeknek az intézményeknek fokozatosan a mindenek felett álló lelki valóságokkal is összhangba kell kerülniök, bár még elég hosszú időre van szükség ahhoz, hogy e kívánatos célt elérhessék.

30. Idejétmúlt az individualista erkölcstan.

A mélyreható és rohamos átalakulás sürgetően követeli, hogy a világ folyása iránt figyelmetlenül vagy tunya érzéketlenséggel senki se rekedjen meg a merőben individualista erkölcstannál. Az igazságosság és a szeretet követelményeinek azzal teszünk mindinkább eleget, hogy támogatjuk és segítjük az életkörülmények javulását szolgáló köz- vagy

magánintézményeket, így járulván hozzá képességeink arányában és a mások szükségletei érdekében a közjóhoz. Egyesek nagyvonalú és igen nemes gondolatokat hangoztatnak, mégis úgy élnek, mintha tudomásuk sem volna a társadalmi szükségletekről. Sőt, egyes országokban sokan semmibe veszik a szociális törvényeket és előírásokat. Mások nem átallják, hogy ravasz fogásokkal kibújjanak törvényes adójuk vagy más, a társadalommal szemben fennálló tartozásuk megfizetése alól. Ismét mások lekicsinylik a társadalmi élet egyes előírásait, például az egészségvédelmi vagy közlekedésrendészeti szabályokat, nem gondolva meg azt, hogy hanyagságukkal veszélyeztetik mind a maguk, mind a mások életét.

Szívlelje meg mindenki, hogy a társadalmi szolidaritás egyike a mai ember elsőrendű feladatainak, és tartsa is azt tiszteletben. Mennél inkább egységesül ugyanis a világ, annál nyilvánvalóbbá válik, hogy az ember feladatai lassankint nem részleges csoportokhoz, hanem az egész világhoz méreteződnek. Ez azonban majd csak akkor válhatik valóra, ha mind az egyes emberek, mind pedig csoportjaik kiművelik magukban és a társadalomra is kisugározzák az erkölcsi és szociális erényeket, és így az isteni kegyelem szükséges segítségével színre lépnek a valóban új emberek, az új emberiség építőmesterei.

31. Felelősségvállalás és sorsközösség.

Az embereket a manapság az emberiség rendelkezésére álló nagyszerű módszerek segítségével gazdagabb lelki kultúrára kell gondosan ránevelni, hogy így pontosabban teljesítsék az önnönmaguk és az őket tagként befogadó csoportok iránti lelkiismereti kötelezettségeiket. Elsősorban az ifjúság számára kell olyan nevelést rendszeresíteni, — bármilyen is legyen társadalmi származása, — amelynek révén nem csupán magas képzettségű, hanem erős jellemű férfiak és nők nevelődnek ki. Korunknak ugyanis ezekre van legsürgősebben szüksége.

E felelősségtudat azonban csak akkor verhet gyökeret az emberben, ha életkörülményei lehetővé teszik, hogy méltósága tudatára ébredjen, és magát Isten és a többi ember szolgálatába állítva, betöltse hivatását. Az emberi szabadság éppen úgy elkorcsosul, ha az ember végső nyomorba jut, mint ahogyan elértéktelenedik, ha a kényelmes élet csábításának engedve, az elefántcsonttorony magányába zárkózik. Megszilárdul viszont abban, aki vállalja a társadalmi élettel elkerülhetetlenül együttjáró kötelezettségeket, teljesíti az emberi kapcsolatok ezerféle igényét, és elkötelezi magát az emberi közösség szolgálatára.

Ennélfogva mindenkiben fel kell szítani a közös vállalkozásokban való részvétel készségét. Dicséret illeti meg azoknak a nemzeteknek az eljárását, amelyekben az állampolgárok a lehető legnagyobb számban és valóban szabadon vesznek részt a közügyekben. Figyelembe kell azonban venni az egyes népek konkrét helyzetét s azt, hogy kívánatos a szilárd közhatalom. Az is szükséges, hogy az állampolgárok olyan vonzó értékeket fedezzenek fel a társadalmi testet alkotó csoportok életében, amelyek készségessé teszik őket mások szolgálatára, mert így lesznek hajlandók részt-venni e csoportok életében. Azt gondoljuk, és joggal, hogy az emberiség jövendő sorsa azok kezébe van letéve, akik képesek átültetni az őket követő nemzedék lelkébe az élet és a reménység csíráit.

32. A Megtestesült Ige és az emberi szolidaritás.

Isten nem magányos életre teremtette az embert, hanem arra, hogy társas egységet alkosson. Ezért azt is jónak látta, hogy az embereket ne egyenként, egymástól elszigetelve szentelje meg és üdvözítse, hanem néppé kovácsolja össze, amely őt igazságban elismeri, s neki szentül szolgál (13). Így az üdvösségtörténet kezdetétől fogva embereket választott ki, akik nem voltak elszigetelt egyedek, hanem egy bizonyos közösség tagjai. Isten kinyilvánította szándé-

kát választottainak, « népének » (Exod. 3, 7-12) hívta őket, s még szövetséget is kötött velük a Sinai hegyen (14).

Ezt a közösségi jelleget Jézus Krisztus műve tökéletesíti és tetőzi be. A megtestesült Ige ugyanis részesévé akart válni az emberi sorsközösségnek. Ott volt a kánai mennyegzőn, betért Zacheus házába, vámosokkal és nyilvános bűnösökkel étkezett együtt. Tanításába a társas élet legegyszerűbb dolgait is beleszőtte, idézte a mindennapok szavajárását és képeit, s így nyilatkoztatta ki az Atya szeretetét, s az ember magasztos hivatását. Készakarva alávetve magát hazája törvényeinek, megszentelte a társas élet szabályainak forrásául szolgáló emberi, elsősorban családi kapcsolatokat. Kora és hazája mesteremberének életét akarta élni.

Beszédeiben világosan meghagyta Isten gyermekeinek, hogy testvérekként viselkedjenek. Azért imádkozott, hogy összes tanítványai « egyek legyenek ». Maga pedig, mindenek Megváltója, odaadta magát mindenkiért egészen a halálig. « Nagyobb szeretete senkinek sincs annál, mint aki életét adja barátaiért » (Jn. 15, 13). Apostolainak pedig azt parancsolta, hirdessék minden népnek az evangéliumi üzenetet, hogy az emberiség Isten családjává váljék, amelyben a szeretet a törvény teljessége.

A sok testvér közül az Elsőszülött halála és feltámadása után Lelke ajándékaként Testében, vagyis az Egyházban, új testvéri közösséget létesített azokból, akik Őt hittel és szerettel befogadják. Benne mindenki kölcsönösen tagja egymásnak, s kölcsönös szolgálatokat tesz aszerint, hogy ki milyen adományban részesült.

Ezt a szolidaritást folytonosan növelni kell egészen addig a napig, amelyen majd teljessé válik, és amelyen a kegyelemmel üdvözített emberek Isten és Krisztus, a Testvér, szeretetével elhalmozva egy családként tökéletesen megdicsőítik Istent.

---

(13) II. VATIKÁNI ZSINAT, *Lumen Gentium*, Dogmatikai Konstitúció az Egyházról, II. Fej., 9. AAS 57 (1965) 12-13. old.

(14) Vö.: Exod. 24, 1-8.

III. FEJEZET

AZ EMBERI TEVÉKENYSÉG A VILÁGMINDENSÉGBEN

33. Mi a probléma?

Az ember mindíg arra törekedett, hogy munkájával és tehetségével kibontakoztassa életét; ma már a tudomány és a technika segítségével csaknem az egész természetre kiterjesztette, sőt egyre szélesebbre terjeszti ki uralmát, és az emberi család — főként a megsokasodott nemzetközi érintkezési eszközöknek köszönhetően — lassankint ráébred arra, hogy egyetlen világméretű közösséget képez. Így manapság már maga állít elő sok olyan értéket, amit hajdan elsősorban a magasabb erők közreműködésétől várt.

Sok kérdés merül fel e hatalmas, az egész emberiséget igénybevevő vállalkozással kapcsolatban. Mi e fáradságos tevékenység értéke és értelme? Hogyan kell felhasználni ezeket a dolgokat? Milyen célra irányul az egyéni és közösségi igyekezet? Az Egyház annak az isteni igének letéteményese, amelyből ki lehet szűrni a vallási és erkölcsi rend alapelveit, nincs viszont mindenegyes kérdésre kész felelete. Ezért a kinyilatkoztatás fényét szeretné összekapcsolni az általános tapasztalattal, hogy bevilágíthassa azt az utat, amelynek a minap vágott neki az emberiség.

34. Az emberi tevékenység értéke.

A hívők biztosak lehetnek abban, hogy az egyéni és közösségi tevékenység, vagyis az a gigászi erőfeszítés, amit az emberek a századok folyamán életkörülményeik megjavítására fordítottak, önmagában véve belevág Isten tervébe. Az Isten képmására teremtett ember ugyanis megbízást

kapott, vesse uralma alá a földet s mindent, ami hozzátartozik, és kormányozza a világot igazságosan és szentül (1). Továbbá, hogy Istent a mindenség Teremtőjeként elismerve, Rá vonatkoztassa magát és a mindenséget, úgyhogy miután az ember uralma alá hajt mindent, csodálatos legyen Isten neve az egész világon (2).

Mindez a legközönségesebb, hétköznapi dolgokra is érvényes. Azok a férfiak és nők, akik a maguk és családjuk létszükségleteinek előteremtése során úgy tevékenykednek, hogy közben a társadalomnak is hasznos szolgálatot tesznek, munkájukat joggal értékelhetik a Teremtő műve folytatásaként, testvéreiknek tett szolgálatként, és személyes hozzájárulásként a gondviselés történelmi tervének megvalósításához (3).

A keresztények tehát ne gondolják, hogy amit az emberi alkotó géniusz és bátorság létrehozott, szembenáll Isten hatalmával; de azt se, hogy az eszes teremtmény esetleg Isten vetélytársa. Inkább arról legyenek meggyőződve, hogy az emberiség diadalai Isten nagyságát jelzik, s emberi szóval ki nem fejezhető terve gyümölcsei. Mert mennél nagyobbra nő az ember hatalma, annál elmélyültebbé válik az egyének és közösségek felelősségtudata. Így az is világos, hogy a keresztény üzenet nem vonja el az embereket a világ építésétől, nem készteti őket arra, hogy elhanyagolják sorstársaik javát, ellenkezőleg, parancsolóbb kötelességként írja ezt elő számukra (4).

35. Az emberi tevékenység értékrendje.

Az emberi tevékenység az embertől ered, s az emberre is irányul. Munkájával ugyanis nemcsak a világot és a tár-

---

(1) Vö.: Gen. 1, 26-27; 9, 2-3; Bölcs. 9, 2-3.

(2) Vö.: Zsolt. 8, 7 és 10.

(3) Vö.: XXIII. JÁNOS, *Pacem in terris*, enciklika. AAS 55 (1963) 297. o.

(4) Vö.: *Üzenet minden emberhez* a II. Vatikáni Zsinat megnyitása alkalmából, 1962. okt., AAS 54 (1962) 823. o.

sadalmat alakítja át, hanem önnönmagát is tökéletesíti. Sokat tanul, kiműveli képességeit, kilép magából és önmaga fölé emelkedik. Ez a fajta gyarapodás — helyesen értelmezve — értékesebb, mint a külsőleg felhalmozható gazdagság. Az ember értéke elsősorban attól függ, hogy kicsoda, nem pedig attól, hogy mi van a birtokában (5). Amit pedig az ember a nagyobb igazságosság, a szélesebbkörű testvériség, s a társadalmi szükségletek kielégítésének emberibb megszervezése érdekében cselekszik, az ugyancsak többet ér, mint a technikai haladás. E haladás mintegy anyagi alapot szolgáltat az ember felemelkedéséhez, de önmagában egyáltalán nem képes azt meg is valósítani.

Így tehát az az emberi tevékenység zsinórmértéke, hogy megfeleljen az emberiség — Isten terve és akarata értelmében vett — hamisítatlan javának, és hogy az ember, akár mint egyed, akár mint a társadalom tagja, ápolhassa, és be is tölthesse teljes hivatását.

36. A földi dolgok helyes autonómiája.

Sok kortársunk mégis attól tart, hogy az emberi tevékenység és a vallás között létesített szorosabb kapcsolat veszélyezteti az ember, a társadalom vagy a tudományok autonómiáját.

Ha a földi valóságok autonómiáját úgy értelmezzük, hogy a teremtett dolgoknak és a társadalmaknak megvannak a maguk sajátos törvényei és értékei, amiket az ember fokozatosan megismer, alkalmaz és szabályoz, akkor az autonómia megkövetelése teljesen jogos. Ezt azonban nemcsak korunk embere követeli meg, hanem a Teremtő akaratával is egybevág. A teremtés körülményei ugyanis maguk ruházták fel a valóságot szilárdságával, jóságával, törvényeivel és rendjével. Az embernek mindezt tiszteletben kell tartania, elismerve, hogy minden tudományágnak és techni-

---

(5) Vö.: VI. PÁL, *A diplomáciai testület tagjaihoz intézett beszéd*, 1965. január 7., AAS 57 (1965) 232. o.

kai eljárásnak önálló a módszere. Ha tehát az egyes tudományágak területén folytatott módszeres kutatás valóban tudományosan és az erkölcsi szabályok szerint jár el, nem kerülhet valóságos ellentétbe a hittel, hiszen egy és ugyanaz az Isten a földi valóságnak és a hit valóságának forrása (6). Ha pedig valaki alázatos és állhatatos lélekkel iparkodik kibogozni a dolgok rejtélyeit, azt tudtán kívül mintegy Isten ujja vezeti, aki a világot fenntartva mindent azzá tesz, ami. Legyen szabad ehelyütt sajnálkozásunkat kifejeznünk a tudomány törvényes autonómiájának szűkkeblű értelmezéséből fakadó, egykor maguktól a keresztényektől sem idegen lelki beállítottság miatt, amely nézeteltérést és szenvedélyes vitákat keltve, sokak szellemét arra irányította, hogy a hitet és a tudományt ellentétes dolognak ítéljék (7).

Ám ha a «földi dolgok autonómiája» kifejezésnek olyan értelmet tulajdonítanak, hogy a teremtett valóság nem függ Istentől, és az ember anélkül használhatja, hogy a Teremtőre vonatkoztatná: aki Istent elismeri, mindenki érzi, mennyire hamis ez a gondolatmenet. Egyébként, aki hisz, bármilyen vallású legyen is, mindíg kihallotta Isten hangját és megnyilatkozását a teremtmények szavából. Tegyük még hozzá: ha Isten feledésbe merül, homály borul a teremtményre is.

37. Az emberi tevékenység, amit kikezdett a bűn.

A Szentírás a századok tapasztalatával egybehangzóan arra tanítja az emberiség családját, hogy bár az emberi haladás igen nagy jó, mégis komoly kísértések kútfeje. Ha ugyanis felborul az értékrend, s a jó a rosszal összekeveredik, akkor az egyesek és a csoportok tekintet nélkül a másokéra csak a maguk javát keresik. Igy viszont a világ

---

(6) Vö.: I. VATIKÁNI ZSINAT, *A katolikus hitről*, Dogmatikai Konstitúció, III. fejezet. DENZ. 1785-1786 (3004-3005).

(7) Vö.: PIO PASCHINI, *Vita e opere di Galileo Galilei*, 2. kötet, Vatikán, 1964.

már nem az igaz testvériség hona, s megnövekedett hatalma megsemmisítéssel fenyegeti az emberiséget.

A sötétség hatalmai ellen vívott kemény küzdelem, amely a világ eredeténél vette kezdetét, s amely az Úr szava szerint (8) majd az utolsó napon ér véget, átszövi az emberiség egyetemes történetét. Az erre a csatatérre állított embernek szüntelen harcban kell kivívnia csatlakozását a jóhoz; ám az a feladat sincs híjával a fáradságnak, hogy Isten kegyelme segítségével megteremtse önnön belső egységét.

Krisztus Egyháza, a Teremtő tervébe helyezve bizalmát, egyrészt elismeri, hogy a haladás képes az emberek igazi boldogulását szolgálni; másrészt mégsem teheti meg, hogy ne hangoztassa az Apostol szavát: « Ne szabjátok magatokat e világhoz » (Róm. 12, 2), vagyis ahhoz a hiú és rosszindulatú lelkülethez, amely az Isten és az ember szolgálatára rendelt emberi tevékenységet a bűn eszközévé változtatja.

Arra a kérdésre tehát, hogy hogyan lehet legyőzni e nyomorúságot, a keresztények azt felelik, hogy a fennhéjázással és a rendetlen önszeretettel naponta válságba sodort emberi tevékenységet Krisztus keresztjével és feltámadásával kell megtisztítani és tökélyre vezetni. A Krisztus által megváltott és a Szentlélek által új teremtménnyé alakított embernek ugyanis szabad, sőt kell is szeretnie Isten teremtményeit. Istentől kapta őket, s úgy tekint rájuk olyan tisztelettel, mintha Isten kezéből csordulnának. Úgy nyer bebocsátást a világ javainak valódi birtoklásába, hogy — mint akinek semmije sincs, de mindene megvan (9), — hálát ad értük a Jótevőnek, és szellemi szegénységben és szabadságban használja s élvezi őket. « Minden a tiétek: ti Krisztuséi vagytok, Krisztus pedig Istené » (1 Kor. 3, 22-23).

---

(8) Vö.: Mt. 24, 13; 13, 24-30 és 36-43.
(9) Vö.: 2 Kor. 6, 10.

38. Az emberi tevékenység betetőzése a húsvéti misztériumban.

Az Isten Igéje — aki által minden lett, — maga is testté lett, és az emberek földjén lakva (10) tökéletes emberként belépett a világtörténelembe, hogy azt magához emelje, s magában mint főben foglalja össze (11). Ő nyilatkoztatja ki, hogy « az Isten szeretet » (1 Jn. 4, 8), egyúttal arra is megtanít, hogy a szeretet új parancsolata az emberi tökéletesedés, következőleg a világátalakítás alapvető törvénye. Biztosította azokat, akik hisznek az isteni szeretetben, hogy a szeretet útja mindenki előtt nyitva áll, s nem hiábavaló az egyetemes testvériség megteremtésén fáradozni. Arra is buzdít, hogy a szeretetet ne tartogassuk csupán az élet nagy pillanataira, hanem valósítsuk meg a mindennapi életben. Értünk, minden bűnösért, vállalta a halált (12), s példájával arra tanít, hogy mi is hordozzuk a keresztet, amit a test és a világ rak az igazságosság és a béke útján járók vállára. Föltámadása által uralomra lépve, Krisztus minden hatalmat elnyert a mennyben és a földön (13). Lelke erejével már dolgozik az emberi szívben: nemcsak felszítja az eljövendő világ vágyát, hanem élteti, megtisztítja és megszilárdítja azokat a nemes óhajokat is, amelyek alapján az emberi család igyekszik emberibbé tenni életét, s e célnak alárendelni a földet. A Szentlélek ajándékai azonban különfélék: egyeseket arra hív, hogy tegyenek nyíltan tanúságot az égi otthon iránti vágyódásukról, s tartsák ébren a vágyat az emberi családban; másokat arra, hogy szenteljék magukat az emberek földi szolgálatára, s e szolgálattal készítsék elő a mennyei Ország alapanyagát. Ám mégis mindenkit szabaddá tesz, hogy legyőzve önszeretetét s az emberi életbe minden földi erőt felszíva, szárnyaljon a felé a jövő felé, amelyben az emberiség Istennek szentelt kedves áldozati ajándékká válik (14).

---

(10) Vö.: Jn. 1, 3 és 14.
(11) Vö.: Ef. 1, 10.
(12) Vö.: Jn. 3, 16; Róm. 5, 8-10.
(13) Vö.: Ap. Csel. 2, 36; Mt. 28, 18.

Az Úr itthagyta övéinek a reménység zálogát, s az útravaló eledelt: a hitnek abban a szentségében, amelyben a természet emberkéz megművelte anyagai a testvéri közösség vacsoráján — a mennyei lakoma előízeként — dicsőséges Testévé és Vérévé változnak át.

39. Új föld és új ég.

Nem tudjuk, mikor telik le a világ s az emberiség ideje (15). Azt sem tudjuk, hogyan megy majd végbe a világ átalakulása. Biztosan elmúlik a jelen, bűnnel eltorzított világ (16), de — a kapott tanítás szerint — Isten új lakóhelyet s új földet készít, amely az igazság otthona lesz (17), és amelynek boldogsága betölt, sőt felülmúl minden vágyat, ami az emberi szívben a béke iránt feltámad (18). Akkor Isten fiai a halált legyőzve feltámadnak majd Krisztusban, s amit gyengeségre és romlásra vetettek el, romlatlanságba öltözik (19). A szeretet és műve megmarad (20), s az egész természet, amit Isten az emberért alkotott, felszabadul a mulandóság szolgai állapotából (21).

Fülünkbe cseng az intelem: mit sem ér az embernek, ha az egész világot megnyeri is, de önmagát elveszti (22). Az új föld várása azonban nem csitíthatja bennünk a mostani megművelésének gondját, ellenkezőleg, serkentenie kell azt. Hiszen benne növekszik az új emberi családnak az a Teste, amely már-már egy új korszak körvonalait sejteti. Amennyiben tehát a földi haladás hozzájárul az emberi társadalom jobb berendezéséhez, nagyon is jelentős az

---

(14) Vö.: Róm. 15, 16.
(15) Vö.: Ap. Csel. 1, 7.
(16) Vö.: 1 Kor. 7,31; SZENT IRENAEUS, *Adversus Haereses*, V, 36, 1., PG 7, 1222.
(17) Vö.: 2 Kor, 5, 2; 2 Pét. 3, 13.
(18) Vö.: 1 Kor. 2, 9; Jel. 21, 4-5.
(19) Vö.: 1 Kor. 15, 42 és 53.
(20) Vö.: 1 Kor. 13, 8; 3, 14.
(21) Vö.: Róm. 8, 19-21.
(22) Vö.: Lk. 9, 25.

Isten Országa szempontjából, jóllehet e kettőt gondosan meg kell egymástól különböztetni (23).

Az emberi méltóság, a testvéri közösség és a szabadság értékeit, vagyis a természet minden javát és szorgalmunk gyümölcsét, amit az Úr Lelkében és parancsa értelmében meghonosítunk a földön, szennytől tisztán, ragyogóan s átszellemítve újra megtaláljuk később, amikor Krisztus átadja majd az Atyának az örök és egyetemes birodalmat, « az igazság és az élet, a szentség és a kegyelem, az igazságosság, a szeretet és a béke birodalmát » (24). Ez a Birodalom titokzatos módon jelen van már a földön is, de csak akkor bontakozik ki teljesen, ha majd az Úr visszatér.

---

(23) XI. PIUSZ, *Quadragesimo anno*, enc AAS 23 (1931) 207. o.
(24) Krisztus Király ünnepének prefációja.

IV. FEJEZET

AZ EGYHÁZ SZEREPE A MODERN VILÁGBAN

40. Az Egyház és a világ viszonya.

Amit az emberi személy méltóságáról, az emberek közösségéről, az emberi tevékenység mély értelméről mondottunk, mindaz megalapozza az Egyház és a világ kapcsolatát, s kölcsönös dialógusuk (1) kiindulópontját képezi. Ezért e fejezetben az Egyházat abból a szempontból veszszük vizsgálat alá, ahogyan a világban fennáll, vele együtt él és tevékenykedik, s feltételezzük mindazt, amit a Zsinat az Egyház misztériumáról már előzőleg elmondott.

Az örök Atya szeretetéből született (2), a Megváltó Krisztus által az időben megalapított, s a Szentlélekben egyesült (3) Egyház célja az üdvösségre és e világon túlra irányul, amit csak a jövendő világban tud majd teljesen elérni. Mégis jelen van itt a földön, emberekből, a földi társadalom tagjaiból képződik, akiknek az a hivatásuk, hogy már az emberiség történeti élete során kialakítsák Isten gyermekeinek családját, aminek az Úr eljöveteléig egyre növekednie kell. Ezt a mennyei javak kedvéért egyesült és bennük gazdag családot Krisztus « társaságként alapította, és szervezte meg e világban » (4), és ellátta a « látható és társadalmi egység sajátos eszközeivel » (5). Így az Egyház,

---

(1) Vö.: VI. PÁL, *Ecclesiam suam,* enciklika, III.: AAS 56 (1964) 637-659. old.

(2) Vö.: Tit. 3, 4.: « philantrópia ».

(3) Vö.: Ef. 1, 3; 5-6; 13-14; 23.

(4) II. VATIKÁNI ZSINAT, *Lumen gentium,* Dogmatikai Konstitúció az Egyházról, I. fej., 8. p. AAS 57 (1965) 12. old.

(5) Uo. II. fej. 9. p. AAS 57 (1965) 14. old.; vö.: 8. p. AAS, id. h., 11. old.

amely « látható társaság s ugyanakkor lelki közösség is » (6), ugyanazon az úton jár, mint az emberiség, és osztozik a világgal földi sorsában; de kovásza, s úgyszólván lelke is az emberi társadalomnak (7), amelynek Krisztusban meg kell újulnia, s Isten családjává kell alakulnia.

A földi és a mennyei országnak ez az egymásbahatolása csak hittel észlelhető, sőt rejtélye marad az emberi történelemnek, amelynek szálait Isten fiai dicsősége teljes megnyilvánulásáig a bűn kuszálja össze. Az Egyház sajátos üdvözítő célját követve nemcsak isteni életben részesíti az embert, hanem az isteni élet kisugárzó fényét valami módon ki is árasztja az egész világra. Legfőképpen úgy, hogy felemeli és meggyógyítja a személyi méltóságot, megszilárdítja a társadalmi szerkezetet, s mélyebb értelemmel és jelentőséggel ruházza fel a mindennapos emberi tevékenységet. Ezért az Egyház hisz abban, hogy tagjai és teljes közössége révén jelentősen hozzájárulhat az emberi család és történelme emberibbé tételéhez.

A katolikus Egyház igen nagyra becsüli azt a közreműködést is, amivel a többi keresztény Egyházak vagy egyházi közösségek járultak, és járulnak hozzá az említett célhoz. Arról is szilárdan meg van győződve, hogy az Evangélium talajának előkészítéséhez maga is értékes és változatos segítséget kaphat a világtól, az egyének s a társadalom munkája és tehetsége révén. A továbbiakban az Egyház és a világ közös illetékességi területén történő együttműködés és kölcsönös segítség fejlesztésének néhány általános alapelve kerül kifejtésre.

41. Milyen segítséget igyekszik az Egyház az egyéneknek nyújtani?

A modern ember arra törekszik, hogy mind tökéletesebben kifejlessze személyiségét, felkutassa és érvényesítse jo-

(6) Uo.: I. fej. 8. p. AAS 57 (1965) 11. old.

(7) Vö.: u.o. IV. fej. 38. p. AAS 57 (1965) 43. old., a 120. jegyzettel.

gait. Mivel az Egyház kapott megbízást arra, hogy kinyilvánítsa Isten, az ember végső célja, misztériumát, ezzel együtt megfejti az emberi lét sajátos értelmét, vagyis az emberről szóló legmélyebb igazságot is. Az Egyház világosan látja, hogy csakis az általa szolgált Isten felel meg az emberi szív legmélyebb vágyainak, amit a földi táplálék sohasem elégít ki teljesen. Azt is tudja, hogy az ember, akit Isten Lelke szakadatlanul ösztönöz, sohasem válik teljesen közömbössé a vallás problémája iránt. Ezt nemcsak a százados tapasztalat bizonyítja, hanem korunk számos tanúsága is. Az ember — legalább homályosan — mindig is tudni kívánja, hogy mi élete, tevékenysége és halála értelme. Maga az Egyház jelenléte is felhívja figyelmét e problémákra. De csak az az Isten ad maradéktalan választ e kérdésekre Krisztusnak, emberré lett Fiának kinyilatkoztatása útján, aki az embert a maga képmására megteremtette, és a bűntől megváltotta. Ha valaki Krisztust, a tökéletes embert követi, maga is teljesebb emberré válik.

Ennek a hitnek köszönhető, hogy az Egyház képes fenntartani az emberi természet méltóságát mindama vélemények hullámzása ellenére is, amelyek — például — olykor túlságosan lebecsülik, máskor mértéktelenül felmagasztalják az emberi testet. A személyi méltóságot és szabadságot egyetlen emberi törvény sem tudja olyan megfelelően biztosítani, mint Krisztusnak az Egyházra bízott Evangéliuma. Mivel ez Isten fiainak szabadságát hirdeti és szentesíti, ezért elutasít mindennémű, végső soron a bűnből eredő szolgaságot (8), szent tisztelettel illeti a lelkiismeret méltóságát és szabad elhatározását, szakadatlanul buzdít, hogy Isten szolgálatában és az emberek javára meg kell sokszorozni mindenegyes emberi talentumot, s végül mindenkit mindenek szeretetébe ajánl (9). Mindez megfelel a keresztény üdvrend alapvető törvényének. Mert jóllehet ugyanaz az Isten a Teremtő, aki a Megváltó, ugyanaz az ura mind a világ, mind az üdvösség történetének, a jelen

(8) Vö.: Róm. 8, 14-17.

isteni rendben mégsem válik semmissé a teremtmény, elsősorban az ember jogos autonómiája, ellenkezőleg, visszanyeri méltóságát, és meg is szilárdul benne.

Az Egyház tehát a rábízott Evangéliumra támaszkodva az ember jogait hirdeti, és elismeri, sőt nagyra értékeli a mai idők dinamizmusát, amely mindenünnen új lendületet ad e jogok fejlesztésének. Ezt a mozgalmat azonban át kell itatni az Evangélium szellemével, s meg kell óvni a hamis autonómia minden válfajától. Ki vagyunk téve ugyanis annak a kísértésnek, hogy személyi jogainkat csak akkor tekintjük sértetlennek, ha egyúttal az isteni törvény zsinórmértékétől is függetlenné válunk. Ez az út azonban nem a személyi méltóság fenntartásához, hanem megsemmisüléséhez vezet.

42. Milyen segítséget szeretne az Egyház a társadalomnak nyújtani?

Az emberi család egységét nagy mértékben erősíti, sőt be is tetőzi az Isten gyermekeiből álló család Krisztusra alapozott egysége (10).

Az a sajátos küldetés, amellyel Krisztus ellátta Egyházát, nem politikai, nem is gazdasági vagy társadalmi: az eléje szegezett cél vallási jellegű (11). E vallási küldetésből viszont olyan feladatok, fények és erők áradnak, amelyek jól szolgálhatják az emberi közösség Isten törvényének megfelelő megszervezését és megszilárdítását. E küldetés továbbá — amennyiben a hely és az idő körülményei szükségessé teszik — maga is életre hívhat, sőt életre is kell hívnia bizonyos tevékenységeket, amelyek az összesség, főként a rászorulók érdekeit szolgálják. Ilyenek például a szeretetintézmények és egyéb ehhez hasonlók.

---

(9) Vö.: Mt. 22, 39.

(10) Vö.: *Lumen Gentium,* Dogmatikai Konstitúció az Egyházról, II. fej. 9. p. AAS 57 (1965) 12-14. old.

(11) Vö.: XII. PIUSZ, *A történészekhez és művészekhez intézett beszéd,* 1956. március 9. AAS 48 (1956) 212. old.

Az Egyház azt is elismeri, ami a modern társadalmi dinamizmusban jó: főként az egység felé tartó fejlődést, az egészséges köztulajdonba vétel s a polgári és gazdasági társulás folyamatát. Az egység előmozdítása ugyanis szorosan összefügg az Egyház lényegi küldetésével, hiszen maga nem más, mint « szentsége, vagyis jele és eszköze az Istennel Krisztusban való benső egyesülésnek, s az egész emberiség egységének » (12). Így mutatja meg a világnak, hogy a valódi külső társadalmi egyesülés az elmék és a szívek egységéből fakad, vagyis abból a hitből és szeretetből, amivel az Egyház egysége gyökerezik kitéphetetlenül a Szentlélekben. Nem a pusztán emberi eszközökkel gyakorolt hatalom, hanem az élet gyakorlatába átültetett hit és szeretet az az erő, amit az Egyház a modern társadalomba átömleszthet.

Mivel pedig küldetése és természete folytán egyetlen részleges kultúrális alakzathoz, politikai, gazdasági vagy társadalmi rendszerhez sincs hozzákötve, egyetemes jellege lehetővé teszi, hogy szoros összekötő kapcsot képezzen az egyes csoportosulások és nemzetek között, feltéve, hogy megbíznak benne, és ténylegesen is biztosítják a küldetése végrehajtásához szükséges igazi szabadságot. Az Egyház ennélfogva arra buzdítja gyermekeit, sőt, az összes embereket, hogy Isten fiainak e családias szellemében emelkedjenek felül a népek és fajok közötti nézeteltéréseken, és belülről szilárdítsák meg a törvényes emberi társulásokat.

Az emberiség a legkülönfélébb intézményeket hozta már eddig is létre, s nem szűnik meg újabbakat alapítani. A Zsinat nagy tisztelettel tekint arra, ami bennük jó, igaz és igazságos. Világosan kifejezésre juttatja azt a szándékát is, hogy — amennyiben tőle függ és küldetésével összeegyeztethető, — támogatja, és fejleszti ezeket az intézményeket. A maga számára viszont semmit sem óhajt forróbban, mint hogy mindenki javát szolgálva szabadon fejlődhessék mind-

---

(12) *Lumen gentium*, Dogmatikai Konstitúció az Egyházról, I. fej. 1. p. AAS 57 (1965) 5. old.

egyik kormányzat alatt, amelyik tiszteletben tartja a személy és a család alapvető jogait, s a közjó követelményeit.

43. Milyen segítséget akar az Egyház a keresztények útján az az emberi tevékenységnek nyújtani?

A Zsinat arra buzdítja a kereszténveket, akik mindkét társadalom tagjai, hogy az Evangélium szellemétől vezérelve igyekezzenek hűségesen elvégezni földi feladataikat. Messze járnak az igazságtól, akik abban a tudatban, hogy nincs itt maradandó hazánk, kanem inkább az eljövendő után vágyódunk (13), úgy vélik, elhanyagolhatják földi kötelességeiket. Elfelejtik, hogy a hit révén kiki még fokozottabban köteles ellátni hivatásbeli feladatát (14). Ugyanúgy tévednek viszont azok is, akik azt gondolják, hogy a földi tevékenységbe annyira elmerülhetnek, mintha csak teljesen független volna a vallási élettől, amely — vélemenyük szerint — csupán kultikus cselekedetekre és néhány erkölcsi kötelezettség teljesítésére szorítkozik. Ezt a sokakban meglévő hasadást a megvallott hit és a mindennapi élet között, korunk legsúlyosabb tévedései közé kell sorolni. E botrányt már az Ószövetségben is szenvedélyesen ostorozták a Próféták (15), Jézus Krisztus pedig az Újszövetségben még sokkal nagyobb büntetéseket helyezett érte kilátásba (16). Nem szabad tehát mesterkélt ellentétet támasztani a hivatásbeli és társadalmi tevékenység, s a vallásos élet között. Az a keresztény, aki elhanyagolja földi feladatait, embertársai, sőt Isten iránti feladatait hanyagolja el, s kockára teszi örök üdvösségét is. A keresztények inkább örüljenek annak, hogy az ács mesterségben dolgozó Krisztus példáját követve, úgy végezhetik minden földi munkájukat, hogy az emberi, családi, szakmai, tudományos és technikai erőfeszítéseket egyetlen élő szintézisbe kovácsolhatják a vallási

(13) Vö.: Zsid. 13, 14.
(14) Vö.: 2 Tessz. 3, 6-13; Ef. 4, 28.
(15) Vö.: Iz. 58, 1-12.
(16) Vö.: Mt. 23, 3-33; Mk. 7, 10-13.

értékekkel, amelyek legmagasabb rendező ereje mindent Isten dicsőségének rendel alá.

Bár nem kizárólagosan, elsősorban mégis a világiak dolga a világi feladat és tevékenység. Ha tehát akár egyénenként, akár csoportosan a világ polgáraiként tevékenyekednek, egyrészt vegyék komolyan a sajátos szakmai törvényeket, másrészt igyekezzenek alapos szakmai jártasságra szert tenni. Működjenek együtt készségesen azokkal, akik azonos célokat követnek. Hitük követelményeinek ismeretében és erejével felvértezve, ne habozzanak szükség esetén új vállalkozásokba kezdeni, s azokat véghez is vinni. Helyesen és már előzőleg kialakított lelkiismeretükön múlik, hogy a földi ország életébe belevésődik-e az isteni törvény. A papoknál viszont a szellemi fényt és erőt keressék a laikusuk. Ne várják azonban lelkipásztoraiktól, hogy azok mindenhez értsenek, s mindenegyes, mégoly súlyos kérdésre kész megoldást tartogassanak. Nem erre szól küldetésük: Nekik keresztény bölcseséggel megvilágosítva, s az egyházi Tanítóhivatalra figyelve (17), a rájuk eső feladatokat kell teljesíteniök.

A híveket egyes esetekben maga a keresztény világnézet tereli egy-egy meghatározott megoldás felé. Más, szintén becsületes hívők viszont másként foglalnak állást a dologban, amint ez elég gyakran és joggal megesik. Ha az előterjesztett megoldásokat az érdekeltek szándéka ellenére sokan könnyelműen össze is kapcsolják az evangéliumi üzenettel, nem szabad feledniök, hogy a fenti esetekben senki sem veheti igénybe az Egyház tekintélyét kizárólagosan a maga nézete igazolására. A kölcsönös szeretetet megőrizve és főként a közjóra tekintve, igyekezzenek egymást az őszinte párbeszéd útján felvilágosítani.

A világiaknak tevékenyen részt kell venniök az Egyház egész életében. De nem csak az a kötelességük, hogy keresztény szellemmel itassák át a világot, hanem az is fela-

---

(17) Vö.: XXIII. JÁNOS, *Mater et Magistra*, enciklika, IV. AAS 53 (1961) 456-457. old.; vö.: I. AAS, id. h., 407, 410-411. old.

datuk, hogy az emberi közösségben minden tekintetben Krisztus tanúi legyenek.

A püspökök, akikre Isten Egyháza kormányzásának feladatát bízta, úgy hirdessék Krisztus üzenetét, hogy a hívek minden földi tevékenységét átjárhassa az Evangélium fénye. Annak is legyen tudatában minden lelkipásztor, hogy mindennapi viselkedésével és munkájával (18) az Egyház arcát tárja a világ elé, s az emberek ebből ítélik majd meg a keresztény üzenet erejét és igazságát. A szerzetesekkel és hiveikkel karöltve, életükkel és szavukkal bizonyítsák, hogy az Egyház tulajdonságai birtokában már puszta jelenlétével is azoknak az erényeknek kimeríthetetlen forrása, amelyekre a mai világnak a legnagyobb szüksége van. Szorgalmas tanulással képesítsék magukat arra, hogy megállják a helyüket a világgal és bármiféle nézetű emberrel folytatandó párbeszédben. Elsősorban azonban szívleljék meg e Zsinat szavait: « Mivel az emberi nem manapság egyre szorosabb polgári, gazdasági és társadalmi egységgé forr össze, mind nagyobb szükség van arra, hogy a papok gondjaikat és erőiket a Legfőbb Főpap és a Püspökök irányítása alatt egyesítve elhárítsák mindazt, ami szétforgácsolódáshoz vezet, és így bevezethessék az emberiséget Isten családjának egységébe (19).

Noha az Egyház a Szentlélek erejében mindíg is Ura hűséges jegyese marad, s szüntelenül az üdvösség jele a világban, mégis tisztában van azzal, hogy a századok leforgása alatt sok felszentelt és világi tagja (20) lett hűtlenné Isten Lelkéhez. Figyelmét az sem kerüli el, mekkora távolság választja el korunkban is az általa hirdetett üzenetet azok emberi gyengeségétől, akikre az Evangéliumot rábízták. Bármint is ítélkezzék a történelem ezekről a fogyaté-

---

(18) Vö.: *Lumen gentium,* Dogmatikai Konstitúció az Egyházról, III. fej. 28. p. AAS 57 (1965) 34-35. old.

(19) Uo.: 28. p.: AAS, id. h., 35-36. old.

(20) SZENT AMBRUS, *A szüzességről,* VIII. fej. 48. p., PL 16, 278.

kosságokról, tudatosítanunk kell őket, s elszántan kell ellenük küzdenünk, hogy ne árthassanak az Evangélium terjesztésének. Az Egyház azt is tudja, hogy a világhoz való viszonya kialakítása érdekében a századok tapasztalatán okulva, folytonosan érettebbé kell válnia. A Szentlélektől vezérelt Anyaszentegyház szüntelenül « megtisztulásra és megújulásra bíztatja — gyermekeit, — hogy az Egyház arcán mind fényesebben ragyoghasson fel Krisztus jele » (21).

44. Milyen segítséget kap az Egyház a modern világtól?

Ahogy a világnak érdekében áll, hogy az Egyházat elismerje történelme szociális valóságának és kovászának, ugyanúgy az Egyház sem húny szemet afölött, mennyi mindent kapott az emberiség történelmétől és fejlődésétől.

Az Egyház számára is hasznosak az elmúlt századok tapasztalatai, a tudományok fejlődése, a kultúra változatos formáinak rejtett kincsei. Bennük teljesebben jut kifejezésre az emberi természet, s új utakat tárnak fel az igazsághoz. Az Egyház történelme kezdetétől fogva megtanulta, hogy az egyes népek fogalmaival és nyelvén fejezze ki Krisztus üzenetét, s arra is törekedett, hogy azt a filozófusok bölcseségével szemléltesse: mindebben az a cél vezérelte, hogy — illő határok között — közel hozza az Evangéliumot mind az általános felfogóképességhez, mind pedig a filozófusok igényeihez. A kinyilatkoztatott ige e korszerű hirdetése kell legyen minden evangelizáció alapja. Ez ugyanis felajzza a népeket, hogy a maguk módján fejezzék ki Krisztus üzenetét, másrészt elősegíti az Egyház és a különféle népek kultúrái közötti élénk eszmecserét (22). Korunkban, amikor minden oly rohamosan változik, s annyira sokszínű a gondolkodásmód, az Egyház az eszmecsere fokozása érdekében elsősorban azok segítségére szorul rá, akik a vi-

(21) II. VATIKÁNI ZSINAT, *Lumen gentium,* Dogmatikai Konstitúció az Egyházról, II. fej. 15. p. AAS 57 (1965) 20. old.

(22) II. VATIKÁNI ZSINAT, *Lumen gentium,* Dogmatikai Konstitúció az Egyházról, II. fej. 13. p. AAS 57 (1965) 17. old.

lágban élve kiismerik magukat a különféle intézményekben és tudományágakban, megértik azok belső összefüggéseit, legyenek akár hívők, akár nem-hívők. Isten Egész Népének, de főként a lelkipásztorok és a hittudósok feladata, hogy a Szentlélek segítségével megfigyeljék, megkülönböztessék, értelmezzék és az isteni szó fényénél megítéljék az idők szavát, mert így mind mélyebben lehet felfogni, megérteni, s egyre korszerűbben lehet előadni a kinyilatkoztatott Igazságot.

Mivel az Egyház Krisztusban való egysége jeleként látható társadalmi szerkezettel rendelkezik, gazdagodhatik, sőt ténylegesen is gazdagszik a társadalmi élet fejlődése révén. Krisztustól kapott alkotmánya nem hiányos ugyan, az említett úton mégis mélyebben megismerheti, jobban kifejezheti, és szerencsésebb módon alkalmazhatja azt a mai időkre. Az Egyház bármilyen rendű és rangú embertől hálás lélekkel fogad mindenféle segítséget, ami hasznára van közösségének, vagy egyes gyermekeinek. Aki ugyanis előbbre viszi az emberi közösséget a családiasság, a kultúra, a gazdasági és társadalmi élet, s a nemzeti vagy nemzetközi politika terén, Isten terve értelmében az Egyháznak is nagy segítséget nyújt — amennyiben ez a közösség külső tényezőktől függ. Az Egyház még azt is elismeri, hogy sokat okult, s okul ma is ellenfelei vagy üldözői ellenséges magatartásából (23).

45. Krisztus, az alfa és az omega.

Bár az Egyház segítségére van a világnak, és sokat is nyer tőle, mégis arra az egyetlen célra törekszik, hogy elérkezzék Isten Országa, és valósággá váljék az emberiség

---

(23) Vö.: IUSTINUS, *Dialogus cum Tryphone,* 110. fej. PG 6, 729. kiad: Otto, 1897, 391-393. old.: « sed quanto magis talia nobis infliguntur, tanto plures alii fideles et pii per nomen Jesu fiunt ». Vö.: TERTULLIANUS, *Apologeticus,* L. fej. 13 Corpus Christ., ser. lat. I, 171. old.: « Etiam plures efficimur, quoties metimur a vobis: semen est sanguis Christianorum! ». Vö.: *Lumen gentium,* Dogmatikai Konstitúció az Egyházról, II. fej 9. p. AAS 57 (1965) 14. old.

üdvössége. Egyébként minden jó, amit Isten Népe földi vándorlása idején az emberi családnak nyújthat, abból ered, hogy az Egyház « az üdvösség egyetemes szentsége » (24), amely nyilvánosságra hozza, s egyúttal meg is valósítja Isten emberszeretetének misztériumát.

Az Isten Igéje, aki által minden lett, maga testté lett, hogy így tökéletes emberként üdvözítsen mindenkit, s magában, mint főben egyesítsen mindent. Az Úr a történelem végcélja, Ő az a pont, amelybe beletorkollnak a történelem és a civilizáció vágyai, ő az emberiség középpontja, minden szív örömének és óhajainak teljessége (25). Az Atya feltámasztotta a halottak közül, megdicsőítette és jobbjára ültette, s megtette élők és holtak bírájának. Lelkében kelünk életre, s egyesülünk, s így vándorlunk a történelem beteljesedése felé, amely tökéletes összhangban van szeretete tervével: « Krisztusban, mint főben foglaljon össze mindent, ami mennyben és földön van » (Ef. 1, 10).

Az Úr maga mondja: « Hamarosan eljövök és magammal hozom a jutalmat, hogy megfizessek kinek-kinek cselekedete szerint. Én az Alfa és Omega vagyok, az első és az utolsó, a kezdet és a vég » (Jel. 22, 13-14).

---

(24) *Lumen gentium,* Dogmatikai Konstitúció az Egyházról, VII. fej. 48. p. AAS 57 (1965) 53. old.

(25) VI. PÁL, 1965. febr. 3.-án tartott *beszéd.*

MÁSODIK RÉSZ

NÉHÁNY KÜLÖNLEGESEN FONTOS PROBLÉMA

46. Bevezetés.

A Zsinat az eddigiekben kifejtette az ember személyi méltóságának jellegét, s azt, hogy milyen feladat teljesítésére kapott akár egyéni, akár közösségi hivatást a világegyetemben. Most viszont az Evangélium és az emberi tapasztalat fénye segítségével a mai idők néhány — az egész emberiséget mélyen érintő — sürgető szükségletére tereli a figyelmet.

A manapság aggodalmat keltő számos kérdés közül különleges figyelmet érdemel a házasság és a család, az emberi kultúra, a gazdasági-társadalmi és a politikai élet, a népek családjának kapcsolata és a béke. Ragyogjon rá mindeme bonyolult problémákra a Krisztustól származó alapelvek fénye, amely a hívőknek utat mutat, az embereknek pedig világosságot gyújt a megoldás keresésében.

I. FEJEZET

A HÁZASSÁG ÉS A CSALÁD MÉLTÓSÁGA

47. A házasság és a család a modern világban.

Mind az emberi, mind a keresztény személy és közösség egészséges állapota szorosan összefügg a hitvesi és a családi közösség boldogulásával. A kereszténveknek és azoknak, akik e közösséget szintén nagyra becsülik, őszinte örömére szolgál az a sokféle támogatás, aminek segítségével manapság erősödik az emberekben e szeretet-közösség becsülete s az élet tisztelete, a házastársak pedig támogatást kapnak kimagasló feladatuk teljesítéséhez. De mind a keresztények, mind a jóakaratú emberek még nagyobb jótéteményekre számítanak, s igyekeznek is azok útját egyengetni.

A házasság s a család intézményének méltósága azonban nem ragyog mindenütt azonos fénnyel, mert többnejűség, úgynevezett szabad szerelem, válási járvány és egyéb elferdülések vetnek rá árnyékot; a házastársi szerelmet továbbá gyakran egoizmus, hedonizmus, s a meg nem engedett fogamzásgátló eljárások alkalmazása profanizálja. A mai gazdasági, társadalom-lélektani és polgári körülmények is zavarokat idéznek elő a családban. Végül a földkerekség bizonyos részein aggodalommal figyelik a népesség szaporulata folytán előálló problémákat. Mindez súlyos terheket rak a lelkiismeretekre. A házasság és a család intézményének erejét és szilárdságát ugyanakkor mégis az bizonyítja, hogy a mai mélységes társadalmi változások a nyomukban járó nehézségek ellenére gyakran éppen az intézmény igazi arculatát hozzák változatos módon felszínre.

A Zsinatnak ezért az a szándéka, hogy az Egyház tanításának néhány fejezetét áthatóbb fénybe állítva felvilágo-

sítsa és megerősítse mind a kereszténveket, mind azokat az embereket, akik fenn akarják tartani, és növelni szeretnék a házassági állapot veleszületett méltóságát és kiváltságos szent értékét.

48. A házasság és a család szentsége.

A Teremtő által alapított és törvényeivel szabályozott bensőséges élet- és hitvesi szeretetközösséget a házastársak szerződése, vagyis a visszavonhatatlan személyes beleegyezés teremti meg. Így abból az emberi tettből, amellyel a hitvesek magukat egymásnak átadják illetve elfogadják, isteni törvénnyel megerősített intézmény keletkezik, amit a társadalomnak is el kell fogadnia. E szent kötelék mind a hitvesek és a gyermekek, mind pedig a társadalom érdekében független az emberi önkénytől. Hiszen a különféle javakkal és célokkal felruházott házasságot maga Isten alkotta meg (1), és e tény roppant jelentős az emberi nem életfolyama, a családtagok személyes fejlődése és örök sorsa, méltósága és biztonsága, a család s az egész emberi társadalom békéje és boldogulása szempontjából. A házasság és a hitvesi szerelem intézménye tulajdon természetéből következően utódok létrehozására és felnevelésére irányul, s mintegy ők a koronái. A férfi és a nő, akik a házassági szövetség révén « már nem ketten vannak, hanem egy test » (Mt. 19, 6), személyük és tevékenységük bensőséges kapcsolata révén segítik és szolgálják egymást, tudatosítják és elmélyítik egységüket. Ez a bensőséges egység, vagyis a két személy kölcsönös önátadása, továbbá a gyermekek érdeke megköveteli a házastársak teljes hűségét és megkívánja, hogy egységük felbonthatalan legyen (2).

---

(1) Vö.: SZENT ÁGOSTON, *De bono coniugii*, PL 40, 375-376 és 394; SZENT TAMÁS *Summa Theol.*, Suppl. Quaest. 49., art. 3 ad 1; *Dekrétum az örményekről*, DENZ. 702 (1327); XI. PIUSZ, *Casti Connubii*, enciklika, AAS 22 (1930) 543-555. old.; DENZ. 2227-2238 (3703-3714).

(2) Vö.: XI. PIUSZ, *Casti Connubii*, enciklika, AAS 22 (1930) 546-547. old. DENZ. 2231 (3706).

Krisztus Urunk bőséges áldásával halmozta el ezt a szerelmet, amely az isteni szeretet forrásából ered, s amelynek az Ő egyházával alkotott egysége a mintaképe. Ahogyan hajdan Isten a szeretet és a hűség szövetségével sietett népe elébe (3), most az Emberek Megváltója, az Egyház Jegyese (4), a házasság szentsége révén találkozik a keresztény hitvesekkel. És velük is marad, hogy amint Ő szerette Egyházát, és föláldozta magát érte (5), úgy szeressék egymást a házastársak is kölcsönös elkötelezettséggel és örök hűséggel. Az igazi házastársi szerelem belekapcsolódik az isteni szeretetbe, Krisztus megváltó ereje és üdvözítő tevékenysége irányítja, és látja el azzal a gazdagsággal, amely Istenhez vezeti a hitveseket és erőt, segítséget ad nekik, hogy teljesíthessék magasztos szülői hivatásukat (6). Így a keresztény házastársakat különleges szentség erősíti meg méltóságukban és állapotbeli feladataik teljesítésében, s mintegy fel is szenteli őket (7). Ha erejéből merítve végzik házastársi és családi feladataikat, az életet hittel, reménnyel és szeretettel betöltő Krisztus Lelke járja át őket, előrehaladnak a tökéletesség útján, megszentelik egymást, és így közösen szolgáltatnak dicsőséget Istennek.

A szülői példaadás és a családi imádság könnyedén rávezeti majd a gyermekeket s a családi kör összes tagját az emberiesség, az üdvösség és a szentség útjára. Az atyai és anyai méltósággal és feladattal ékeskedő házastársak pedig gondosan ellátják majd az elsősorban rájuk tartozó nevelés, főként a vallásos nevelés kötelességét.

A gyermekek, a család élő tagjai, a maguk módján járulnak hozzá szüleik megszentelődéséhez. Hálás lélekkel,

---

(3) Vö.: Oz. 2; Jer. 3, 6-13; Ez. 16 és 23; Iz. 54.

(4) Vö.: Mt. 9, 15; Mk. 2, 19-20; Lk. 5, 34-35; Jn. 3, 29; 2 Kor. 11, 2; Ef. 5, 27; Jel. 19, 7-8; 21, és 9.

(5) Vö.: Ef. 5, 25.

(6) Vö.: II. VATIKÁNI ZSINAT, *Lumen gentium,* Dogmatikai Konstitúció az Egyházról, AAS 57 (1965) 15-16; 40-41, és 47. old.

(7) Vö.: XI. PIUSZ, *Casti Connubii,* enciklika, AAS 22 (1930) 583. old.

kegyelettel és bizalommal viszonozzák szüleik jótetteit, s gyermekhez illően mellettük állnak majd a viszontagságok között s az öregkor magányában. A hitvesi hivatás folytatásaként erős lélekkel vállalt özvegyi állapotra mindenki tisztelettel fog tekinteni(8). A család más családoknak is nagylelkűen rendelkezésére bocsátja majd lelki gazdagságát. A keresztény család így a hitvesi szerelem, a nagylelkű termékenység, az egység és a hűség, valamint a családtagok szerető együttműködése révén nyilvánvalóvá teszi az Üdvözítő jelenlétét a világban és az Egyház valódi természetét, hiszen a családnak az a házasság a forrása, amely képmása Krisztus és az Egyház szeretetszövetségének, és mintegy részesedés abban (9).

49. A hitvesi szerelem.

Az isteni Ige azzal az ismételt felhívással fordul a jegyesekhez és házastársakhoz, táplálják és ápolják a tiszta jegyesi és az osztatlan hitvesi szerelmet (10). Sok kortársunk is nagyra értékeli a férj és feleség tiszta szerelmét, amely a népek és a korok tisztes szokásai szerint különféle módokon nyilvánulhat meg. E szerelem elsőrendűen emberi dolog, hiszen az akarat vágya vezérli személytől személyig. Ezért az egész személy javát átfogja, s különleges gazdagsággal tudja felruházni a test s a lélek kifejező képességeit, s azokat a hitvesi barátság sajátos elemeivé és jeleivé tudja nemesíteni. Az Úr a kegyelem és a szeretet különleges ajándékával kegyesen meggyógyította, tökéletesítette és nemes rangra emelte ezt a szerelmet, amely társítja az emberit az istenivel, elvezeti a házastársakat a gyengéd érzésekkel és cselekedetekkel bizonyított kölcsönös és szabad

---

(8) Vö.: 1 Tim. 5, 3.

(9) Vö.: Ef. 5, 32.

(10) Vö.: Gen. 2, 22-24; Péld. 5, 18-20; 31, 10-31; Tób. 8, 4-8; Én. 1, 1-3; 2, 16; 7, 8-11; 1 Kor. 7, 3-6; Ef. 5, 25-33.

önátadáshoz, s egész életüket áthatja (11), sőt mennél nagylelkűbben gyakorolják, annál tökéletesebbé és nagyobbá válik. Messze felülmúlja tehát a puszta érzéki vonzalmat, amely, önzően hajhászva, hirtelen és szánalmasan lobban el.

Ez a szerelem páratlan kifejeződéshez és beteljesedéshez jut a házasság sajátos cselekedetében. Tiszteletreméltók és jogosak tehát azok a tettek, amelyekkel a házastársak bensőségesen és tisztán egyesülnek. Ha valóban emberi módon járnak el, cselekedeteik jelzik és szítják a kölcsönös önátadást, amivel örvendezve és hálásan gazdagítják egymást. Ez a kölcsönös elkötelezettséggel megpecsételt és Krisztus szentségével szentesített szerelem felbonthatatlanul hűséges testben és lélekben, jó és balsorsban egyaránt, s ezért kizár mindennémű házasságtörést és válást. A házasságnak az Úr részéről megerősített egysége ragyogó módon tűnik elő a férfi és az asszony azonos személyes méltóságából is, amit kölcsönös és teljes szeretettel kell egymásnál elismerniök. E keresztény hivatás követelményeinek állhatatos teljesítéséhez jelentős erőre van szükség: ezért a házastársak, akiket a kegyelem erősít, hogy szent életet tudjanak élni, szilárdítsák szüntelenül a szeretetet, ápolják a nagylelkűséget és az áldozatkészséget, s könyörögjenek ezekért imádságaikban.

A hitvesi szerelem értéke még magasabbra nő majd, s egészséges közvélemény alakul ki róla, ha a keresztény házastársak ékes bizonyságát adják szeretetük hűségének és harmóniájának, ha kitűnő gonddal nevelik gyermekeiket és kiveszik részüket a házasság s a család érdekében szükséges kultúrális, lélektani és szociális megújulásból. A fiatalokat helyesen, idejekorán, s főként a családi körben kell felkészíteni a hitvesi szerelem méltóságára, feladataira és gyakorlatára, hogy a tisztaság becsületére nevelve megfelelő életkorban, tisztességben eltöltött jegyesi állapot után léphessenek házasságra.

---

(11) Vö.: XI. PIUSZ, *Casti Connubii*, enciklika, AAS 22 (1930) 547 és 548 old., DENZ. 2232 (3707).

50. A házasság termékenysége.

A házasságnak és a hitvesi szerelemnek az a természet szerinti rendeltetése, hogy gyermekeknek adjon életet és fel is nevelje őket. Bizony a gyermek a házasság legkitűnőbb gyümölcse, aki azonban nagy mértékben hozzájárul a szülők javához is. Isten maga mondotta, hogy «nem jó az embernek egyedül lenni» (Gen. 2, 18), és Ő, aki «kezdetben férfinak és nőnek teremtette őket (Mt. 19, 4), teremtő művében különleges részt akart számukra biztosítani. Ezért megáldotta a férfit és az asszonyt, s így szólt hozzájuk: «Növekedjetek és sokasodjatok» (Gen. 1, 28). Következőleg a hitvesi szerelem helyes kultusza, s a családi élet ebből származó egész szerkezete — nem hanyagolva el a házasság egyéb céljait — arra irányul, hogy a házasfelek bátran és készségesen működjenek együtt a Teremtő szeretetével, aki általuk növeli és gazdagítja családját.

A házasfelek tehát legyenek tudatában annak, hogy az emberi életet továbbadó és felnevelő feladatuk révén, — amit sajátos küldetésükként kell felfogni, — a Teremtő Isten szeretetének munkatársai és tolmácsai. Ezért emberi és keresztény felelősségtudattal teljesítsék e feladatot, és Isten iránti készséges tisztelettel eltelve, kölcsönös egyetértéssel és törekvéssel formálják ki a helyes ítéletet. Vegyék figyelembe mind a saját javukat, mind a már megszületett vagy a jövőben születő gyermekeikét, mérlegeljék a kor és életkörülményeik anyagi és szellemi feltételeit, vessenek számot végül a családi közösség, a földi társadalom és az Egyház javával. Ezt az ítéletet végső elemzésben maguknak a házastársaknak kell Isten színe előtt kialakítaniok. A keresztény házastársak viszont azt is tartsák szem előtt, hogy nem járhatnak el önkényesen, hanem tetteiket annak a lelkiismeretnek kell irányítania, amit mind jobban hozzá kell alakítani az isteni törvényhez. Legyenek ezért készségesek az Egyházi Tanító Hivatal iránt, amely az Evangélium fényénél hitelesen értelmezi az isteni törvényt. E törvény feltárja a hitvesi szerelem teljes jelentőségét, védelmébe veszi, és emberi tökéletessége felé vezérli a szerelmet. Igy

az isteni Gondviselésben bizakodó és az önfeláldozás szellemét (12) tápláló keresztény házastársak Istent dicsőítik, és Krisztusban tökéletességükre törekszenek, ha emberi és keresztény felelősségtudattal nagylelkűen teljesítik az életadás feladatát. Ama házastársak közül, akik az Istentől kapott feladatot ily módon teljesítik, külön is ki kell emelni azokat, akik bölcs és közös elhatározással nagylelkűen több gyermek méltó felnevelését is magukra vállalják (13).

A házasságot azonban nem alapították kizárólagosan azért, hogy utódok jöjjenek a világra. Ellenben mind a felbonthatatlan személyi szövetség jellege, mind a gyermekek érdeke azt követeli, hogy helyes rendben valósuljon meg, fejlődjék maga a hitvesi szerelem is. Ha tehát a gyakran annyira áhított gyermek olykor mégsem születik meg, a házasság akkor is teljes életközösség és egység marad, és sem értékét, sem felbonthatatlanságát nem veszíti el.

51. A hitvesi szerelem és az élet iránti tisztelet összehangolása.

A Zsinatnak tudomása van arról, hogy bizonyos jelenlegi körülmények olyan akadályokat képeznek, amelyek miatt a házastársak nem tudják harmonikusan berendezni házaséletüket, és abba a helyzetbe kerülhetnek, hogy — legalább is egy időre — nem tudnak újabb utódot vállalni; sőt a szerelem hűséges gyakorlatát s a teljes életközösséget sem tudják nehézség nélkül fenntartani. Ahol azonban megszakad a bensőséges hitvesi élet, ott nagyon gyakran maga a hűség is veszedelemben forog, s könnyen megsínylik a gyermekek is: veszély fenyegeti ugyanis a nevelést, s azt a bátor lelkületet, amely nélkül nem lehet további utódot vállalni.

---

(12) Vö.: 1 Kor. 7, 5.

(13) Vö.: XII. PIUSZ, *Tra le visite,* beszéd, 1958. január 20, AAS 50 (1958) 91. old.

E problémák láttán egyesek odáig merészkednek, hogy tisztességtelen megoldásokkal hozakodnak elő, sőt a gyilkosságtól sem riadnak vissza; ám az Egyház arra emlékezteti őket, hogy nem állhat fenn tényleges ellentmondás az élet továbbadását szabályozó isteni törvények és az igazi hitvesi szerelem ébrentartásának törvényei között.

Az élet Ura, Isten, az emberre bízta azt a szolgálatot, hogy megőrizze az életet, s ezt neki emberhez méltó módon kell teljesítenie. Az életet tehát a fogamzástól kezdve a legnagyobb gonddal kell óvni: a magzatelhajtás is, a csecsemőgyilkosság is förtelmes bűntett. Az ember szexuális természete és az emberi nemző képesség azonban csodálatosan magasabb rendű, mint az, ami az élet alacsonyabb szintjein található. Ezért nagy tisztelettel kell illetni a szerelmi élet emberhez méltó gyakorlatát. Amikor azonban a hitvesi szerelmet az élet felelősségteljes továbbadásával kell összehangolni, a szerelmi élet cselekedeteinek erkölcsi jellege nemcsak az őszinte szándéktól és az indítékok értékelésétől függ, hanem a személy és a cselekedet természetéből levezetett olyan ismérveknek kell meghatározniok, amelyek az igazi szeretet összefüggésében szemlélik a kölcsönös önátadás és az emberi nemzés együttes értelmét. Ez viszont csak akkor lehetséges, ha a hitvesek becsületes lélekkel ápolják a hitvesi tisztaság erényét.

Ha az Egyház gyermekei ezekre az alapelvekre támaszkodnak, akkor a nemzés szabályozását illetően nem léphetnek azokra az utakra, amelyeket az Egyházi Tanító Hivatal az isteni törvény kifejtése során helytelenít.

---

(14) Vö.: XI. PIUSZ, *Casti Connubii*, enciklika, AAS 22 (1930) 559, 561. old., DENZ. 2239-2241 (3716-3718); XII. PIUSZ, *Az olasz szülésznő-szövetség gyüléséhez intézett beszéd*, 1951. okt. 29., AAS 43 (1951) 835-854. old.; VI. PÁL, *A Biboros Atyákhoz intézett beszéd*, 1964. junius 23., AAS 56 (1964) 581-589. old. Néhány másfajta és elmélyültebb kutatást igénylő kérdést a Pápa parancsára a népesedés, a család és a születés kérdéseinek tanulmányozására alakult Bizottságnak adtak át. Ennek munkája végeztével a döntést a Pápa hozza meg. Mivel ez a Tanító Hivatal tanítása, a Szent Zsinat nem szándékszik konkrét megoldásokat javasolni.

Legyen mindenki meggyőződve arról, hogy az emberi életet és továbbszármaztatásának feladatát nem lehet csupán e szűk világ szempontjaira korlátozni, rajtuk lemérni, és belőlük megérteni, hanem mindíg ki kell tekinteni az ember örök rendeltetése felé.

52. Legyen mindenkinek szívügye a házasság és a család.

A család bizonyos értelemben a gazdagabb emberség iskolája. Hogy azonban életét és rendeltetését teljesen betölthesse, arra van szükség, hogy a házasfelek jószándékkal tárják fel egymásnak lelküket, közösen alakítsák ki terveiket, s készségesen együttműködjenek gyermekeik nevelésében. Az atya tevékeny jelenléte nagy hasznára válik a nevelésnek; az anya számára is biztosítani kell azonban, hogy elláthassa a háztartás gondját, amire különösen a kisebb gyermekek miatt van szükség. Ez azonban nem akadályozhatja társadalmi felemelkedését. A gyermekeket úgy kell nevelni, hogy érett korba jutván teljes felelősséggel követhessék — esetleg vallási — hivatásukat, s képesek legyenek életmódjukat megválasztani; amennyiben pedig házasságot kötnek, kedvező erkölcsi, társadalmi és gazdasági körülmények között tudjanak családot alapítani. A szülőknek vagy gyámoknak az a kötelességük, hogy a családalapításra nézve hasznos tanácsokkal lássák el a fiatalokat, akik viszont készségesen hallgassanak rájuk. Attól azonban óvakodjanak, hogy a házasság megkötésében vagy az élettárs megválasztásában akár közvetlen, akár közvetett kényszert gyakoroljanak rájuk.

Így a család a társadalom alapja. Különböző nemzedékek élnek benne együtt, s ezek kölcsönös támogatásban részesítik egymást a teljesebb bölcseség megszerzése s a személyi jogoknak a társadalmi élet egyéb követelményeivel való összeegyeztetése érdekében. Ezért a házasság és a család fejlesztéséhez mindazoknak hathatósan hozzá kell járulniok, aki befolyást gyakorolnak a társadalmi közösségekre vagy csoportokra. A közhatalom tartsa szent kötelessé-

gének, hogy elismerje, oltalmazza és támogassa a házasság s a család sajátos jellegét, védelmezze a közerkölcsöket, és hogy egyengesse a családi boldogulás útját. A szülőknek biztosítani kell azt a jogot, hogy gyermekeket hozhassanak a világra, s a család kebelén belül fel is nevelhessék őket. Előrelátó törvényhozással és különféle kezdeményezésekkel védelmet kell nyújtani azoknak is, akik nélkülözik a család melegét, és megfelelő segítséggel enyhíteni kell helyzetükön.

A kereszténveknek — felhasználva az időt (15), s megkülönböztetve a változékonytól azt, ami örök — lelkiismeretesen elő kell segíteniök a házasság s a család érdekeit: mégpedig mind úgy, hogy életükkel tanúságot tesznek, mind úgy, hogy együttműködnek a jószándékú emberekkel. Így elháríthatják majd a nehézségeket, s gondoskodni tudnak az új időkhöz illő családi szükségletekről és előnyökről. E cél eléréséhez nagy segítséget nyújt majd a hívők keresztény érzéke, az emberek helyesen kialakított erkölcsi lelkiismerete, s azok bölcsesége és szakértelme, akik járatosak a szent tudományokban.

A tudósok — főként biológusok, orvosok, szociológusok és pszichológusok — sokat tehetnek a házasságért, a családért s a lelkiismeret békéjéért, ha tudományos ismereteiket összehangolva igyekeznek mind mélyrehatóbban rávilágítani azokra a különféle feltételekre, amelyek kedveznek az emberi nemzés tisztességes szabályozásának.

A papoknak az a feladata, hogy — miután a családi életről kellő kiképzést nyertek, — különféle lelkipásztori eszközök igénybevételével, igehirdetéssel, liturgikus kultusszsal és egyéb lelki segédeszközökkel ápolják a hitvesek házas- és családi életre szóló hivatását. A nehézségek közepette emberséggel és türelemmel bátorítsák őket, s erősítsék meg bennük a szeretetet, hogy valóban fényt sugárzó családokká váljanak.

Az egyes intézmények, elsősorban a családi társulatok,

---

(15) Vö.: Ef. 5, 16; Kol. 4, 5.

igyekezzenek mind tanítással mind tettekkel erősíteni a fiatalokat és a hitveseket, főként a fiatal házasokat, s képezzék ki őket a családi, társadalmi és apostoli életre.

Maguk a hitvesek pedig, akiket az élő Isten tulajdon képmására teremtett, s akiket a személyiség valódi méltóságába iktatott, legyenek egyek érzésvilágukban, gondolkodásmódjukban és a kölcsönös szentségben (16), hogy Krisztusnak, az élet ősforrásának (17) nyomába lépve, hivatásuk örömeiben és áldozataiban hűséges szeretetükkel annak a szeretetnek misztériumáról tehessenek tanúságot, amelyet az Úr nyilatkoztatott ki a világnak halála és feltámadása által (18).

(16) Vö.: *Sacramentarium Gregorianum*, PL 78, 262.
(17) Vö.: Róm. 5, 15 és 18; 6, 5-11; Gal. 2, 20.
(18) Vö.: Ef. 5, 25-27.

II. FEJEZET

A KULTÚRÁLIS FEJLŐDÉS HELYES ELŐSEGÍTÉSE

53. Bevezetés.

Az emberi természetnek az a sajátossága, hogy csak a kultúra, vagyis a természet javainak és értékeinek kimővelése útján juthat el az igazi és teljes emberséghez. Amikor tehát emberi életről van szó, a természet és a kultúra mindannyiszor a legszorosabban összefonódik.

A « kultúra » szó általános értelemben véve mindazt jelenti, aminek segítségével az ember kicsiszolja és kibontakoztatja teste és lelke változatos képességeit; azt, hogy törekszik a földkerekséget a megismerés és munka révén uralma alá hajtani; hogy az erkölcsök és az intézmények tökéletesítésével a társadalmi életet mind a családban, mind a polgári közösségben egyre emberibbé teszi; végül, hogy az idők folyamán alkotásaiban kifejezésre juttatja, továbbadja és megőrzi sokrétű szellemi tapasztalatát és vágyait, hogy sokak, sőt az egész emberiség haladását szolgálja velük.

Ebből az következik, hogy az emberi kultúra szükségképpen magában foglalja a történelmi és a társadalmi szempontot is, és hogy a « kultúra » szó jelentése gyakran szociológiai s etnológiai. Ebben az értelemben beszélünk a kultúrák sokféleségéről. Más és más életstílus és értékrangsor származik ugyanis abból, hogy a dolgokat különféle módon használják fel, hogy különbözőképpen dolgoznak és fejezik ki magukat, gyakorolják vallásukat és alakítják ki erkölcseiket, hogy különféle törvényeket és jogi intézményeket hoznak létre, hogy másként gazdagítják a tudományokat s a szépművészeteket. Így a hagyományként átadott szokásokból képződik minden emberi közösség sajátos

öröksége. Sőt, íly módon meghatározott történelmi környezet létesül, amelybe mindenki bele van ágyazva, legyen bármelyik nép vagy korszak gyermeke, s belőle meríti a civilizáció továbbfejlesztését lehetővé tévő értékeket.

1. SZAKASZ. A KULTÚRA HELYZETE A MODERN VILÁGBAN

54. Új életstílusok.

A modern ember életkörülményei szociális és kultúrális szempontból mélységesen megváltoztak, úgyhogy az emberi történelem új korszakáról lehet beszélni (1). Következőleg új utak nyílnak a kultúra tökéletesítésére és szélesebbkörű elterjesztésére. Ezt a helyzetet a természet-, a humán és a társadalomtudományok hatalmas növekedése, a technikai eljárások tökéletesedése s az emberi érintkezést biztosító eszközök kifejlesztése és helyes megszervezése készítette elő. A jelenlegi kultúrát ezért különleges vonások jellemzik: az exaktnak nevezett tudományok a legfelső fokra fejlesztik a kritikus ítélőképességet; a legújabb lélektani kutatások feltárják az emberi aktivitás mélyebb rétegeit; a történettudományok annak a szemléletnek adnak tápot, amely a világot változásában és fejlődésében figyeli; egyre egyöntetűbbé válik az életmód, egységesülnek a szokások; az iparosodás, a városiasodás és egyéb, a közösségi életnek kedvező okok új kultúrális formákat teremtenek (tömegkultúra), amelyekből új gondolkodás és cselekvésmód, s a szabadidő felhasználásának új módja születik; ugyanakkor az egyes népek és társadalmi csoportok mind gyakoribb érintkezése mindenki számára jobban hozzáférhetővé teszi a kultúra változatos formáinak tárházát, s így már-már születőben van a kultúrának az az egyetemesebb formája, amely annál inkább kifejezi és előbbre viszi majd az emberiség egységét, mennél inkább figyelembe veszi az egyes kultúrák sajátos vonásait.

---

(1) Vö.: *Bevezető fejtegetése,* 4-10 p.

55. Az ember a kultúra megteremtője.

Az egyes társadalmi csoportokban és országokban egyre nagyobb a száma azoknak a férfiaknak és nőknek, akik tudatában vannak, hogy ők közösségük kultúrájának munkásai és megalkotói. Az egész világon növekszik az autonómia, s ezzel együtt a felelősség érzete, ami igen jelentős az emberiség lelki és erkölcsi érettsége szempontjából. Ez még világosabban kirajzolódik akkor, ha szem előtt tartjuk a világ egyesülését s azt a feladatunkat, hogy jobb világot építsünk fel igazságban és igazságosságban. Új humanizmus születésének vagyunk tehát tanúi, amelyben testvérei és történelme iránt érzett felelőssége határozza meg az embert.

56. Nehézségek és feladatok.

Ilyen körülmények között nem lehet csodálni, hogy a kultúrális fejlődésért felelősséget érző ember nagy reményeket táplál, ugyanakkor mégis szorongó lélekkel tekint azokra az ellentmondásokra, amelyeket neki kell feloldania:

Mit kell tenni, hogy a kultúrák sűrűbb érintkezése — aminek az egyes csoportok és népek közötti igazi és gyümölcsöző párbeszédhez kellene vezetnie, — fel ne forgassa a közösség életét, le ne rombolja az ősök bölcseségét, s ne veszélyeztesse a népek sajátos arculatát?

Hogyan kell kedvezően fogadni az új kultúra dinamizmusát és terjeszkedését anélkül, hogy kivesznék az élő hűség a hagyományok iránt? Ez különösképpen ott sürget, ahol a természettudományok és a technika nagymérvű haladásából születő kultúrát a más-más hagyományú, de klasszikus műveltségből táplálkozó szellemiséggel kell összhangba hozni.

Hogyan lehet összeegyeztetni a szaktudományok gyors és egyre növekvő elaprózódását a szintézis kialakításának szükségletével, és hogyan lehet megőrizni az emberben a

bölcseségre vezető szemlélődés és csodálkozás képességét?

Mit kell tenni azért, hogy a világon mindenki részesedhessék a kultúra javaiban, ugyanakkor, amikor az elit műveltsége mind kifinomultabbá és bonyolultabbá válik?

Hogyan kell végül a kultúra magának követelt autonómiáját törvényesnek elismerni anélkül, hogy az pusztán evilági humanizmusba, sőt vallásellenességbe torkollnék?

Az emberi kultúrának a feszülő ellentétek között ma mégis úgy kell fejlődnie, hogy harmonikusan bontakoztassa ki a teljes emberi személyiséget, és hogy segítse betölteni azokat a feladatokat, amelyekre a testvéri egységgé váló emberi családban mindenki, de különösképpen a keresztények kaptak hivatást.

2. SZAKASZ. A KULTÚRA HELYES FEJLESZTÉSÉNEK NÉHÁNY ALAPELVE

57. Hit és kultúra.

A mennyei ország felé zarándokló keresztényeknek azt kell keresniök, arra kell figyelniök, ami odafenn van (2); ez nem csökkenti, sőt inkább növeli ama feladatuk jelentőségét, amelynek értelmében mindenkivel együtt kell működniök az emberibb világ felépítésében. A keresztény hit misztériuma bizony felbecsülhetetlen segítséget nyújt e feladat teljesítéséhez, de különösképpen ahhoz, hogy felfedezhessék teljes értelmét annak a tevékenységnek, amely a kultúrának elsőrangú helyet biztosít a teljes emberi hivatás keretén belül.

Mert amikor az ember akár keze munkájával, akár a technika igénybevételével megműveli a földet, hogy az gyümölcsöt hozzon és méltó lakóhelyévé váljék az egyetemes emberi családnak, és amikor tudatosan szerepet vállal a társadalmi csoportok életében, akkor Istennek a föld leigázására és a teremtés tökéletesítésére vonatkozó, az idők

---

(2) Vö.: Kol. 3, 1-2.

kezdetén kinyilvánított szándékát (3) hajtja végre, de közben önnönmagát is kiműveli. Egyidejűleg Krisztus nagy parancsolatának is engedelmeskedik, hogy adja oda magát testvérei szolgálatára.

Amikor továbbá az ember a különféle bölcseleti, történelmi, matematikai és természettudományokkal foglalkozik, vagy művészi tevékenységet folytat, nagy mértékben elősegítheti, hogy az emberi család felemelkedjék az igaz, a jó és a szép magasztos szempontjaihoz, az egyetemes érvényű értékítéletekhez, aminek következtében fényesebben ragyog majd fel benne az a csodálatos Bölcseség, aki öröktől fogva együtt volt Istennel, mindent vele együtt rendezett el, játszadozva a földkerekségen, gyönyörűségét lelve abban, hogy együtt van az emberek fiaival (4).

Ha az emberi lélek így felszabadul a dolgok szolgaságából, akadálytalanabbul emelkedhetik fel a Teremtő imádatára és szemléletére. A kegyelem ösztönzése készségessé teszi Isten Igéjének elismerésére is, aki — mielőtt testté lett volna, hogy mindeneket üdvözítsen s magában mint főben egyesítsen — már « a világban volt » mint « az igazi világosság, amely minden embert megvilágosít » (Jn. 1, 9-10) (5).

Nem fér kétség ahhoz, hogy a saját módszereivel a dolgok legmélyebb gyökeréig lehatolni képes technika és tudomány jelenlegi haladása egy bizonyos fenomenizmusnak és agnoszticizmusnak adhat tápot, mégpedig abban az esetben, ha a tudományok kutató módszerét méltánytalanul a teljes igazság felderítéséhez vezető legfőbb szabály gyanánt fogják fel. Fennáll az a veszély is, hogy az ember a mai találmányokban túlságosan bizakodva azt gondolja, elégséges önmagának, s nem keresi többé, ami fölötte áll.

---

(3) Vö.: Gen. 1, 28.

(4) Vö.: Péld. 8, 30-31.

(5) Vö.: SZENT IRENAEUS, *Adversus Haereses*, III. 11, 8.: Sagnard kiad. 200. old.; vö.: uo. 16, 6., 290-292 old.; 21, 10-22., 370-372. old.; 22,3., 378. old.; stb.

E hátrányok azonban nem folynak szükségszerűen a mai kultúrából, és így nem kísérthetnek arra, hogy lekicsinyeljük pozitív értékeit. Vagyis: a tudományos hajlamot és az exakt hűséget az igazság iránt a kutatás folyamán; a munkaközösségekben való együttműködés szükséges voltát; a nemzetközi szolidaritás érzését; azt a felelősségtudatot, amely a szakembereket tölti el a segítségre és védelemre szoruló emberek iránt; azt az akaratot, amely mindenki, de főként azok számára óhajt kedvező életkörülményeket teremteni, akik meg vannak fosztva a felelős tevékenység lehetőségétől, vagy akik kultúrális nyomorban sínylődnek. Ezek az értékek az evangéliumi üzenet befogadásának előkészületét képzhetik, amit isteni szeretettel az formálhat át, aki üdvözíteni jött a világot.

58. A krisztusi Evangélium és a kultúra sokrétű kapcsolata.

Az üdvösség üzenete és az emberi kultúra között sokrétű a kapcsolat. Isten ugyanis az egyes korok sajátos kultúrájának nyelvén közölte kinyilatkoztatását népével, mígnem testet öltött Fiában teljesen feltárta magát.

Az Egyház a múló idő változó körülményei között élve szintén igénybe vette a kultúrák termékeit, hogy Krisztus üzenetét az igehirdetés útján minden néphez eljuttathassa és megmagyarázhassa, hogy tanulmányozhassa és mélyebben megérthesse, s mind tökéletesebben kifejezhesse a liturgikus cselekményekben és a hívek változatos összetételű közösségének életén keresztül.

Ugyanakkor viszont a minden kor és minden ország összes népeihez küldetett Egyház egyetlen fajhoz vagy néphez, egyetlen részleges életmódhoz, egyetlen régi vagy új szokáshoz sem kötődik hozzá kizárólagosan és elválaszthatatlanul. Hagyományaihoz ragaszkodva és egyetemes küldetése tudatában közösségre tud lépni a különféle kultúrális formákkal, s ez mind az Egyháznak, mind a kultúráknak gazdagodást jelent. Krisztus Evangeliuma folytonosan megújítja a bukott ember életét és kultúráját, leküzdi

és elhárítja a bűn állandóan fenyegető csábításából eredő tévedést és rosszat. Szüntelenül tisztogatja és emelkedettebbé teszi a népek erkölcseit. Földöntúli gazdagsággal mintegy belülről termékenyíti, erősíti, tetőzi be és újítja meg Krisztusban (6) a népek és korok lelki értékeit. Az Egyház így sajátos hivatása teljesítésével (7) is támogatja és előbbre viszi a kultúrát és a civilizációt, tevékenységével pedig, többek között a liturgiával, belső szabadságra neveli az embert.

59. A kulturális értékek összehangolásának szempontjai.

Az Egyház az említett szempontok alapján arra emlékeztet mindenkit, hogy a kultúrának a teljes emberi személyiség kibontakozására, a közösség és az egész emberi társadalom javára kell irányulnia. A szellemet azért úgy kell kiművelni, hogy növekedjék a csodálkozás, az elmélyedés, a szemlélődés, a személyes ítéletalkotás képessége, a vallási, erkölcsi s társadalmi érzék.

Mivel a kultúra közvetlen folyománya az ember értelmes és társas természetének, szüntelenül igény tart a törvényes szabadságra, hogy kibontakozhassék, és saját elvei szerint cselekedhessék. Joggal követel tehát nagyrabecsülést és joggal örvend bizonyos sérthetetlenségnek, feltéve, hogy a közjó határai között marad, s tiszteletben tartja mind a személy, mind pedig a részleges s az egyetemes közösség jogait.

A Szent Zsinat, az I. Vatikáni Zsinat tanítását feleleventve, kinyilvánítja, hogy «két — egymástól különböző — megismerési rend létezik», azaz a hité és az értelemé; továbbá, hogy az Egyház nem emel kifogást az ellen, hogy «az emberi művészetek és tudományok területükön tulajdon elveiket és módszereiket alkalmazzák»; így «e jogos szabadságot elismerve» azt állítja, hogy a kultúra, de fő-

---

(6) Vö.: Ef. 1, 10.

(7) Vö.: XI. PIUSZ szavai P. M. D. Roland-Gosselinhez: *Semaines sociales de France,* Versailles, 1936, 461-462. old.

ként a tudomány törvényes autonómiával rendelkezik (8).

Mindez azt is megköveteli, hogy az ember az erkölcsi rendet és a közösség érdekét tiszteletben tartva szabadon kutathassa az igazságot, szabadon kinyilváníthassa és terjeszthesse véleményét, akármelyik mesterséget űzhesse; s végül, hogy az igazsághoz hű tájékoztatást kapjon a közérdekű eseményekről (9).

A közhatalomnak nem az a dolga, hogy megszabja a kulturális formák sajátos arculatát, hanem az, hogy megteremtse a föltételeket, és megadja a segítséget, hogy a kulturális élet — még a nemzeti kisebbségek számára is (10) — közkinccsé váljék. Ezért mindenképpen meg kell akadályozni, hogy a kultúra saját céljától eltérítve a politikai és a gazdasági hatalom szolgálatába kényszerüljön.

3. SZAKASZ. A KERESZTÉNYEK FONTOS FELADATAI KULTÚRÁLIS TÉREN

60. A kultúrához való általános jog elismerése és foganatosítása.

Manapság megvan a lehetőség arra, hogy a legtöbb ember felszabaduljon a tudatlanság nyomorúságából. Ezért a legkorszerűbb, s igazán illő feladat az a mind gazdasági és politikai, mind nemzeti és nemzetközi téren kifejtett erőteljes együttműködés olyan határozatok hozatala érdekében, amelyek elismerik, hogy az egész földön és — tekintet nélkül fajra, nemre, nemzetiségre, vallásra vagy társadalmi helyezetre — mindenkinek joga van a civilizációra

---

(8) I. VATIKÁNI ZSINAT, *A katolikus hitről,* Dogmatikai konstitució, IV. Fej., DENZ. 1795, 1799, (3015, 3019). Vö.: XI. PIUSZ, *Quadragesimo anno,* enciklika, AAS 23 (1931) 190. old.

(9) Vö.: XXIII. JÁNOS, *Pacem in terris,* enciklika, AAS 55 (1963), 260. old.

(10) Vö.: XXIII. JÁNOS, *Pacem in terris,* enciklika, AAS 55 (1963) 283. old.; XII. PIUSZ, *Karácsonyi rádióbeszéd,* 1941. dec. 24. AAS 34 (1942) 16-17. old.

és a kultúrára, s amelyek e jogot a gyakorlatba is átültetik. Ezért gondoskodni kell arról, hogy a kultúra javaihoz, elsősorban az alapvető kulturális elemekhez — kielégítő mértékben mindenki hozzáférhessen, és ne fordulhasson elő, hogy írástudatlanság vagy a felelős cselekvőkészség hiánya akadályoz meg sokakat a közjóra irányuló igazi emberi együttműködésben.

Arra kell tehát törekedni, hogy a rátermettek magasabbrendű tanulmányokat folytathassanak, mégpedig úgy, hogy aztán lehetőleg fel is elmelkedhessenek a képességeiknek és szerzett szaktudásuknak megfelelő feladatokra, tisztségekre és szolgálatokra (11). Így mindenki és az egyes népek bármelyik társadalmi csoportja kibontakoztathatja majd tehetségével és hagyományaival összhangban álló kulturális életét.

Azon is kitartóan kell dolgozni, hogy mindenkiben tudatosodjék a kultúrához való jog, s a művelődés és a mások segítésének kötelezettsége is. Helyenként azonban olyan élet- és munkakörülmények uralkodnak, amelyek lehetetlenné teszik a kulturális törekvéseket. Ez főként a földművesek és a munkások esetében érvényes. Számukra olyan munkafeltételeket kell biztosítani, amelyek nem akadályozzák, hanem egyesen serkentik kulturálódásukat. A nők már csaknem minden kulturális területen otthon vannak. Kívánatos tehát, hogy teljesen átvehessék a természetüknek megfelelő szerepeket. Mindenki köteles elismerni és támogatni a nők sajátos és szükségszerű részvételét a kulturális életben.

61. Egyetemes kultúrára nevelés.

Manapság sokkal nehezebb az egyes tudományágakat és művészeteket szintézisbe olvasztani, mint korábban bármikor. A kultúrát alkotó elemek tömegének és változatossá-

---

(11) Vö.: XXIII JÁNOS, *Pacem in terris*, enciklika, AAS 55 (1963) 260. old.

gának növekedésével azonos mértékben csökken az egyes emberben az a képesség, hogy felfogja és összeillessze az elemeket. Így lassankint kivész az « univerzális képzettségű ember ». Továbbra is fennáll viszont az a kötelesség, hogy mindenki megőrizze személyisége teljét, amelyben az értelem, az akarat, a lelkiismeret és a testvériség értékei játsszák az uralkodó szerepet. Ezek az értékek a Teremtő Istenben lelik alapjukat, s csodálatos módon Krisztus emelte fel és gyógyította meg őket.

Elsősorban a család e nevelés anyja és dajkája. A családban szeretettel felkarolt gyermek sokkal könnyebben sajátítja el a helyes értékrendet, hiszen az emberi kultúra kipróbált formái ott természetes módon ömlenek bele a fejlődő fiatal lélekbe.

A modern társadalomban sok hasznos segédeszköz áll a nevelés rendelkezésére: elsősorban a megnövekedett könyvforgalom és a kultúrális és társadalmi érintkezés új formáiban. Mindezek az egyetemes kultúra útját egyengetik. A munkaidő fokozatos csökkenése is előnyökkel jár a legtöbb ember számára. Okosan fel kell tehát használni a szabadidőt szellemi és lelki kikapcsolódásra, s a testi egészség erősítésére. Ezt szolgálja a kedvenc tevékenység és a spontán tanulmányok; az utazás ismeretlen vidékekre (turizmus), ami egyrészt kicsiszolja a szellemet, másrészt az új ismeretségek révén kölcsönös gazdagodást eredményez; továbbá a testgyakorlat s a sportesemények, amelyek elősegítik a lelki egyensúly egyéni és közösségi megőrzését, s testvéri viszonyt létesítenek minden rendű és rangú, nemzetiségű és fajú ember között. A keresztény hívők tehát vegyenek részt e korunk sajátosságait képező kollektív kulturális eseményekben, hogy emberi és keresztény szellemmel itathassák át őket.

Ezek az előnyös dolgok azonban csak akkor valósíthatják meg az ember átfogó kulturális nevelését, ha ugyanakkor azzal a mélyértelmű kérdéssel is törődünk, mi a kultúra és a tudomány értelme az ember számára.

62. A keresztény nevelés és a kultúra összhangja.

Az Egyház ugyan jelentősen hozzájárult a kultúra fejlődéséhez, a tapasztalat mégis arról tanúskodik, hogy a kultúra s a kereszténység összehangolása esedékes okok miatt nem megy végbe zökkenők nélkül.

A hitélet e nehézségeknek nem vallja szükségképpen kárát, ellenkezőleg, az értelmet a hit pontosabb és mélyebb megértésére ihlethetik. A természettudományok, a történelem és a bölcselet újabb kutatásai és eredményei ugyanis új meg új kérdéseket vetnek fel, amelyek a gyakorlati életre is kihatnak, és a teológusoktól is újabb kutatásokat követelnek. A teológusokkal szemben továbbá az a követelmény is fennáll, hogy a teológiai tudomány sajátos módszereit és igényeit szem előtt tartva állandóan keressék, hogyan lehet a tanokat egyre célszerűbb módon közölni kortársaikkal. Mert más dolog a hitletétemény, azaz a hitigazságok, s ismét más hirdetésük, bár az értelem és a jelentés azonos marad (12). A lelkipásztori tevékenység során nemcsak a teológiai alapelveket kell elismerni és alkalmazni, hanem a profán tudományok, főként a lélektan s a szociológia eredményeit is, hogy így a híveket érettebb és tisztább hitéletre kalauzolhassák.

A maga módján az irodalom és a művészet is igen jelentős az Egyház számára. Ezek arra törekszenek, hogy kifejezésre juttassák az ember sajátos természetét, problémáit, s azokat a tapasztalatokat, amiket az önismeretre és a világ megismerésére, önmaga s a világ tökéletesítésére tett kísérletei során szerzett; továbbá arra, hogy felfedjék, milyen helyet foglal el a világegyetemben s a történelemben, s hogy világosságot derítsenek az ember nyomorúságára, örömeire, szükségleteire és képességeire, és felvázolják a boldogabb emberi sorsot. Így az egyes korok és vidékek sajátos adottságai szerint számtalan formában kifejeződő emberi életet is fel tudják emelni.

---

(12) Vö.: XXIII. JÁNOS, *Zsinati megnyitó beszéd*, 1962. okt. 11., AAS 54 (1962) 792 old.

Azon kell tehát munkálkodni, hogy a művészek megérezzék, az Egyház elismeri tevékenységüket, és hogy — józan szabadságot élvezve — barátságosabb kapcsolatokat alakítsanak ki a keresztény közösséggel. Az Egyháznak el kell ismernie azokat az új művészeti irányzatokat is, amelyek fenntartva nemzeti és helyi jellegüket, alkalmazkodnak kortársaink izléséhez. Ha pedig korszerű kifejezésmódjukkal és a liturgia igényeihez alkalmazkodva Istenhez emelik a lelket, még a szentélyben is helyet foglalhatnak (13).

Ilyenformán Isten ismerete kézzelfoghatóbbá, az Evangélium tanítása pedig áttekinthetőbbé válik az emberi elme számára, s úgy tűnik, hogy jól beleillik életkörülményeik közé.

A hívek tehát éljenek szoros egységben korunk emberével s igyekezzenek tökéletesen megérteni a kultúrában kifejezésre jutó gondolkodás- és érzésmódjukat. Az új tudományok és tanok, sőt a legújabb felfedezések által nyújtott ismereteket kössék egybe a keresztény erkölcsökkel és tanítással, hogy vallásosságuk és erkölcsösségük lépést tartson a tudomány és a technika mindennapos fejlődésével, s így képesek legyenek hiteles keresztény érzékkel elbírálni és értelmezni a dolgokat.

Akik a Szemináriumokban és a Tudományegyetemeken teológiai tudományokkal foglalkoznak, igyekezzenek erőiket és elképzeléseiket összpontosítva együttműködni a többi tudományok kíválóságaival is. A teológiai kutatás irányuljon a kinyilatkoztatott igazság mélyebb megértésére, de ne szakadjon el korától, mert csak így nyújthat segítséget az egyes tudományok kíváló művelőinek abban, hogy a hit teljesebb ismeretére jussanak. Ez az együttműködés a szent szolgálatban tevékenykedők kiképzésének is nagy hasznára válik, mert az Egyház Istenről, emberről és a világról szóló tanítását korszerűbben tudják kortársaiknak előadni, akik

---

(13) Vö.: *Sacrosanctum Concilium*, Konstitúció a Szent Liturgiáról, 123. p., AAS 56 (1964) 131. old.; VI. PÁL, *A római művészekhez intézett beszéd*, 1964. május 7., AAS 56 (1964) 439-442. old.

viszont készségesebben fogadják majd be az igét (13). Az is kívánatos azonban, hogy sok világi nyerjen elégséges kiképzést a szent tudományokban, s többen hivatásszerűen is műveljék s mélyítsék azokat. Hogy pedig feladatukat teljesíthessék, a hívek gondolat- s a kellő alázattal történő véleménynyilvánítási szabadságát mindazokban a kérdésekben el kell ismerni, amelyekben szakértők (15).

(14) Vö.: II. VATIKÁNI ZSINAT, *Optatam totius*, Határozat a papi rendről, és *Gravissimum educationis*, Határozat a keresztény nevelésről.

(15) Vö.: *Lumen gentium*, Dogmatikai Konstitució az Egyházról, IV. Fej. 37. p., AAS 57 (1965) 42-43. old.

III. FEJEZET

A GAZDASÁGI-TÁRSADALMI ÉLET

63. A gazdasági élet néhány vonása.

Az emberi személy méltóságát, hivatását s a társadalom javát a gazdasági élet folyamán is tiszteletben kell tartani, és érvényre kell juttatni, mert az egész társadalmi-gazdasági élet megteremtője, középpontja és végső célja az ember.

Mint ahogy a társadalmi élet egyéb területeit, a modern gazdaságot is az ember növekvő uralma a természet fölött, az egyedek, csoportok és népek sűrűsödő és behatóbbá váló kapcsolatai s kölcsönös függő viszonyai, valamint a politikai hatalom gyakori beavatkozása jellemzi. Ugyanakkor a termelési módok, a javak és szolgáltatások cseréjének fejlődése a gazdaságot olyan alkalmas eszközzé alakította, amely jobban ki tudja elégíteni az emberi család megnövekedett szükségleteit.

Vannak azonban nyugtalanító tünetek is. Úgy látszik, hogy — elsősorban a gazdaságilag fejlett országokban — sokakat annyira hatalmukba kerítettek a gazdasági szempontok, hogy szinte egész személyes és társadalmi életüket ez a szellem hatja át; mégpedig mind a kollektív gazdasági berendezkedésű országokban, mind a többiekben. Akkor, amikor a gazdasági élet fejlődése észszerűen és emberségesen irányítva és szervezve képes volna enyhíteni a társadalmi egyenlőtlenségeket, gyakran inkább elmérgesíti őket, sőt a helyzet odáig fajul, hogy helyenként rosszabbodik a gyengébbek társadalmi helyzete, és lenézik a szegényeket. Egyfelől hatalmas tömegek nélkülözik az elemi szükségleteket, mások viszont — még a kevésbbé fejlett országokban is — dúskálnak s elfecsérlik javaikat. Egymás mellett él a fényűzés és a nyomor. Egyesek kezében jelentős hatalom

összpontosul, mások viszont csaknem teljesen nélkülözik a személyes kezdeményezés és felelősség lehetőségét, sőt élet- és munkakörülményeik gyakran nem is emberhez méltók.

Hasonló gazdasági és társadalmi egyensúlyi zavarok mutatkoznak a mezőgazdaság, az ipar és a szolgáltatások, s ugyanannak az országnak különböző vidékei között is. Egyre súlyosabb a feszültség a gazdaságilag fejlett országok és a többi között, ami még a világbékét is veszélybe sodorhatja.

Ezek az egyenlőtlenségek napról napra élénkebb visszhangra találnak kortársaink lelkében. Arról is meg vannak győződve, hogy a mai világ rendelkezésére álló bőséges technikai és gazdasági eszközök orvosolhatják, s orvosolniok is kell ezt az áldatlan állapotot. Ez viszont számos gazdasági reformot, továbbá a gondolkodásmód és a magatartás megváltoztatását tételezi fel. Az Egyház azzal járul hozzá ehhez, hogy az Evangélium fénye segítségével a századok folyamán felszínre hozta mind az egyéni és társadalmi, mind a nemzetközi igazságosság és egyenlőség józan ész diktálta alapelveit. A legutóbbi időkben fokozottan is megtette ezt. Számot vetve korunk fejleményeivel, a Szent Zsinat meg akarja szilárdítani ezeket az alapelveket, és — különös tekintettel a gazdasági fejlődés igényeire — némi eligazítást óhajt adni (1).

1. SZAKASZ. A GAZDASÁGI FEJLŐDÉS.

64. A gazdasági fejlődés az ember szolgálatában.

Manapság sokkal több joggal irányozzák elő a mezőgazdasági és az ipari termékek, valamint a szolgáltatások növelését, mint valaha, mert így gondoskodnak a szaporodó népességről s így tesznek eleget az emberiség növekvő

(1) Vö.: XII. PIUSZ, 1952. március 23-án elmondott *Beszéd*, AAS 44 (1952) 273. old.; XXIII. JÁNOS, *Az Olasz Katolikus Dolgozók Szövetségéhez intézett beszéd*, 1959, május 1, AAS 51 (1959) 358. old.

igényeinek. Ennélfogva bátorítani kell a technikai fejlődést, az újító szellemet, az új dolgokba belefogó s a régieket kiszélesítő vállalkozó kedvet, a termelési módszerek korszerűsítését, a termelés minden résztvevőjének erőfeszítéseit, egyszóval mindazt, ami a fejlődést elősegítheti. E termelés alapvető célja azonban nem a termékek puszta felhalmozása, nem a haszon vagy az uralom, hanem az ember szolgálata, mégpedig a teljes emberé, figyelemmel anyagi szükségletei értékrendjére és szellemi, erkölcsi, lelki és vallási élete igényeire; vagyis minden emberé és embercsoporté, bármelyik fajtához vagy égtájhoz tartozzék is. Így a gazdasági tevékenységet önnön módszerei és törvényei szerint, de az erkölcsi rend (2) keretén belül kell gyakorolni, hogy beteljesedjék Istennek az emberre vonatkozó terve (3).

65. Ellenőrzött gazdasági fejlődés.

A gazdasági fejlődésnek az ember ellenőrzése alatt kell maradnia: nem szabad tehát kiszogáltatni sem néhány embert, vagy túlságosan nagy hatalmú gazdasági csoport, sem a politikai közösség, vagy néhány erősebb ország önkényének. Ellenkezőleg az a kívánatos, hogy mennél több mindenféle rendű és rangú ember — vagy ha nemzetközi kapcsolatokról van szó, minden nép — tevékenyen vegyen részt irányításában. Az is kívánatos továbbá, hogy az egyének és szabad társulásaik spontán kezdeményezései összhangban legyenek a közhatalom törekvéseivel, és hogy ezek kellően és szorosan igazodjanak egymáshoz.

A növekedést nem szabad ráhagyni kizárólag az egyéni gazdasági tevékenység mechanizmusára, de az egyedüli

(2) Vö.: XI. PIUSZ, *Quadragesimo anno*, enciklika, AAS 23 (1931) 190. old. és köv.; XII. PIUSZ, 1952. március 23-án elmondott *Beszéd*, AAS 44 (1952) 276. old. és köv; XXIII. JÁNOS, *Mater et Magistra*, enciklika, AAS 53 (1961) 450. old.; II. VATIKÁNI ZSINAT, *Inter mirifica*, határozat, I. Fej. 6. p., AAS 56 (1964) 147. old.

(3) Vö.: Mt. 16, 26; Lk. 16, 1-31; Kol. 3, 17.

közhatalomra sem. Ezért tévedésnek kell bélyegezni mindazokat az elméleteket, amelyek egyrészt a tévesen felfogott szabadság örve alatt ellene szegülnek a szükséges reformoknak, másrészt a kollektív termelés megszervezését előbbre helyezik az egyének és csoportok alapvető jogainál (4).

A polgárok ne feledjék, joguk és kötelességük, — s ezt a közhatalomnak is el kell ismernie, — hogy lehetőségeikhez mérten hozzájáruljanak közösségük igazi haladásához. A gazdaságilag kevésbé fejlett országokban minden anyagi eszközt sürgősen mozgósítani kell. Ezért súlyos kárt okoznak a közjónak, akik kihasználatlanul hagyják erőforrásaikat, vagy megfosztják közösségüket attól az anyagi és szellemi segítségtől, amire az rászorul. Ez azonban nem érinti a kivándorlás jogát.

66. A mérhetetlen gazdasági-társadalmi különbségek megszüntetése.

Az igazságosság és az egyenlőség igényei elszánt erőfeszítéseket követelnek, hogy a személyi jogok s a népek sajátos jellemvonásainak sérelme nélkül mielőbb megszűnjenek azok az óriási, gyakran még tovább növekvő gazdasági egyenlőtlenségek, amelyek egyéni és társadalmi megkülönböztetést vonnak maguk után. Hasonlóképpen sokhelyütt — különös tekintettel a mezőgazdasági termékek előállítási és értékesítési nehézségeire — segítséget kell nyújtani a földműveseknek, hogy fokozhassák a termelést, értékesíthessék termékeiket, bevezethessék a szükségessé vált fejlettebb és újabb eljárásokat, és hogy megkaphassák az egyenlő ellenértéket. Máskülönben — mint ahogy az na-

---

(4) Vö.: XIII. LEÓ, *Libertas praestantissimum*, enciklika, ASS 20 (1887-1888) 597. old. és köv; XI. PIUSZ, *Quadragesimo anno*, enciklika, AAS 23 (1931); Aa., *Divini Redemptoris*, enciklika, AAS 39 (1937) 65. old. és köv; XII. PIUSZ, *Karácsonyi Szózat*, 1941, AAS 34 (1942) 10. old. és köv; XXIII. JÁNOS, *Mater et Magistra*, enciklika, AAS 53 (1961) 401-464. old.

gyon is gyakran megesik — másodrendű állampolgárok maradnak. A földművesek viszont, főként a fiatalok, foglalkozzanak szorgalmasan mesterségük szakmai tökéletesítésével, mert enélkül nem fejlődhetik a földművelés (5).

Az igazságosság s az egyenlőség azt is megkívánja, hogy úgy szabályozzák a fejlődő gazdaságokhoz szükséges mobilitást, hogy ne váljék bizonytalanná és ingataggá az emberek és családjuk élete. A munka- és bérfeltételek tekintetében gondosan ki kell küszöbölni mindenféle megkülönböztetést az idegen nemzetiségű vagy más vidékről származó munkásokkal szemben, akik elősegítik a nép vagy a tartomány gazdasági emelkedését. Nem puszta termelőeszköz gyanánt, hanem emberi személyként kell őket mindenkinek, főként a közhatalomnak kezelnie; segítségükre kell lenni abban, hogy magukhoz vehessék családjukat, illő lakhelyhez juthassanak, és támogatni kell a befogadó nép vagy ország társadalmi életébe történő beleilleszkedésüket. Lehetőleg azonban saját országukban kell munkaalkalmakat létesíteni.

A mai átmeneti gazdaságban s az ipari társadalom újabb formái között — amelyekben például növekszik az automatizálás — gondoskodni kell arról, hogy mindenki számára elégséges és megfelelő munkaalkalom, s egyben arányos technikai és szakmai képzési lehetőség álljon rendelkezésre. A megélhetés lehetőségét s az emberi méltóságot különösképpen azok számára kell szavatolni, akik betegség vagy az öregkor miatt súlyosabb helyzetben vannak.

2. SZAKASZ. A GAZDASÁGI-TÁRSADALMI ÉLET NÉHÁNY ÁLTALÁNOS ALAPELVE.

67. Munka, munkafeltételek és szabadidő.

A javak létrehozása és átalakítása, vagy a szolgáltatások nyújtása során végzett munka fölébe magasodik a gazda-

(5) A földművelés problémáját illetően vö. főként XXIII. JÁNOS, *Mater et Magistra*, enciklika, AAS 53 (1961) 341. old. és köv.

sági élet többi elemeinek, hiszen azok csupán eszközértékkel rendelkeznek.

Ez az akár önállóan vállalt, akár más által irányított munka ugyanis közvetlenül a személy terméke, aki mintegy rányomja bélyegét a természet dolgaira, s aláveti azokat akaratának. Az ember általában munkájával tartja fenn a maga és családja életét, munkája révén társul testvéreivel és szolgálja őket, ezzel gyakorolhatja az igazi szeretetet, sőt az isteni teremtés tökéletesítésének is munkatársává válhat. Azt is valljuk, hogy az ember az Istennek felajánlott munkával belekapcsolódik Jézus Krisztus megváltó művébe, aki Názáretben dolgozva kíváló rangra emelte a munkát. Ebből ered kinek-kinek az a kötelessége, hogy becsületesen dolgozzék, ugyanakkor a munkához való joga is; a társadalomnak viszont az a feladata, hogy a konkrét körülményektől függően elégséges munkaalkalmat biztosítson. Végül pedig, tekintetbe véve a feladat jellegét, termelékenységét, továbbá a vállalkozás helyzetét és a közjót, a munkát úgy kell díjazni, hogy az lehetővé tegye a munkás és családja anyagi, társadalmi, kulturális és szellemi életének megérdemelt kibontakoztatását is (6).

Mivel a gazdasági tevékenység legtöbbnyire munkamegosztás eredménye, gonosz és embertelen dolog azt úgy szabályozni és szervezni, hogy bármelyik dolgozó is kárát vallja. Napjainkban is gyakran előfordul még, hogy a munkások valami módon saját munkájuk rabszolgáivá válnak. Az úgynevezett gazdasági törvények ezt egyáltalán nem igazolják. Az egész termelő folyamatot hozzá kell tehát szabni a személy szükségleteihez és életmódjához, minde-

(6) Vö.: XIII. LEÓ, *Rerum Novarum*, enciklika, ASS 23 (1890-91) 649. és 662. old.; XI. PIUSZ, *Quadragesimo anno*, AAS 23 (1931) 200-201. old.; Ua., *Divini Redemptoris*, enciklika, AAS 29 (1937) 92. old.; XII. PIUSZ, *Karácsonyi rádiószózat*. 1942, AAS 35 (1943) 20. old.; Ua., 1943. június 13-án elmondott *Beszéd*, AAS 35 (1943) 172. old.; Ua., *Rádiószózat a spanyol munkásokhoz*, 1951. március 11., AAS 43 (1951) 215. old.; XXIII. JÁNOS, *Mater et Magistra*, enciklika, AAS 53 (1961), 419. old.

nekelőtt családi életéhez, — ami főként a családanyákra vonatkozik, — s mindíg tekintettel kell lenni a nemre és az életkorra. Ezenfelül azt a lehetőséget is meg kell adni a dolgozóknak, hogy munkájuk során kibontakoztathassák tehetségüket és személyiségüket. Miután pedig e munkába lelkiismeretesen belefektették erejüket és idejüket, legyen mindannyiuknak elégséges pihenő és szabadidejük is a családi, kulturális, társadalmi és vallási élet ápolására. Sőt, legyen alkalmuk olyan erőik és képességeik kifejlesztésére is, amelyek kiművelésére a kenyérkereső munka során alig kínálkozik lehetőség.

68. Részvétel a vállalkozásokban s a gazdaság irányításában. Munkaviszályok.

A gazdasági vállalkozásokban személyek társulnak, vagyis szabad, autonóm, Isten képmására teremtett emberek. Figyelembe véve tehát ki-ki sajátos szerepét, azaz a tulajdonosokét, az alkalmazottakét, a vezetőkét és a munkásokét, megőrizve továbbá az irányítás szükségszerű egységét, elő kell segíteni, hogy kellően körülírt módon mindenki cselekvően kivehesse részét a vállalkozás irányításából (7). Mivel pedig manapság gyakran már nem a vállalkozás szintjén, hanem magasabb fokon, felsőbbrendű intézményekben hozzák meg azokat a gazdasági és társadalmi jellegű döntéseket, amelyektől a dolgozók és gyermekeik sorsa függ, ezekbe a döntésekbe is beleszólást kell biztosítani, mégpedig akár személyesen nekik, akár szabadon választott küldötteiknek.

Alapvető emberi jognak kell tartani azt, hogy a dolgo-

---

(7) Vö.: XXIII. JÁNOS, *Mater et Magistra,* enciklika, AAS 53 (1961) 408, 424, 427 old.; a latin «curatio» — irányítás — szó a *Quadragesimo anno,* enciklika latin szövegéből való, AAS 23 (1931) 199. old. A kérdés fejlődése szempontjából vö. még: XII. PIUSZ, 1950. junius 3-án elmondott *Beszéd,* AAS 42 (1950) 485-488. old.; VI. PÁL, 1964. június 8-án elmondott *Beszéd,* AAS 56 (1964) 578-579. old.

zók szabadon alapíthassanak olyan társulatokat, amelyek valóban képviselik érdekeiket, és amelyek hozzájárulnak a gazdasági rend helyes megszervezéséhez, továbbá, hogy szabadon s a megtorlás veszélye nélkül csatlakozhassanak e tevékenységhez. E szervezett és a fejlődő gazdasági s társadalmi kiképzéshez kapcsolódó részvétel mindenkiben elmélyíti majd a fontosság és a felelősség tudatát. Ez pedig arra vezet, hogy képessége és rátermettsége arányában mindenki részesnek érzi majd magát az egész gazdasági-társadalmi haladás, s az egyetemes közjó munkálása gondjában.

Ha pedig gazdasági-társadalmi összeütközésekre kerül sor, törekedni kell a békés megoldásra. Bár mindenekelőtt a felek őszinte párbeszédének módszeréhez kell folyamodni, a dolgozók jogainak védelméhez és igazságos követeléseik teljesítésének kiharcolásához a jelen helyzetben még a sztrájk is szükséges, noha csak végső esetben felhasználandó segédeszköz. Minél előbb meg kell azonban keresni azokat az utakat, amelyek tárgyaláshoz, s a békéltető párbeszéd fonalának fölvételéhez vezetnek.

69. A földi javak rendeltetése: az egyetemes emberiség.

Isten a földet, s mindent ami hozzá tartozik, minden ember és minden nép használatára szánta, úgyhogy a teremtett javak az igazságosságtól vezérelve és a szeretet kíséretében (8) arányos mértékben csorduljanak mindenkinek. Bármilyenek legyenek is a különböző körülmények között a magántulajdonnak a népek törvényes intézményeihez igazodó formái, mindíg figyelembe kell venni a javaknak ezt az egyetemes rendeltetését. Ezért a földi dolgokat használó embernek a törvényes tulajdonait képező javakat nem csupán sajátjaként, hanem mintegy közösként kell birtokolnia abban az értelemben, hogy azok ne csak a saját, hanem

---

(8) Vö.: XII. PIUSZ, *Sertum laetitiae,* enciklika, AAS 31 (1939) 642. old.; XXIII. JÁNOS, *Konzisztóriumi beszéd,* AAS 52 (1960) 5-11 old.; Ua., *Mater et Magistra,* enciklika, AAS 53 (1961) 411. old.

a mások hasznára is válhassanak (9). Egyébként mindenkit megillet az a jog, hogy birtokolja azokat a javakat, amelyek magának és családjának elégségesek. Így vélekedtek az Egyházatyák és a Doktorok is. Azt tanították, hogy az ember köteles támogatni a szegényeket, mégpedig nem csupán a fölösleges erejéig (10). Aki viszont a végső szükség állapotában van, az föltétlen szükségleteit jogosan elégíti ki más vagyonából (11). Mivel annyian vannak a világban, akiket végső szükség sanyargat, a Szent Zsinat azzal a sürgető kéréssel fordul mindenkihez — egyes emberekhez, hatóságokhoz egyaránt, — hogy visszaemlékezve erre az Atyáktól származó mondásra: « Adj enni az éhhalállal küszködőnek,

---

(9) Vö.: SZENT TAMÁS, *Summa Theol.* II-II, q. 32, a. 5 ad 2; Uo. q. 66, a. 2: vö. kifejtés XIII. LEÓ, *Rerum Novarum,* enciklikájában, ASS 23 (1890-91) 651. old.; vö. még XII. PIUSZ, 1941. június 1-én elmondott *Beszéd,* AAS 33 (1941) 199. old.; Ua., *Karácsonyi rádiószózat,* 1954, AAS 47 (1955) 27. old.

(10) Vö.: SZENT VAZUL, *Hom. in illud Lucae « Destruam horrea mea »,* 2. p., PG 31, 263; LACTANTIUS, *Divinarum Institutionum,* V. könyv, az igazságról, PL. 6. 565 B; SZENT ÁGOSTON, *In Joann. Ev.,* tr. 50, n. 6, PL 35, 1760; Ua., *Enarratio in Ps* CXLVII, 12, PL 37, 1922; NAGY SZENT GERGELY, *Homiliae in Ev.,* hom. 20, 12, PL 76, 1165; Ua., *Regulae Pastoralis liber,* pars III, c. 21, PL 77, 87; SZENT BONAVENTURA, *In III Sent.,* d. 33, dub. 1, (Quaracchi kiad. III, 728); Ua., *In IV Sent.,* d. 15 p. II, a. 2, q. 1, (id. kiad. IV, 371 b); a *fölöslegről* (ms *Assisi Bibl. comun.* 186, ff. 112[a]-113[a]); NAGY SZENT ALBERT, *In III Sent,* d. 33, a. 3, sol. 1. (Borgnet kiad. XXVIII, 611); Ua., *In IV Sent.,* d. 15, a. 16 (id. kiad. XXIX, 494-497). A fölösleg mai meghatározásához vö.: XXIII. JÁNOS, *Televiziós szózat,* 1962. szept. 11-én; AAS 54 (1962) 682. old.: « Dovere di ogni uomo, dovere impellente del cristiano è di considerare il superfluo con la misura delle necessità altrui, e di ben vigilare perché l'amministrazione e la distribuzione dei beni venga posta a vantaggio di tutti ».

(11) Erre az esetre is érvényes az ósi alapelv: « in extrema necessitate omnia sunt communia, id est communicanda ». Másrészről a szövegben előadott alapelv megokolását, határait és alkalmazásának módját illetően a megbizható modern szerzőkön kivül vö. még: SZENT TAMÁS, *Summa Theol,* II-II. q. 66, a. 7. Nyilvánvaló, hogy az alapelv helyes alkalmazásához be kell tartani az összes erkölcsi szempontból megkívánt feltételeket.

mert különben megölöd! » (12) — javaikat lehetőségeikhez mérten valóban osszák meg és fektessék be, elsősorban azokat az embereket és népeket támogatva, akik e segítséggel a maguk lábára tudnak állni, s fejlődésnek tudnak indulni.

A gazdaságilag kevésbé fejlett társadalmakban a javak egyetemes rendeltetését gyakran a közösség saját szokásai és hagyományai határozzák meg, amelyek a legszükségesebbeket a közösség minden tagjának rendelkezésére bocsátják. Óvakodni kell azonban attól, hogy egyes szokásokat tökéletesen változtathatatlannak tartsanak akkor, ha ezek már nem felelnek meg az új idők követelményeinek; másrészt viszont nem szabad meggondolatlanul eljárni e tiszteletreméltó szokásokkal szemben, amelyek korszerűsítve nagyon is hasznosak lehetnek. A gazdaságilag erősen fejlett országokban viszont a biztosítást és a biztonságot szolgáló társadalmi intézmények hálózata valósíthatja meg — legalábbis részben — a javak egyetemes rendeltetését. Tovább kell fejleszteni a családi és társadalmi szolgáltatásokat, főként azokat, amelyek kultúrális és nevelő feladatokat látnak el. Mindezek megszervezése során aggályosan kell ügyelni arra, hogy a polgárok ne kerüljenek szenvedőleges állapotba a társadalommal szemben, ne vessék el maguktól a felelősséget, és ne utasítsák vissza a szolgálatot.

70. A beruházás és a pénz.

A beruházásoknak arra kell irányulniok, hogy munkaalkalmat és megfelelő hozamot biztosítsanak mind a mostani mind a jövendő nemzedéknek. A beruházásokat és a gazdasági élet megszervezését illető döntéseket meghozó egyedeknek, csoportoknak vagy hatóságoknak e célokat kell szem előtt tartaniok. Egyben fel kell ismerniök azt a súlyos kötelezettséget is, amelynek értelmében egyfelől ügyelniök kell, hogy gondoskodás történjék az egyesek s a közösség

---

(12) Vö.: GRATIANUS, *Decretum*, C. 21, dist. LXXXVI, Friedberg kiad. I, 302. A mondás megtalálható már a PL 54, 59b-ban és a PL 56, 1132b-ben: vö.: *Antonianum*, 27 (1952) 349-366.

illő életmódját biztosító feltételekről, másfelől előre kell látniok a jövőt, és helyes egyensúlyt kell teremteniök a mostani — egyéni vagy kollektív — fogyasztási igények és a jövő nemzedék számára szükséges beruházások között. Mindíg tekintettel kell lenni a gazdaságilag kevésbé fejlett országok és népek égető szükségleteire is. Pénzügyi téren sem a saját nemzeti érdekeket, sem más nemzetekét nem szabad megsérteni. Arra is vigyázni kell, hogy a gazdaságilag gyengék ne károsodjanak igazságtalanul a pénz értékének változása miatt.

71. Tulajdonossá válás és magántulajdon. A nagybirtok.

A magántulajdon és a külső javak egyéb magánjellegű birtoklási formái hozzájárulnak a személy kifejeződéséhez, s alkalmat adnak arra is, hogy a gazdasági és a társadalmi életben felelősséget gyakoroljon. Ezért nagyon is helyes dolog az egyéneket és a közösségeket abban támogatni, hogy bizonyos külső javak birtokosaivá válhassanak.

A magántulajdon és a külső javak egyéb birtoklása biztosítja a személyes s a családi autonómia szükségszerű terét, s így az emberi szabadság kiszélesítésének kell tekinteni. Mivel pedig ösztönzi a felelősség gyakorlását, a polgári szabadságjogoknak is egyik feltételét képezi (13).

Manapság nagyon változatosak a birtoklás és a tulajdon formái, s még inkább azzá válnak. Ezek — a társadalmi tulajdon, s a társadalom részéről szavatolt jogok és szolgáltatások mellett — nem lebecsülendő támaszai a biztonságnak. De ez nemcsak az anyagi, hanem a szellemi jellegű tulajdonról, így a szakmai tehetségről is elmondható.

---

(13) XIII. LEÓ, *Rerum Novarum, enciklika,* ASS 23 (1890-91) 643-646. old.; XI. PIUSZ, *Quadragesimo anno,* enciklika, AAS 23 (1931) 191. old.; XII. PIUSZ, 1941 junius 1. én elmondott *Rádióbeszéd,* AAS 33 (1941) 199. old.; Ua., *Karácsonyi rádióbeszéd,* 1942, AAS 35 (1943) 17. old.;Ua., 1944. szept. 1.-én elmondott *Rádióbeszéd,* AAS 36 (1944) 253. old.; XXIII. JÁNOS, *Mater et Magistra,* enciklika, AAS 53 (1961) 428-429. old.

A magántulajdon joga nem áll ellentétben a köztulajdon egyes formái által élvezett jogokkal. Köztulajdonba vételt azonban a közjó követelményei alapján és keretén belül csak az illetékes hatóság eszközölhet, méltányos kártalanítás felajánlása mellett. A közhatalomra tartozik továbbá annak megakadályozása, hogy magántulajdonával bárki is visszaéljen a közjó rovására (14).

A magántulajdon természetéből kifolyólag társadalmi jelleggel is rendelkezik, ami a javak közös rendeltetésének törvényében leli alapját (15). Gyakran előfordul, hogy a tulajdon e szociális rendeltetését semmibe véve irígységre és súlyos válságokra ad alkalmat, amiben viszont a magántulajdon ellenfelei jó ürügyet találnak magának a jognak tagadására.

Számos mezőgazdaságilag kevésbé fejlett országban sok közepesen megművelt, vagy haszonlesésből parlagon hagyott földbirtok vagy latifundium létezik. A népesség legnagyobb részének viszont egyáltalán nem jut föld, vagy csak egészen kis darab. Ugyanakkor az is világos, hogy égetően szükséges a terméshozamok növelése. Akiket e földterületek birtokosai munkára felfogadnak, azok igen gyakran emberhez nem méltó fizetséget vagy ellátást kapnak, nélkülözik a megfelelő lakást, s még a közvetítők is kizsákmányolják őket. Mivel híjával vannak mindennémű biztonságnak, olyan személyes alárendeltségi viszonyban élnek, hogy megszűnik minden lehetőségük az önálló és felelősségteljes cselekvésre, s elérhetetlen számukra mind a kultúrális haladás, mind a politikai tevékenység. A körülményektől függően reformokat kell bevezetni ahhoz, hogy megnőjjenek a hozamok, hogy javuljanak a munkafeltételek, hogy növekedjék a vállalkozás biztonsága, hogy ösztönzést kapjon

---

(14) Vö.: XI. PIUSZ, *Quadragesimo anno*, enciklika, AAS 23 (1931) 214. old.; XXIII. JÁNOS, *Mater et Magistra*, enciklika, AAS 53 (1961) 429. old.

(15) Vö.: XI. PIUSZ, *Pünkösdi rádiószózat*, 1941, AAS 44 (1941) 199. old.; XXIII. JÁNOS, *Mater et Magistra*, enciklika, AAS 53 (1961 430. old.

a kezdeményező kedv; arra is szükség van, hogy az elégségesen meg nem művelt földbirtokokat felosszák azok között, akik képesek lesznek felvirágoztatni. Ebben az esetben biztosítani kell a szükséges erőforrásokat és eszközöket is, főként a nevelés, s a munkaközösségek helyes megszervesének feltételeit. Ha a közjó kisajátítást tesz szükségessé, a körülményeket figyelembe vevő méltányos kártérítést kell megítélni.

72. A gazdasági-társadalmi tevékenység és Krisztus Országa.

A modern gazdasági-társadalmi haladásban cselekvően résztvevő, s az igazságosságért és szeretetért harcoló keresztények legyenek meggyőződve arról, hogy nagy mértékben hozzájárulhatnak az emberiség jólétéhez és a világ békéjéhez. Tündököljék e tevékenységi területen mind egyéni, mind csoportos példájuk. Sajátítsák el a mindenképpen szükséges szakértelmet és tapasztalatokat, s földi tevékenységük közepette Krisztushoz és Evangéliumához hűen úgy őrizzék meg a helyes értékrendet, hogy a Nyolc Boldogság — főként a szegénység — szelleme itassa át egész egyéni és társadalmi életüket.

Aki engedelmeskedik Krisztusnak, az elsősorban Isten Országát keresi. Benne erősebb és tisztább szeretetre talál, amivel segítségére siethet testvéreinek, és a szeretet sugallatára tökéletesíteni tudja az igazságosság művét (16).

---

(16) A javak helyes használata az Újszövetség tanítása szerint, vö.: Lk. 3, 11; 10, 30. és köv.; 11, 41; 1 Pét 5, 3; Mk 8, 36; 12, 29-31; Jak. 5, 1-6; 1 Tim. 6, 8; Ef. 4, 28; 2 Kor. 8, 13. és köv;. 1 Jn. 3, 17-18.

IV. FEJEZET

A POLITIKAI KÖZÖSSÉG ÉLETE

73. A modern közélet.

Manapság a népek szerkezetében és intézményeiben, a kulturális, gazdasági és társadalmi fejlődést nyomon követő mélyreható átalakulások figyelhetők meg. Ezek a politikai közösség életére is kihatnak, főként ami a polgári szabadságjogok gyakorlatával kapcsolatos jogokat és kötelességeket, a közjó elérését, és a polgárok egymáshoz és a közjóhoz fűződő viszonyának rendezését illeti.

Az emberi méltóság mélyebben átélt tudatából ered az a világ legkülönbözőbb részein is megnyilvánuló törekvés, hogy olyan politikai és jogrendet léptessenek életbe, ahol a közéletben nagyobb védelmet élveznek a személy jogai, vagyis a gyülekezés, a társulás, a véleménynyilvánítás, az egyéni és közösségi vallásgyakorlat szabadságjoga. A személyi jogok biztosítása ugyanis elengedhetetlen feltétele annak, hogy a polgárok — egyenként vagy csoportosan — résztvegyenek a közéletben, s annak irányításában.

A kulturális, gazdasági és társadalmi fejlődéssel karöltve sok emberben egyre határozottabb alakot ölt az az óhaj is, hogy jobban kivegye részét a politikai közösség megszervezéséből. Sokak lelkiismeretében nőttön nő a vágy, hogy tiszteletben tartsák a nemzeti kisebbségek jogait, anélkül hogy elhanyagolnák a politikai közösség iránti kötelezettségeiket; mind általánosabb a más véleményű vagy vallású emberek iránti megbecsülés is. Széleskörű együttműködés indult meg azért is, hogy ne csak néhány kivételezett élvezhesse a személyi szabadságjogokat, hanem ténylegesen minden ember.

Ezzel szemben elítélés jut osztályrészül azoknak az egyes helyeken uralkodó politikai alakzatoknak, amelyek elgáncsolják a polgári és vallási szabadságjogot, szaporítják a szenvedélyek és a politikai bűncselekmények áldozatainak számát, és amelyek a hatalmat nem a közjó érdekében gyakorolják, hanem egy bizonyos párt vagy annak vezetői érdekévé süllyesztik.

Valóban emberséges politikai élet létesítéséhez az a legfontosabb, hogy erőre kapjon a belső érzék az igazságosság, a jóakarat és a közjó iránt, és megszilárduljon a politikai közösség igazi jellegére, céljára, és a közhatalom helyes gyakorlására és határaira vonatkozó alapvető meggyőződés.

74. A politikai közösség természete és célja.

Az emberek, a családok s a polgári közösséget megalkotó különféle csoportok jól tudják, önmagukban elégtelenek arra, hogy teljes értékű emberi életet létesítsenek. Megértik, hogy egy olyan nagyobb közösségre van szükségük, amelyben valamennyien és állandóan egyesítik erejüket a mind tökéletesebben megvalósítandó közjó érdekében (1). Így politikai közösséget hoznak létre, amelynek szerkezete sokféle lehet. A politikai közösség tehát a közjó miatt létezik, benne találja meg teljes igazolását és értelmét, s belőle meríti eredeti és sajátos jogát. A közjó viszont a társadalmi élet ama feltételeinek legfőbb foglalata, amelyek révén az emberek, családok és társulások mind akadálytalanabbul és egyre teljesebben tudják elérni tökéletességüket (2).

A politikai közösségben sok és sokféle ember él együtt, akik teljes joggal hajlanak erre vagy arra a nézetre. E közösség azonban szétesnék, ha benne mindenki a saját elgondolását követné. Ezért van szükség a tekintélyre, amely valamennyi polgár erejét a közjóra irányítja; mégpedig nem

---

(1) Vö.: XXIII. JÁNOS, *Mater et Magistra,* enciklika, AAS 53. (1961) 417. old.

(2) Vö.: Ua., u.o.

mechanikus vagy parancsuralmi módon, hanem elsősorban erkölcsi erővel, amely a szabadságra és a felelősségtudatra támaszkodik.

Nyilvánvaló tehát, hogy a politikai közösség és a közhatalom az emberi természetben gyökerezik, s ezért hozzátartozik az Isten által előre megszabott rendhez. A kormányforma és a vezetők megválasztása viszont a polgárok szabad elhatározásán múlik (3).

Ebből ered az a következmény is, hogy a politikai hatalmat -- mind a közösségben, mind az országot képviselő intézményekben — mindíg az erkölcsi rend határain belül kell gyakorolni, mégpedig a törvényesen fennálló vagy még megalkotandó jogrend előírásai szerint a — dinamikusan felfogott — közjó érdekében. Ebben az esetben a polgárok lelkiismeretben kötelesek engedelmeskedni (4). Ebből viszont az is nyilvánvaló, mekkora felelősség, méltóság és fontosság hárul azokra, akik kormányoznak.

Ha viszont a közhatalom illetékességét túllépve elnyomja a polgárokat, ne vonakodjanak megtenni, amit a közjó objektív módon megkövetel; törvényesen járnak el azonban, ha — tiszteletben tartva a természeti és az evangéliumi törvény megvonta határokat — megvédik a maguk és polgártársaik jogát a hatalom túlkapásai ellen.

A népek más-más jellemvonásai és történelmi fejlettségi foka szerint különfélék lehetnek azok a konkrét módozatok, ahogyan politikai közösséggé szerveződnek, és ahogyan megteremtik a közhatalom egyensúlyát; ezeknek mindenesetre arra kell szolgálniok, hogy az egész emberi család javára művelt, békés és mindenki iránt jószándékú embereket formáljanak.

---

(3) Vö.: Róm, 13, 1-5.
(4) Vö.: Róm, 13, 5.

75. Általános együttműködés a közéletben.

Tökéletesen megfelel az emberi természetnek, hogy legyenek olyan jogi-politikai struktúrák, amelyek minden polgár számára mind hathatósabban biztosítják, hogy szabadon és tevékenyen résztvehessen a politikai közösség jogi alapjainak lefektetésében, a közügyek intézésében, az egyes intézmények tevékenységi körének és céljainak meghatározásában, és a vezetők megválasztásában (5). Senki se feledje tehát, hogy a közjó előmozdítása érdekében joga, de egyben kötelessége is élni a szabad szavazás lehetőségével. Az Egyház dícséretre- és figyelemre méltónak tartja azok tevékenységét, akik az emberek szolgálatára és a köz javára szentelik magukat, s vállalják e feladat terheit.

Hogy a polgárok felelős tevékenysége meghozza a maga gyümölcseit a mindennapi közéletben, pozitív jogrendre van szükség, amelyben lerögzítik a közhatalom szerveinek és intézményeinek ésszerű megosztását, a hatékony és senkit hátrányos helyzetbe nem hozó jogvédelmet. El kell ismerni, tiszteletben kell tartani és érvényesíteni kell (6) a személyek, családok és csoportok jogát és joguk gyakorlatát, de a polgárokat terhelő kötelességeket is. Ez utóbbiak közül említést érdemel a közjó által előírt s a köznek nyújtandó anyagi és személyes szolgáltatás. A vezetők legyenek óvatosak, s ne gördítsenek akadályokat a családi, a társadalmi és a kultúrális csoportosulások, a közbülső testületek és intézmények elé, és ne fosszák meg ezeket a törvényes és eredményes tevékenység lehetőségétől. Igyekezzenek inkább készségesen és rendszeresen támogatni őket. A polgárok viszont — akár egyenként, akar csoportosan — ne adjanak túlságosan nagy hatalmat a kormányzatnak, de oktalanul ne is

---

(5) Vö.: XII. PIUSZ, *Rádióbeszéd*, 1942. dec. 24., AAS 35 (1943) 9-24. old.; 1944. dec. 24., AAS 37 (1945) 11-17. old.; XXIII. JÁNOS, *Pacem in terris*, enciklika, AAS 55 (1963) 263, 271, 277 és 278. old.

(6) Vö.: XII. PIUSZ, *Rádióbeszéd*, 1941. jun. 1., AAS 33 (1941) 200. old.; XXIII. JÁNOS, *Pacem in terris*, enciklika, i.h., 273 és 274. old.

követeljenek mértéktelen előnyöket és kedvezményeket, mert ezzel aláássák a személyek, családok és társadalmi csoportok felelősségét.

Korunk bonyolult körülményei gyakran arra késztetik a közhatalmat, hogy kedvezőbb feltételek teremtése érdekében belenyúljon a társadalmi, a gazdasági és a kulturális életbe. Ezzel hatékony segítséget nyújt a polgároknak és csoportjaiknak a közjó szabad megvalósításához. Az egyes országok különbözősége, s a népek más-más fejlettségi foka szerint azonban különféleképpen lehet értelmezni a szocializáció (7) viszonyát a személy autonómiájához és fejlődéséhez. Ám ahol a közjó érdekében egy időre korlátozzák is a jogok gyakorlását, a körülmények megváltoztával állítsák ismét vissza a korábbi szabadságot. Az viszont embertelen dolog, ha a politikai hatalom a személyek és társadalmi csoportok jogaiba gázoló totalitárius vagy parancsuralmi formát ölt.

A polgárok nagylelkűen és hűségesen, de ne szűklátókörűen ápolják magukban a hazaszeretet erényét, vagyis úgy, hogy egyúttal mindig lebegjen szemük előtt a fajokból, népekből és nemzetekből változatos kötelékekkel egyégbe fonódó teljes emberi család java.

Érezze át minden keresztény hívő, hogy a politikai közösség keretében különleges és sajátos hivatása van, amely példamutatásra kötelezi a felelősségtudat kifejlesztése és a közjó ügyei iránti odaadás terén. Tettekkel mutassák meg, hogyan egyeztethető össze a tekintély a szabadsággal, a személyes kezdeményezés a teljes társadalmi test szolidaritásával és igényeivel, az előnyös egység a termékeny változatossággal. Tartsák jogosultnak, hogy a földi dolgok megszervezését illető nézetek olykor ellentétben állhatnak egymással, s tanúsítsanak tiszteletet ama polgárok vagy csoportok iránt, akik becsületesen védelmezik álláspontjukat. A politikai pártoknak azokat az ügyeket kell szorgal-

(7) Vö.: XXIII. JÁNOS, *Mater et Magistra*, enciklika, AAS 53 (1961) 415-418. old.

mazniok, amelyeket megítélésük szerint a közjó megkíván. Saját érdekeiket azonban nem helyezhetik a közjó fölé.

A nép, de főként az ifjúság számára manapság annyira szükséges állampolgári nevelésre nagy gondot kell fordítani, hogy minden polgár résztvehessen a politikai közösség életében. Akik alkalmasak vagy alkalmasakká válhatnak a nehéz, de igen nemes politikai mesterségre (8), készüljenek rá fel, és igyekezzenek azt előnyöket és anyagi érdekeket feledve gyakorolni. Harcoljanak feddhetetlenül és okosan a jogtalanság és az elnyomás, az egyszemélyi vagy egypártú diktatúra és a türelmetlenség ellen; őszintén és nyíltan, sőt szeretettel és politikai bátorsággal szenteljék magukat a köz javának.

76. A politikai közösség és az Egyház.

Pluralisztikus társadalmakban különlegesen is fontos, hogy helyes felfogás alakuljon ki a politikai közösség és az Egyház viszonyáról; továbbá, hogy világos legyen a különbség aközött, amit a keresztények — egyenként vagy csoportosan — keresztény felelősségtudattól vezérelt polgárokként, de a saját nevükben, s aközött, amit az Egyház nevében, lelkipásztoraikkal együtt cselekszenek.

Az Egyház feladata és illetékessége folytán az emberi személy transzcendenciájának jele és oltalma. Nem cserélhető tehát össze a politikai közösséggel, s nem szabad hozzákötni egyetlen politikai rendszerhez sem.

A maga sajátos területén mind a politikai közösség, mind az Egyház független a másiktól és autonómiát élvez. Viszont különböző címeken mégis mindkettő ugyanazoknak az embereknek személyes és társadalmi hivatását szolgálja. Ezt a szolgálatot annál eredményesebben fejthetik ki mindenki javára, mennél jobban törekszenek az együttműködésre,

---

(8) Vö.: XI. PIUSZ, *Szózat* a «Katolikus egyetemi szövetség vezetőihez»: *Discorsi di Pio XI,* Bertetto kiad. Torino, 1. kötet (1960) 743. old.

figyelembe véve a hely és az időszak körülményeit. Az ember nem korlátozódik csupán az evilági rendre; a történelemben élve örök hivatása is hiánytalanul megmarad. A Megváltó szeretetére épülő Egyház viszont éppen ahhoz nyújt segédkezet, hogy a nemzetek határain belül s a nemzetek között elmélyüljön az igazságosság és a szeretet uralma. Az Egyház egyrészt azzal, hogy hirdeti a evangéliumi igazságot, másrészt azzal, hogy tanaival és a keresztény hívek tanúságtételével bevilágítja az emberi tevékenység egész területét, a polgárok szabadságát és felelősségét is tiszteletben tartja és serkenti.

Amikor az apostolok, az apostolok utódai és munkatársaik küldetést kapnak arra, hogy hirdessék az embereknek Krisztust, a világ Megváltóját, apostoli tevékenységük során Isten igéjére támaszkodnak, aki igen gyakran a tanúságtevők gyengeségében mutatja ki az Evangélium erejét. Akik tehát Isten Igéje szolgálatára szentelik magukat, azoknak az Evangélium saját útjait és segédeszközeit kell igénybe venniök, amelyek a legtöbb esetben különböznek a földi ország rendelkezésére álló eszközöktől.

Az evilági dolgok mégis szoros kapcsolatban állnak azokkal, amelyek emberi szempontból nézve meghaladják a világot. Ha küldetése megköveteli, az Egyház maga is igénybe veszi a földi javakat. Reményét azonban nem alapozza a világi hatalom részéről felajánlott kiváltságokra, sőt bizonyos törvényesen megszerzett jogainak gyakorlatáról is lemond, ha úgy látszik, hogy kétségessé teszik a tanúságtétel becsületességét, vagy az új életkörülmények más megoldásokat kívánnak. Legyen azonban mindenütt és mindenkor joga arra, hogy valóban szabadon hirdethesse a hitet, taníthassa tanait, akadálytalanul végezhesse feladatát az emberek között, és erkölcsi ítéletet hozhasson még a politikai berendezkedést illetően is, ha ezt a személyek jogai és a lelkek üdvössége megkívánja. Ehhez csak azokat az eszközöket használja fel, amelyek összhangban vannak az Evangéliummal és a változó idő s a változó körülmények megszabta közjóval, azokat azonban mind.

Az Evangéliumhoz hűségesen ragaszkodó s küldetését a világban teljesítő Egyház, amelynek az a sajátos feladata, hogy serkentse és megnemesítse az emberi közösségben rejlő igazat, jót és szépet (9) Isten dicsőségére megszilárdítja a békét az emberek között (10).

(9) Vö.: II. VATIKÁNI ZSINAT, *Lumen gentium*, Dogmatikai Konstitúció az Egyházról, 13. p., AAS 57 (1965) 17. old.
(10) Vö.: Lk. 2, 14.

V. FEJEZET

A BÉKE FENNTARTÁSA ÉS A NÉPEK KÖZÖSSÉGÉNEK FELÉPÍTÉSE

77. Bevezetés.

Napjainkban, amikor még mindíg súlyosan nehezednek az emberekre az elmúlt pusztító háború nélkülözései és a még fenyegető háború réme, az egyetemes emberi család érlelődési folyamatának döntő órájához érkezett. Noha lassan-lassan egyesül, s egységét mind világosabban tudatosítja is, sajátos feladatát — nevezetesen azt, hogy emberibb világot építsen fel mindenki számára és az egész földkerekségen — csak akkor tudja végrehajtani, ha mindenki újult lélekkel szenteli magát a béke megvalósítása ügyének. Így korunkban új fénnyel ragyog az emberiség magasabb törekvéseivel és óhajaival egybehangzó evangéliumi üzenet, amely boldognak hirdeti a béke munkásait: « ők — ugyanis — Isten fiai »(Mt. 5, 9).

A Zsinat ezért a továbbiakban megvilágítja a béke igazi és magasztos szempontjait és elítélve a háború embertelenségét, azzal a sürgető felhívással szándékszik a kereszténységhez fordulni, hogy Krisztus, a béke teremtője segítségével működjenek együtt minden emberrel a béke igazságban és kölcsönös szeretetben történő megszilárdítása és feltételeinek megteremtése ügyében.

78. A béke természete.

A béke nem pusztán a háború szünetelése. Nem korlátozódik csupán a szembenálló erők egyensúlyának biztosítására, de nem is az önkényuralom teremti meg. Helyes és pontos viszont az a meghatározása, hogy a béke az « igaz-

ságosság műve » (Iz. 32, 7). A béke gyümölcse annak a rendnek, amit az isteni Alapító oltott bele az emberi társadalomba, és amit a mind tökéletesebb igazságosságra szomjazó embereknek kell a gyakorlatba átültetniök. Az örök törvény elsődlegesen ugyan meghatározza az emberiség egyetemes javát, a gyakorlati követelményeket azonban szakadatlanul módosítja az idők múlása. A béke ezért nem egyszersmindenkorra megszerzett kincs, hanem szüntelen feladat. Mivel pedig az emberi akarat ingatag, s még a bűn is megsebezte, a békét csak akkor lehet megvalósítani, ha ki-ki állhatatosan uralkodik szenvedélyein, a törvényes hatalom pedig éberen őrködik felette.

De ez még mindíg nem elég. E békét a földön csak akkor lehet elérni, ha a személyek java biztonságban lesz, s ha az emberek bizalommal és önként bocsátják egymás rendelkezésére szellemük és lelkük kincseit. A béke felépítéséhez feltétlenül szükséges egyrészt az a szilárd akarat, amely tiszteletben tartja a többi embereket, népeket és méltóságukat, másrészt a testvériség odaadó gyakorlata. Így a béke egyúttal a szeretet gyümölcse is, azé a szereteté, amely messze túlmegy azon, amit az igazságosság képes nyújtani.

Az emberszeretetből fakadó földi béke képmása Krisztus békéjének, amely az Atya-Istenből árad. A testett öltött Fiú, a Béke Fejedelme ugyanis keresztje által maga békített ki mindenkit Istennel, egy népben és egy testben állítva helyre mindenek egységét. Megölte tulajdon testében a gyűlöletet (1), és a feltámadás dicsőségébe vitetve, a Szeretet Lelkét árasztotta az emberi szívbe.

Ezért azzal a buzgó kéréssel fordulunk az összes kereszténységhez, hogy — « a szeretetben igazságot cselekedve » (Ef. 4, 15) — alkossanak egységet az igazán békeszerető emberekkel, hogy kiesdekelhessék és biztosíthassák a békét.

E szellemtől vezérelve csak dícsérettel tudjuk illetni azokat, akik jogaiknak nem erőszakkal szereznek érvényt,

---

(1) Vö.: Ef. 2, 16; Kol. 1, 20-22.

hanem az érvelés módszeréhez folyamodnak, ami a gyengébbek számára éppen úgy hozzáférhető, feltéve, hogy ez lehetséges a jogok s a mások vagy a közösség iránti kötelezettségek sérelme nélkül.

Amilyen mértékben bűnös az ember, olyan mértékben fenyegeti és fogja mindig is fenyegetni Krisztus eljöveteléig a háború veszélye; amilyen mértékben azonban a szeretet kötelékével egybefonódva legyőzi a bűnt, olyan mértékben lesz úrrá az erőszakon is, mígnem teljesedik az Irás szava: « És ők kardjaikat ekevasakká olvasztják és lándzsáikat sarlókká. Nemzet nemzet ellen nem emel kardot és nem tanul többé hadviselést » (Iz. 2, 4).

1. SZAKASZ. A HÁBORÚ ELKERÜLÉSE.

79. A háború kegyetlenségének megfékezése.

Jóllehet a legutóbbi háborúk súlyos anyagi és erkölcsi károkat zúdítottak a világra, a föld egyes részein még mindig háború pusztít. Sőt, mivel a harcok folyamán mindenféle tudományos fegyver is bevetésre kerül, attól kell tartani, hogy kegyetlensége a harcolókat az elmúlt időkét messze felülmúló barbársághoz vezeti. A mai bonyolult körülmények és a kuszált nemzetközi kapcsolatok továbbá azt is lehetővé teszik, hogy új, alattomos és felforgató módszerekkel hosszantartó álcázott háborút viseljenek. A terrormódszerek igénybevételét bizonyos helyzetekben új háborús eszközként tartják számon.

Tekintettel az emberiség eme siralmas állapotára, a Zsinat elsősorban arra óhajt emlékeztetni, hogy a nemzetközi természetjog és egyetemes alapelvei maradandó érvényűek. Az emberiség lelkiismerete maga tesz róluk szilárdan és egyre növekvő eréllyel hitet. Elvetemült bűn tehát mindenegyes cselekedet, amely szántszándékkal átgázol rajtuk, de azok a parancsok is, amelyek ilyen tetteket írnak elő. A vak engedelmesség nem mentség azok számára, akik e parancsokat végrehajtják. E cselekmények közé számítanak

elsősorban azok, amelyek megfontoltan és módszeresen teljes népeket, nemzeteket vagy nemzeti kisebbségeket irtanak ki. Ezeket a borzasztó bűncselekményeket szenvedélyesen el kell ítélni. A legnagyobb dícséret illeti viszont azok bátorságát, akik nem rettennek vissza e parancsok nyílt megtagadásától.

A hadviselést illetően különféle nemzetközi egyezmények vannak érvényben, amiket elég sok nemzet elfogadott, és amelyeknek az a célja, hogy mérsékeljék a katonai cselekmények és következményeik embertelenségét. Ilyenek például azok az egyezmények, amelyek a sebesült és fogoly katonák sorsáról intézkednek, s az ezekhez hasonló megállapodások. Ezeket az egyezményeket nem szabad megszegni, ellenkezőleg, arra kell mindenkinek, főként a kormányoknak és a szakértőknek törekedniök, hogy lehetőleg még tökéletesebbé tegyék őket, és így jobban és hatékonyabban vezessenek a háború embertelen voltának enyhítéséhez. Méltányosnak tűnik továbbá az is, hogy a törvények emberségesen intézkedjenek azok esetéről, akik lelkiismereti indítékok miatt vonakodnak ugyan fegyvert fogni, de nem utasítják vissza a közösség szolgálatának egyéb formáit.

A háború még biztosan nem tűnt el az ember világából. Így, ameddig fenyeget veszélye, s ameddig az illetékes nemzetközi tekintély nem rendelkezik megfelelő erőkkel, addig — ha már a békés rendezés utolsó lehetőségei is kudarcba fulladtak — a kormányoktól nem lehet elvitatni a törvényes védekezés jogát. Az országok vezetőinek s a közügyek egyéb felelős tényezőinek ugyanis az a feladata, hogy nem kezelve könnyelműen e súlyos kérdéseket, megvédelmezzék a rájuk bízott népek életét és érdekeit. Ám két különböző dolog a nép jogos védelme érdekében végrehajtott katonai cselekmény, s a többi nép leigázására irányuló szándék. A fegyverek hatalma nem szentesíti bármiféle katonai vagy politikai felhasználásukat, s a felek között akkor sem válik egy csapásra minden megengedetté, ha a háború sajnálatos módon már kitört.

Akik pedig a hazájuk iránti kötelességnek a hadseregben szolgálva tesznek eleget, úgy tekintsenek magukra, mint akik a népek biztonságát és szabadságát szolgálják. Amennyiben helyesen látják el e feladatot, kétségtelenül hozzájárulnak a béke megszilárdításához.

80. A totális háború.

A tudományos fegyverek szaporodása mérhetetlenül felfokozza a háború borzalmát és elvetemült jellegét. Ha e fegyvereket bevetik, a háborús cselekmények olyan óriási és válogatás nélküli rombolást idéznek elő, amely messze túlmegy a jogos védekezés határain. Sőt, ha ezeket a nagyhatalmak fegyvertáraiban már most fellelhető eszközöket teljes egészükben harcba állítják, abból a felek csaknem teljes és kölcsönös kiirtása következik, nem is szólva a világot sújtó egyéb pusztításokról és e fegyverek használata nyomán fellépő mérgező hatásokról.

Mindezek arra kényszerítenek bennünket, hogy egészen új szellemben vizsgáljuk felül a háború kérdését (2). Korunk emberei legyenek tudatában annak, hogy háborús tevékenységeikről a legszigorúbban kell majd számot adniok. Mostani elhatározásaiktól függ ugyanis nagyrészt a jövő alakulása.

Mindezekre figyelemmel, magáévá téve a legutóbbi idők Pápáinak a totális háborút elítélő megnyilatkozásait (3), a Zsinat kinyilvánítja:

---

(2) Vö.: XXIII. JÁNOS, *Pacem in terris*, enciklika, 1963. április 11, AAS 55 (1963) 291. old.: « Quare aetate hac nostra, quae vi atomica gloriatur, alienum est a ratione, bellum iam aptum esse ad violata iura sarcienda ». « Ezért a mi atomerővel dicsekvő korunkban esztelenség azt gondolni, hogy a háború alkalmas eszköz a jogsértés orvoslására ».

(3) Vö.: XII. PIUSZ, 1954. szeptember 30-án mondott *Beszéd*, AAS 46 (1954) 589. old.; *Rádióbeszéd*, 1954. dec. 24.-én, AAS 47 (1955) 15. és köv. old.; XXIII. JÁNOS, *Pacem in terris*, AAS 55 (1963) 286-291. old.; VI. PÁL, *Szózat az Egyesült Nemzetek Közgyűléséhez*, 1965. október 4., AAS 54 (1965) 877-885. old.

Isten- és emberellenes, szilárdan és habozás nélkül elítélendő bűntett mindenegyes olyan háborús cselekmény, amely arra irányul, hogy teljes városokat, vagy jelentékeny kiterjedésű vidékeket semmisítsen meg, nem válogatva a lakosok között.

A modern háború azért különlegesen is veszélyes, mert a legmodernebb fegyverek birtokosainak mintegy alkalmat ad arra, hogy elkövessék e bűncselekményeket, és mert az emberek akaratát könyörtelen következményként iszonyú döntésekbe képes belehajszolni. Hogy a jövőben ez soha be ne következzék, a földkerekség egybegyűlt püspökei könyörögve kérnek mindenkit, főként az államok vezetőit s a katonai parancsnokokat, mérlegeljék szüntelenül azt a felelősséget, amellyel Istennek s az egyetemes emberiségnek tartoznak.

81. A fegyverkezési verseny.

A tudományos fegyvereket azonban nem csupán azért halmozzák fel, hogy háború esetén bevethessék őket. Az a vélemény alakult ki, hogy az egyes felek védelmi biztonsága a villámgyors megtorlás képességétől függ. Ezért e fegyverek évről évre nagyobb méreteket öltő felhalmozása paradox módon arra szolgál, hogy elrettentse az esetlegesen támadó ellenfelet. Sokan azt gondolják, hogy a nemzetközi béke biztosításának ez a leghatásosabb eszköze.

Bármint alakuljon is a vita, arról mindenki legyen meggyőződve, hogy a fegyverkezési verseny, — amelyben immár elég sok nemzet résztvesz, — nem vezet biztonságos útként a béke szilárd megőrzéséhez, és hogy az általa kialakuló úgynevezett egyensúly nem biztonságos, s nem is igazi béke. Mert ahelyett, hogy kiküszöbölné a háború okait, inkább azzal fenyeget, hogy fokozatosan elmérgesíti őket. Mindaddig nem lehet kielégítő módon orvosolni a világ számtalan nyomorúságát, ameddig az új fegyverek gyártásába mesés gazdagságot ölnek. Ahelyett, hogy a nemzetközi ellentétek alapos orvoslásban részesülnének, inkább megfertőzik a világ többi részét is. Megújított lélekből

kiinduló új utakat kell tehát találni, hogy megszűnjék ez a botrány, és hogy helyreállítható legyen az igazi béke, amelyben a világ felszabadul a szorongató nyomás alól.

Ezért újból le kell szögezni: a fegyverkezési verseny súlyos csapás az emberiségre, és tűrhetetlenül sérti a szegényeket. Félő, hogy ha tovább folytatódik, egyszer csak megszüli mindazt a halálos szerencsétlenséget, amelynek eszközeit már méhében hordozza.

Az emberiség lehetővé tette, hogy a katasztrófa bekövetkezzék. Ez arra figyelmeztet, használjuk ki ezt a rendelkezésünkre álló, felülről engedélyezett haladékot, hogy felelősségünket jobban tudatosítva rátaláljunk ellentéteink emberhez méltóbb elsimításának útjára. Az isteni gondviselés sürgetően követeli, rázzuk le a háború ősi szolgaságát. Ha viszont nem tesszük meg ezeket az erőfeszítéseket, nem tudhatjuk, hogy hova vezet az a tévút, amelyen most járunk.

82. A háború végérvényes elítélése és nemzetközi tevékenység a háború elkerülése érdekében.

Nem kétséges tehát, hogy minden erőnkkel annak a korszaknak előkészítésén kell fáradoznunk, amelyben a nemzetek egyetértésével teljes egészében meg lehet majd tiltani minden háborút. Ennek viszont az az feltétele, hogy egy olyan, általánosan elismert nemzetközi tekintély létesüljön, amely tényleges hatalom birtokában szavatolni tudja az általános biztonságot, az igazságosság és a jogok tiszteletét. Amíg azonban ezt a kívánatos tekintélyt életre lehet hívni, addig a jelenlegi nemzetközi testületeknek kell tüzetesen tanulmányozniok az általános biztonság megteremtésének mind alkalmasabb eszközeit. Tekintve, hogy a békének sokkal inkább a nemzetek kölcsönös bizalmából kell megszületnie, semmint abból a rettegésből, amit a fegyverek fenyegetése vált ki, mindenkinek együtt kell működnie, hogy valahára mégiscsak véget érjen a fegyverkezési verseny. A leszerelés tényleges megkezdése érdekében pedig nem egyoldalúan, hanem igazi és hathatós biztosíté-

kokkal ellátott szerződések alapján egyszerre kell lépéseket tenni (4).

Nem szabad azonban lebecsülni a háborús veszély elhárítására tett eddigi és még soron következő erőfeszítéseket sem. Ehelyett inkább támogatni kell azoknak a személyeknek jószándékát, akikre a legmagasabb tisztségek gondja nehezedik, és akik — jóllehet tisztán látják a helyzet bonyolultságát, — súlyos lelkiismereti felelősségtudattól indíttatva igyekeznek kiküszöbölni a háborút. Buzgón kell tehát Istenhez fohászkodni, adjon nekik elszánt kezdeményező erőt és bátor kitartást az emberszeretet legnagyszerűbb tettéhez, a béke világának férfias megteremtéséhez. Ez a cél manapság kétségtelenül azt követeli tőlük, hogy figyelmük és látókörük túlterjedjen saját államuk határain, hogy levetkőzzék a nemzeti egoizmust s a hatalom becsvágyát, és mélységes tiszteletet tanúsítsanak az egész emberiség iránt, amely annyi fáradság árán, de mégis közeledik a teljesebb egység felé.

Ami a béke s a leszerelés problémáit illeti, a már eddig gondosan és fáradhatatlanul végrehajtott kutatásokat, s az e tárgykörrel foglalkozó nemzetközi értekezleteket e keservesen súlyos kérdések megoldása felé tett első lépéseknek kell tekinteni, gyakorlati eredmények érdekében pedig tovább kell folytatni őket. Senki se ringassa azonban magát abban a hitben, hogy elég néhány ember erőfeszítéseire hagyatkozni, saját lelkületének átalakításáról azonban nem kell gondoskodnia. Az államférfiak ugyanis, akik egyrészt felelősek saját nemzetük érdekeiért, másrészt a földkerekség javának előmozdítói, nagy mértékben függenek a tömegek véleményétől és hangulatától. Mit sem ér, hogy szorgalmazzák a béke ügyét, amíg az embereket ellenségeskedés, megvetés és bizalmatlanság, « faji » gyűlölet és megátalkodott ideológiák osztják meg és állítják szembe egymás-

---

(4) Vö.: XXIII. JÁNOS, *Pacem in terris*, enciklika, az a rész, amelyben a fegyverzet csökkentéséről van szó: AAS 55 (1963) 287. old.

sal. Ezért sürgetően szükséges, hogy megújuljon a szellemi képzés, és új szellem hassa át a közvéleményt. Akik neveléssel, elsősorban akik az ifjúság nevelésével foglalkoznak, vagy akik a közvéleményt alakítják, tartsák legszentebb kötelességüknek és gondjuknak, hogy a lelkekben kiformálják az új, békeszerető érzületet. Az biztos, hogy Lélekben mindannyiunknak újjá kell születnünk, s tekintetünket az egész világ problémáira s azokra a feladatokra kell függesztenünk, amelyeket együttesen tudunk végrehajtani az egész emberiség előrehaladása érdekében.

De ne szedjen rá bennünket csalfa remény. Mert, hacsak — minden ellenségeskedést és gyűlöletet félretéve — nem kötünk a jövőben szilárd és becsületes világbéke egyezményeket, akkor a máris nagy válságban lévő emberiség minden csodálatos tudománya ellenére talán ahhoz a gyászos órához közeledik, amelyben csak a halál borzasztó békéjéről szerezhet tapasztalatokat. Krisztus Egyháza azonban állva a mai idők szorongatásának kellős közepén, e gondolatok előadása közben sem adja fel a szilárd reményt. Újra és újra, akár tetszik, akár nem, korunk szemébe mondja az apostoli üzenetet: « Itt a kellő idő », hogy megváltozzanak a szívek, « itt az üdvösség napja » (5).

2. SZAKASZ. A VILÁGKÖZÖSSÉG FELÉPÍTÉSE.

83. A viszályok okai és orvossága.

A béke felépítése érdekében elsősorban a háborúnak tápot adó viszályok okait, főként az igazságtalanságot kell megszüntetni. Sokat közülük a túlságosan nagy gazdasági egyenlőtlenség termel ki, és az, hogy megkésik az orvoslás. Máskor viszont uralomvágyból s a többi ember megvetéséből keletkeznek, és — ha a mélyebb összefüggéseket keressük — irígységből, bizalmatlanságból, fennhéjázásból és egyéb önző szenvedélyekből. Mivel az ember nem képes

(5) Vö.: 2 Kor. 6, 2.

ennyi rendbontást elviselni, a világ még háború nélkül is szüntelenül az ember és ember közötti küzdelem s az erőszak lázában ég. Mivel pedig ezek a bajok nemzetközi viszonylatban éppen úgy megtalálhatók, feltétlenül szükséges, hogy a nemzetközi szervezetek jobban és szorosabban működjenek együtt, s összehangolják erőiket a bajok megelőzése és legyőzése, s a féktelen erőszak megzabolázása érdekében. A béke ügyén dolgozó szervezetek alapítását is fáradhatatlanul kell szorgalmazni.

84. A népek közössége és a nemzetközi szervezetek.

Korunkban a kölcsönös szükség teremtette egyre számosabb kötelék fűzi össze a földkerekség minden polgárát és valamennyi népét. Ezért a nemzetek közösségének az egyetemes közjó helyes kutatása és hathatósabb megvalósítása érdekében olyan szervezetet kell létesítenie, amely arányban van a modern feladatokkal, mint például és elsősorban a még mindíg elviselhetetlen nyomorban tengődő országok helyzetének enyhítése.

E célok elérése végett a nemzetközi közösség intézményeinek a maguk hatáskörében gondoskodniok kell az emberek különféle szükségleteiről, mégpedig mind a társadalmi élet területén, amely felöleli az élelmezést, egészségügyet, nevelést, munkát; mind pedig számos egyedi esetben, amilyen például az általános igény a fejlődésben lévő nemzetek felemelkedésének támogatására, a világ minden tájára szétszórt menekültek helyzetének orvoslása, vagy a kivándorlóknak és családjaiknak nyújtandó segítség.

A már meglévő egyetemes vagy helyi jellegű nemzetközi intézmények biztosan nagy szolgálatokat tesznek az emberiségnek. Úgy látszik, ezek az első kísérletek az egész emberi közösség nemzetközi alapjainak lerakására annak érdekében, hogy sikerüljön megoldani korunk súlyos kérdéseit, nevezetesen az általános fejlődés elősegítését és a háború mindenegyes formájának elhárítását. Az Egyházat öröm tölti el amiatt, hogy e területeken igazán testvéri érzés virágzik

keresztények és nem-keresztények között, amely állandóan fokozni igyekszik a mérhetetlen nyomorúság felszámolására irányuló erőfeszítéseket.

85. Nemzetközi gazdasági együttműködés.

Az emberi nem jelenlegi összefonódása gazdasági téren is szorosabb nemzetközi együttműködést követel. Jóllehet a népek nagy többsége elnyerte önállóságát, még hosszú utat kell megtenniök ahhoz, hogy a méltatlan függés összes formáitól is megszabaduljanak, és elhárítsák minden súlyos belső válság veszélyét.

Az országok gyarapodása az emberi és pénzügyi tartalékoktól függ. Neveléssel és szakmai képzéssel minden ország polgárait fel lehet készíteni a gazdasági és a társadalmi élet különféle feladatköreinek ellátására. Ehhez viszont idegen nemzetiségű szakértők segítségére van szükség. Amennyiben tehát ezek támogatást nyújtanak, ne fölényeskedjenek, hanem viselkedjenek segítő- és munkatársként. Anyagi segítséget viszont csak akkor lehet a fejlődésben lévő nemzeteknek nyújtani, ha mélyreható változások állnak be a modern világ kereskedelmi gyakorlatában. A fejlett nemzetek bocsássanak még egyéb segédeszközöket is rendelkezésükre, legyen az akár ajándék, akár kölcsön, akár tőkeberuházás. Aki ezeket adja, tegye nagylelkűen és nyerészkedési vágy nélkül. Aki pedig kapja, fogadja tisztességgel.

Az igazi gazdasági világrend felépítése érdekében végét kell vetni a túlzott nyereséghajhászásnak, a túlzott nemzeti becsvágynak, a politikai uralmi törekvéseknek, a katonai stratégiával űzött hazárdjátéknak és azoknak a mesterkedéseknek, amelyek az ideológiákat akarják terjeszteni és erőszakolni. Többféle gazdasági és társadalmi rendszer is kínálkozik; az a kívánatos, hogy a szakemberek megleljék bennük az egészséges világkereskedelemhez szükséges közös alapokat. Ez akkor következik be a legkönnyebben, ha ki-ki félreteszi előítéleteit, és készséget árul el az őszinte párbeszédre.

86. Néhány hasznos szabály.

Az együttműködéshez a következő normák látszanak hasznosnak:

a) A fejlődésben lévő nemzetek lássák be, hogy haladásuk végcéljaként polgáraik emberi tökéletességét kell kifejezetten és eltökélten óhajtaniok. Ne feledjék, hogy a haladás mindenekelőtt magának a népnek munkájából és tehetségéből születik és erősödik. Nem hagyatkozhatnak tehát pusztán mások segítségére, hanem saját erőforrásaik feltárására, tehetségük és hagyományaik fejlesztésére kell támaszkodniok. Járjanak élen e tekintetben azok, akiknek nagyobb a befolyásuk a többiekre.

b) A fejlett országokra viszont az a súlyos kötelezettség hárul, hogy támogassák a fejlődésben lévő népeket az említett feladatok teljesítésében. Hajtsák tehát végre magukon azt az anyagi és szellemi korszerűsítést, amit ez a világméretű együttműködés megkíván.

Ha tehát gyengébb és szegényebb nemzetekkel kereskednek, aggályosan kell ügyelniök azok érdekeire; nekik ugyanis az önfenntartáshoz szükséges az eladott termelvényekért kapott bevétel.

c) A nemzetközi közösségnek viszont az a feladata, hogy összehangolja és ösztökélje a gyarapodást, ámde úgy, hogy az e célra szánt támogatás a lehető leghatékonyabb és legméltányosabb módon kerüljön szétosztásra. E közösség feladata még — a szubszidiaritás elvének tiszteletbentartása mellett — az is, hogy rendezze az egész világon a gazdasági kapcsolatokat, hogy azok az igazságosság szabályai szerint bonyolódjanak le.

Olyan intézményeket kell alapítani, amelyek alkalmasak arra, hogy összehangolják és fejlesszék a — főként a gazdaságilag kevésbé fejlett nemzetekkel folytatott — kereskedelmet, és hogy kiegyenlítsék azokat a hátrányokat, amelyek az egyes országok kirívó erő-különbségéből származnak. Ez a kultúrális és pénzügyi segítséggel összekötött szaszabályozó tevékenység meg kell hogy adja a fejlődésre

törekvő nemzeteknek a szükséges támogatást gazdaságuk megfelelő fejlesztéséhez.

d) Sok esetben sürgetően szükséges a gazdasági és a társadalmi strukturák felülvizsgálata is; óvakodni kell azonban a még nem érett technikai megoldásoktól, főként azoktól, amelyek jóllehet anyagi előnyöket nyújtanak, ellenkeznek az ember szellemi mivoltával és kibontakozásával. Mert «nem csak kenyérrel él az ember, hanem minden igével, amely Isten ajkáról való» (Mt. 4,4). Az emberi család mindenegyes tagja magában és legjobb hagyományaiban hordozza ugyanis annak a szellemi kincsnek egy részét, amit Isten bízott az emberiségre, még ha sokan nem is tudják, hogy az a kincs milyen forrásból fakad.

87. A népesség szaporodásával kapcsolatos nemzetközi együttműködés.

A legfokozottabb nemzetközi együttműködésre azokat a népeket illetően van szükség, amelyeket manapság annyi egyéb nehézségük mellett gyakran és különös erővel fojtogat népességük rohamos szaporodása. Az összes népek, de főként a gazdagabbak teljes és alapos együttműködésével sürgősen fel kell deríteni, hogyan teremthetők elő és hogyan bocsáthatók az egész emberi közösség rendelkezésére a megfelelő élelmiszerek és a szellemi képzés szükségletei. Egyes népek ugyanis lényegesen javíthatnának életfeltételeiken, ha kellő oktatásban részesülve az ősi mezőgazdasági termelő módszerekről új technikai eljárásokra térnének át, s ezeket a szükséges okossággal saját feltételeikhez alakítva, jobb társadalmi rendet létesítenének, és földreformot hajtanának végre.

A kormányoknak illetékességük határain belül vitathatatlan jogaik és kötelességeik vannak országuk népesedési problémáit illetően; így a társadalmi és a családot érintő törvényhozás, a falusi lakosság városba vándorlása, s a nemzet helyzetére és szükségleteire vonatkozó tájékoztatás terén. Mivel ez a probléma manapság szenvedélyesen foglal-

koztatja az emberek érdeklődését, az is kívánatos, hogy a katolikus szakemberek, főként az egyetemeken, folytassák és fejlesszék tovább ezirányú tanulmányaikat és kutatásaikat.

Sokan azt állítják, hogy a világ, vagy legalább is egyes nemzetek lakosságának szaporulatát minden eszközzel és az államhatalom bárminemű beavatkozásával alaposan le kell lassítani. A Zsinat ezért arra int mindenkit, óvakodjék azoktól az akár nyilvánosan, akár magánkörben ajánlott, s olykor kötelezően előírt megoldásoktól, amelyek ellentmondásban vannak az erkölcsi törvénnyel. A házasságkötés és gyermeknemzés elidegeníthetetlen joga értelmében ugyanis a szülők helyes ítéletétől függ az az elhatározás, hogy hány gyermeknek kívánnak életet adni, s ez semmiképpen sem bízható a közhatalom döntésére. Mivel pedig a szülők ítéletének feltétele a helyesen kialakított lelkiismeret, nagyon fontos, hogy mindenkinek módjában álljon a helyes és igazán emberi felelősségtudat kialakítása, amely — figyelemmel a helyi és időbeli körülményekre — ügyel az isteni törvényre. Ez azt kívánja, hogy minden tekintetben javuljanak a nevelési és társadalmi feltételek, és hogy meglegyen a lehetősége főként a vallásos képzésnek, vagy legalábbis a hiánytalan erkölcsi nevelésnek. Bölcs tájékoztatást kell továbbá adni azoknak a módszereknek kutatásában elért tudományos haladásról is, amelyek segítséget nyújthatnak a szülőknek a gyermekek számának szabályozásában, feltéve, hogy e módszerek értéke megalapozott és biztosan összhangban vannak az erkölcsi renddel.

88. A keresztények feladata a nemzetközi segélynyújtásban.

A keresztények készségesen és szívvel-lélekkel vegyenek részt a nemzetközi rend felépítésében, aminek a törvényes szabadságjogok tiszteletbentartásával és testvéri barátságban kell megtörténnie. Annál is inkább, mert a világ nagyobbik része még mindíg akkora nyomorban sínylődik, hogy a szegényekben hangos szóval maga Krisztus kiált

szeretetért tanítványaihoz. Szűnjék meg az a botrány, hogy amíg egyes nemzetek, amelyek polgárai többsége gyakran a keresztény elnevezéssel ékeskedik, dúskálnak a javakban, addig mások még az elemi szükségletekben is hiányt szenvednek, s éhség, betegség és mindenféle nyomorúság kínozza őket. A szegénység s a szeretet szelleme Krisztus Egyházának dicsősége és tanúbizonysága.

Dícséret és támogatás illeti meg tehát azokat a kereszténveket, főként fiatalokat, akik önként vállalkoznak arra, hogy segítséget nyújtsanak a többi embernek és népnek. Isten egész Népének kötelessége azonban, hogy püspökei szavától és példájától vezettetve erejéhez mérten enyhítse a mai idők nyomorúságát, s az Egyház ősi szokása szerint ne csak a nélkülözhetőhöz nyúljon, hanem vagyonához is.

A segély összegyűjtését és szétosztását merev és egyöntetű rendszer nélkül, mégis helyesen szervezve hajtsák végre az egyházmegyékben, az országokban és az egész világon. Ahol hasznosnak tűnik, a katolikusok ezirányú tevékenységét kapcsolják össze a többi keresztény testvérével. A szeretet szelleme ugyanis nem tiltja, hanem inkább előírja az előrelátó és szervezett szociális és karitatív tevékenységet. Az is kívánatos tehát, hogy alkalmas intézményekben méltó kiképzést kapjanak, akik a fejlődésben lévő nemzetek szolgálatára akarják szentelni magukat.

89. Az Egyház hatékony jelenléte a nemzetközi közösségben.

Az Egyház isteni küldetése erejével mindenkinek hirdeti az Evangéliumot, és osztogatja a kegyelem kincseit. Ezzel hozzájárul a béke világméretű megszilárdításához, s az emberek és népek testvéri közössége megbízható megalapozásához. Ez a megbízható alap az isteni s a természeti törvény ismerete. Az Egyháznak ezért mindenképpen jelen kell lennie a népek közösségében, hogy ébrentartsa és ösztönözze az emberi együttműködést. Jelen kell lennie mind nyilvános intézményeivel, mind pedig az összes keresztények teljes és őszinte együttműködésével, akiket kizárólag a többi ember szolgálatának szelleme ihlet.

Mindez biztosabban sikerül, ha emberi és keresztény felelősségük tudatában már maguk a hívek is arra törekszenek, hogy felkeltsék környezetükben a nemzetközi közösségben való készséges együttműködés szándékát. Különös gondot kell fordítani az ifjúság ezirányú nevelésére mind vallási, mind világi kiképzése során.

90. A keresztények szerepe a nemzetközi intézményekben.

A keresztények nemzetközi tevékenységének egyik kiemelkedő formája kétségtelenül az, hogy akár egyénileg, akár csoportosan közreműködnek azokban az intézményekben, amelyeket a nemzetközi együttműködés kiszélesítése érdekében alapítottak vagy fognak alapítani. A népek közösségének békés és testvéri felépítéséhez továbbá sokféle segítséget nyújthatnak a különféle nemzetközi katolikus szervezetek is. Ezeket azonban meg kell erősíteni, éspedig nagyobb számú jól kiképzett munkatárssal, a szükséges anyagi eszközökkel és az erők kellő összehangolásával. Korunkban ugyanis mind a hatékony tevékenység, mind a kívánatos párbeszéd társas vállalkozásokat követel. Az ilyen társulások jelentős szerepet játszhatnak továbbá a katolikusok számára nagyon is otthonos egyetemes érzék kifejlesztésében, s az egyetemes lelkiismereti szolidaritás és felelősségérzet kialakításában.

Az is kívánatos végül, hogy a katolikusok a nemzetközi közösségben nekik jutó feladat kellő teljesítése érdekében tevékenyen és becsületesen működjenek együtt mind különvált testvéreikkel, akik velük együtt vallják az evangéliumi szeretetet, mind pedig az összes békére szomjazó emberekkel. Az emberiség nagyobb részét még ma is sanyargató mérhetetlen nyomorúság láttán a Zsinat nagyon hasznosnak tartja egy egyetemes egyházi szervezet létrehozását a szegények iránti krisztusi igazságosság és szeretet tüzének táplálására. Ennek az volna a feladata, hogy a katolikusok közösségét a szűkölködő világrészek fejlődésének, s a nemzetek közötti társadalmi igazságosság érvényesülésének elősegítésére buzdítsa.

BEFEJEZÉS

91. A hívek és az egyházi közösségek feladata.

Azzal, amit a Szent Zsinat az Egyház tanainak tárházából előadott, segítséget szeretne nyújtani korunk minden emberének, — akár hisz Istenben, akár nem ismeri el kifejezetten, — hogy világosabban megértve teljes hivatását e kimagasló emberi méltósághoz alakítsa hozzá a világot, vágyódjék a világméretű és mélyebben megalapozott testvériségre, és hogy szeretettől hajtva nagylelkű és közös törekvéssel feleljen meg korunk sürgető követelményeinek.

Ez a fejtegetés a világ helyzetének és az emberi kultúra formáinak mérhetetlen változatosságával szemben szándékoltan is csupán általános jellegű. Annak ellenére tehát, hogy az Egyházban elfogadott tanítást adta elő, tovább kell fejleszteni és jobban ki kell bővíteni, mert a legtöbb esetben olyan dolgokról volt benne szó, amelyek szakadatlan fejlődésben vannak. Bizton reméljük mégis, hogy mindaz, amit Isten igéjére és az Evangélium szellemére támaszkodva előadtunk, mindenkinek nagy segítséget nyújthat, főként akkor, ha a keresztények Pásztoraik vezetésével az egyes népekhez és gondolkodásmódokhoz igazítják s a gyakorlatban is megvalósítják a mondottakat.

92. A dialógus.

Az Egyháznak az a küldetése, hogy az evangéliumi üzenettel világosságot gyújtson az egész földkerekségen, és hogy egy Lélekben egyesítsen minden nemzetiségű, fajtájú és kultúrájú embert. Ezért jelképévé válik annak a testvériségnek, amely lehetővé teszi és elmélyíti az őszinte párbeszédet.

Ez viszont azt kívánja meg, hogy elismerve az összes törvényes különbözőségeket, mindenekelőtt magában az Egyházban fejlesszük a kölcsönös megbecsülést, tiszteletet és egyetértést, hogy mind gyümölcsözőbb párbeszéd létesüljön azok között, akikből Isten egyetlen Népe áll, legyenek bár pásztorok vagy egyszerű hívek. Ami ugyanis egybeköti, erősebb, mint ami megosztja őket: Legyen egység a szükségesekben, szabadság a nyitott kérdésekben, de szeretet mindegyikben (1).

Lélekben átöleljük azokat a testvéreket és közösségeiket is, akik ugyan még nem élnek velünk teljes közösségben, mégis összekapcsol velük az Atya, a Fiú és a Szentlélek megvallása, s a szeretet köteléke. Arra gondolunk, hogy manapság sok olyan ember is várja és óhajtja a keresztények egységét, aki nem hisz Krisztusban. Mennél szorosabb lesz ugyanis ez a Szentlélek hatalmas erejével munkált egység az igazságban és a szeretetben, annál inkább a világ egységének és békéjének előjelévé válik. Ezért egyesült erővel és a gyakorlatban is megvalósítandó nemes célokhoz illő formában törekedjünk arra, hogy — mindinkább az Evangéliumhoz hasonulva — testvéri módon működjünk együtt az emberi család szolgálatában, amely arra kapott meghívást, hogy Krisztus Jézusban Isten fiainak családjává váljék.

Azokra is gondolunk, akik elismerik Istent, és hagyományaikban értékes vallásos elemeket őrizgetnek. Azt kívánjuk, hogy a nyílt párbeszéd mindannyiukat elvezesse a Szentlélek indításainak hűséges befogadására és buzgó végrehajtására.

E párbeszédet vezesse egyedül a kívánatos okossággal párosított szeretet az igazság iránt. A párbeszéd óhaja részünkről senkit sem zár ki; sem azokat, akik nemesítik ugyan az emberi lélek ragyogó értékeit, de az értékek Teremtőjét nem ismerik el, sem pedig azokat, akik szemben

---

(1) Vö.: XXIII. JÁNOS, *Ad Petri Cathedram*, enciklika, 1959. június 29, AAS 55 (1959), 513. old.

állnak az Egyházzal és különféle módokon üldözik. Az Atyaisten mindenek kezdete és végcélja. Igy arra kaptunk hivatást, hogy testvérek legyünk. Mivel tehát ugyanaz az emberi és isteni hivatás szólít mindannyiunkat, együtt tudunk működni és együtt is kell működnünk igazi békességben, erőszak és ravaszság nélkül a világ felépítésében.

93. A világot fel kell építeni, és el kell vezetni végső céljához.

A keresztények emlékezetükben őrzik az Úr szavát: « Arról ismerje meg mindenki, hogy tanítványaim vagytok, hogy szeretettel vagytok egymás iránt » (Jn. 13, 35), s így semmit sem kívánhatnak forróbban, mint hogy mind nagylelkűbben és eredményesebben szolgálhassák a modern idők emberét. Ezért hűségesen ragaszkodva az Evangéliumhoz és erőiből merítve, azokkal együtt, akik szeretik és tisztelik az igazságot, hatalmas feladatot kell teljesíteniök itt a földön, s róla számot kell adniok annak, aki majd az utolsó napon mindenki felett ítélkezik. A Mennyek Országába nem megy be mindenki, aki mondogatja, « Uram, Uram », hanem csak azok, akik teljesítik az Atya akaratát (2), és elszántan látnak hozzá a munkához. Az Atya viszont azt akarja, hogy mindenegyes emberben ismerjük fel Krisztust, a Testvért, és szeressük is tevékenyen, szóval és cselekedettel egyaránt. Így teszünk tanúságot az igazságról, s így osztjuk meg a többiekkel is a mennyei Atya szeretetének misztériumát. Így a földkerekség minden emberében felébred majd a Szentlélek ajándékozta élénk reménység, hogy végül is bebocsátást nyerhetnek a tökéletes béke és boldogság honába, amit az Úr dicsősége ragyog be.

« Neki pedig, aki a bennünk működő erővel mindent megtehet azon felül is, amit kérünk, vagy megértünk: dicsőség legyen az Egyházban és Jézus Krisztusban minden nemzedéken át örökkön-örökké » (Ef. 3, 20-21).

---

(2) Vö.: Mt. 7, 21.

AMI EBBEN A KONSTITÚCIÓBAN FOGLALTATIK, EGÉSZÉBEN IS, RÉSZLETEIBEN IS ELNYERTE A SZENT ZSINAT ATYÁINAK TETSZÉSÉT. MI PEDIG MINDEZT, KRISZTUSTÓL KAPOTT APOSTOLI HATALMUNKNÁL FOGVA A TISZTELETREMÉLTÓ ATYÁKKAL EGYÜTT A SZENTLÉLEKBEN JÓVÁHAGYJUK, HATÁROZATI RANGRA EMELJÜK ÉS ELRENDELJÜK, S ISTEN DICSŐSÉGÉRE MEGPARANCSOLJUK A ZSINATI DÖNTÉSEK NYILVÁNOSSÁGRA HOZATALÁT.

Rómában, Szent Péternél, 1965
év december havának
7. napján.

Én, PÁL a Katolikus
Egyház Püspöke.

(Következnek a zsinati Atyák aláírásai).

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS (P. Sigmond Rajmund O.P.) 7

A szöveg keletkezésének története . 9
Rövid tartalmi elemzés . . . 17

* * *

ELŐSZÓ

1. Az Egyház bensőséges kapcsolata a népek családjával . 27
2. Kikhez szól a Zsinat? 27
3. Az ember szolgálata 28

BEVEZETŐ FEJTEGETÉS

AZ EMBER HELYZETE A MODERN VILÁGBAN.

4. Remény és szorongás 29
5. Gyökeres változások 30
6. Változások a társadalmi rendben . . . 31
7. Lélektani, erkölcsi és vallási változások . 32
8. A modern világ kiegyensúlyozatlansága . 33
9. Az emberiség egyetemes törekvései . . 34
10. Az emberiség mélyenszántó kérdései . . 35

ELSŐ RÉSZ

AZ EGYHÁZ ÉS AZ EMBER HIVATÁSA.

11. Felelni kell a Lélek illetéseire . 37

I. Fejezet. **Az emberi személy méltósága.**

12. Az Isten képmására teremtett ember . . . 38
13. A bűn 39

14. Az emberi természet 40
15. Az értelem méltósága, az igazság és a bölcseség . 40
16. Az erkölcsi lelkiismeret méltósága 41
17. A szabadság kimagasló rangja 42
18. A halál misztériuma 43
19. Az ateizmus gyökere és válfajai 44
20. Az ateizmus mint tanrendszer 45
21. Az Egyház viszonya az ateizmushoz . 46
22. Krisztus, az Új Ember 48

II. Fejezet. **Az emberi közösség.**

23. A Zsinat szándéka 52
24. Az emberi hivatás közösségi jellege Isten tervében . . 52
25. A személy és a társadalom kölcsönös függő viszonya . . 53
26. A közjó elősegítése 54
27. A személyiség tisztelete 56
28. Az ellenfelek tisztelete és szeretete 57
29. Az emberek lényegi egyenlősége és a társadalmi igazságosság 57
30. Idejétmúlt az individualista erkölcstan 58
31. Felelősségvállalás és sorsközösség 59
32. A Megtestesült Ige és az emberi szolidaritás . . 60

III. Fejezet. **Az emberi tevékenység a világmindenségben.**

33. Mi a probléma 62
34. Az emberi tevékenység értéke 62
35. Az emberi tevékenység értékrendje 63
36. A földi dolgok helyes autonómiája 64
37. Az emberi tevékenység, amit kikezdett a bún 65
38. Az emberi tevékenység betetőzése a húsvéti misztériumban 67
39. Új föld és új ég 68

IV. Fejezet. **Az Egyház szerepe a modern világban.**

40. Az Egyház és a világ viszonya 70
41. Milyen segítséget igyekszik az Egyház az egyéneknek nyújtani? 71
42. Milyen segítséget szeretne az Egyház a társadalomnak nyújtani? 73
43. Milyen segítséget akar az Egyház a keresztények útján az emberi tevékenységnek nyújtani? 75

44. Milyen segítséget kap az Egyház a modern világtól? . 78
45. Krisztus, az alfa és az omega 79

MÁSODIK RÉSZ

NÉHÁNY KÜLÖNLEGESEN FONTOS PROBLÉMA

46. Bevezetés 81

I. Fejezet. A házasság és a család méltósága.

47. A házasság és a család a modern világban 82
48. A házasság és család szentsége 83
49. A hitvesi szerelem 85
50. A házasság termékenysége 87
51. A hitvesi szerelem és az élet iránti tisztelet összehangolása 86
52. Legyen mindenkinek szívügye a házasság és a család . . 90

II. Fejezet. A kulturális fejlődés helyes elősegítése.

53. Bevezetés 93

1. Szakasz. *A kultúra helyzete a modern világban.*

54. Új életstílusok 94
55. Az ember a kultúra megteremtője . 95
56. Nehézségek és feladatok .95

2. Szakasz. *A kultúra helyes fejlesztésének néhány alapelve.*

57. Hit és kultúra 96
58. A krisztusi evangélium és a kultúra sokrétű kapcsolata . . 98
59. A kultúralis értékek összehangolásának szempontjai . 99

3. Szakasz. *A keresztények fontos feladatai kulturális téren.*

60. A kultúrához való általános jog elismerése és foganatosítása 100
61. Egyetemes kultúrára nevelés 101
62. A keresztény nevelés és a kultúra összhangja . . . 103

III. Fejezet. **A gazdasági-társadalmi élet.**

63. A gazdasági élet néhány vonása . . 106

1. Szakasz. *A gazdasági fejlődés.*

64. A gazdasági fejlődés az ember szolgálatában 107
65. Ellenőrzött gazdasági fejlődés 108
66. A mérhetetlen gazdasági-társadalmi különbségek megszüntetése 109

2. Szakasz. *A gazdasági-társadalmi élet néhány alapelve.*

67. Munka, munkafeltételek és szabadidő 110
68. Részvétel a vállalkozásokban s a gazdaság irányitásában. Munkaviszályok 112
69. A földi javak rendeltetése: az egyetemes emberiség . . . 113
71. Tulajdonossá válás és magántulajdon. A nagybirtok . . . 116
72. A gazdasági-társadalmi tevékenység és Krisztus Országa . 118

IV. Fejezet. **A politikai közösség élete.**

73. A modern közélet 119
74. A politikai közösség természete és célja . . . 120
75. Általános együttmüködés a közéletben . . . 122
76. A politikai közösség és az Egyház . . 124

V. Fejezet. **A béke fenntartása és a népek közösségének felépítése.**

77. Bevezetés 127
78. A béke természete . 127

1. Szakasz. *A háború elkerülése.*

79. A háború kegyetlenségének megfékezése 129
80. A totális háború 131
81. A fegyverkezési verseny 132
82. A háború végérvényes elítélése és nemzetközi tevékenység a háború elkerülése érdekében 133

2. Szakasz. *A világközösség felépítése.*

83. A viszályok okai és orvossága 135
84. A népek közössége és a nemzetközi szervezetek . . . 136
85. Nemzetközi gazdasági együttműködés 137
86. Néhány hasznos szabály 138
87. A népesség szaporodásával kapcsolatos nemzetközi együttműködés 139
88. A keresztények feladata a nemzetközi segélynyújtásban . . 140
89. Az Egyház hatékony jelenléte a nemzetközi közösségben . 141
90. A keresztények szerepe a nemzetközi intézményekben . . 142

BEFEJEZÉS

91. A hívek és a egyházi közösségek feladata 143
92. A dialógus 142
93. A világot fel kell építeni és el kell vezetni végső céljához 145

Tartalomjegyzék . 147